

Document Information

Analyzed document	Amit bhargava_PhD Thesis_Nirukte Nighantuke kaande Aggtanan Mantranam Yasak saayan bhasyayo- Comparativ Study_Guide by Devendranath pande
Submitted	2022-08-02 11:30:00
Submitted by	Ravindra Kale
Submitter email	kaleravi001@gmail.com
Similarity	3%
Analysis address	kaleravi001.sssuni@analysis.urbund.com

Sources included in the report

[illegible]

Entire Document

निरुक्ते-नैधण्टुककाण्डे-आगतानां-मन्त्राणां-यास्कसायणभाष्याः तुलनात्मकमध्ययनम् Nirukte Nighantuke kaande Aggtanan Mantraram Yasak saayan bhasyayo Comparativ Study) Degree of Doctor of Philosophy
विद्यावारिधिः विद्

29%	MATCHING BLOCK 1/217	SA
यावाशिधिः इत्युपाध्ये समर्पमाणः शोधसारः मार्गनिर्देशकः अनुसन्धाता प्रो. देनेन्द्रनाथपाण्डेयः अमृतभार्गवः वेद-वेदाङ्गसङ्ख्याध्यक्षचरः शोधच्छात्रः		
100%	MATCHING BLOCK 2/217	SA
श्रीसोमनाथसंस्कृतयुनिवर्सिटी, वेरावलम्		

100%	MATCHING BLOCK 4/217	SA
य संहिताब्राह्मणारण्यका		
नां भाष्यम् 1.1.7 ऋग्वेदस्		
100%	MATCHING BLOCK 6/217	SA
य संहिताब्राह्मणारण्यका		

नां भाष्यम् 1.1.8 समवेदसंहितायाः ब्राह्मणस्य च भाष्यम् 1.1.9 शुक्लयजुर्वेदीय काण्वसंहितायाः भाष्यम् 1.1.10 शतपथ-ब्राह्मणस्य भाष्यम् 1.1.11 अथर्ववेदसंहितायाः तथा ब्राह्मणस्य भाष्यम् 1.1.12 भाष्यरचना कालः

वेदभाष्यकारेषु आचार्य-सायणस्य स्थानं सर्वोत्कृष्टम् अस्ति। सः प्रखरः प्रतिभा-सम्पन्नः तथा उत्कृष्टः मेधा युक्तः महान् वेद भाष्यकारः अस्ति। वैदिकभाष्यकारेषु पण्डितस्य विवेचनकौशलस्य च दृष्ट्या तेषां स्थानम् अद्वितीयम् अस्ति। यस्य तथ्यस्य विवेक-प्रमाणस्य व्याख्यासमये तेन महत्वपूर्णानि शब्दानि व्याकरणसम्बन्धिष्वुच्यते तेषां सिद्धिः स्वराङ्गनस्य पद्धतेः इत्यादीनां यत् साधिकारं वर्णनं कृतम् अस्ति तं दृष्ट्वा ज्येष्ठः व्याकरणाचार्यः अपि आश्चर्यं चकिताः भवन्ति। आधुनिक-भाष्यकारैः इव तेन पृ-
भाष्ये एतावत् प्रामाणिकं युक्तियुक्तं चास्ति यत् तस्मिन् कुत्रापि संशोधनस्य अवसरः एव न दृश्यते। अतः एव तेन प्रत्येकस्य सूक्तस्य व्याख्यायाः पूर्वमेव तस्य विनियोगस्य देवता, ऋषिः, छन्दादिनां तादृशं प्रामाणिकं वर्णनं प्रस्तुतं। येन सूक्तस्य मन्त्रस्य राजमात्रम् अस्ति यस्मात्परि चलिता अनेके जिज्ञासवः वैदिकज्ञानस्य अमोघं वदनं प्राप्तवन्तः। वस्तुतः तस्य भाष्यं विविधानां ज्ञानवर्धकरहस्यानां महदुपागारम् अस्ति। यया प्राञ्जल्या सुमधुरया भाषया तेन भाष्यं प्रणीतं तस्य वर्णनं अतिकठिनम्। एतत् तु एकमात्रं राजद्वारम् अस्ति, किन्तु एतादृशस्य महतः वेदभाष्यकारस्य जन्मतिथि विषये निश्चितं ज्ञानं नास्ति इति महत् दुःखस्य प्रसङ्गः अस्ति। डॉ. बलदेव-उपाध्यायादीनां विदुषां अनुसंधानाधारेण आचार्यसायणस्य जीवन-परिचयस्य तथा तेषां व्यक्तित्वस्य विवे-

सायणाचार्यस्य तस्य भ्रातुः माधवाचार्यस्य च कर्मक्षेत्रं विजयनगरं तेषां तस्य सम्बद्धेषु स्थानेषु एव आसीत्। विजयनगरं तुलुभद्रा नद्याः दक्षिणतटे स्थितम् अस्ति। एतत् नगरं तादृशे स्थाने स्थितम् आसीत् यत्र कर्णाटक-आन्ध्रप्रदेशयोः संधिस्थानम् अस्ति। तथा भोगनाथः इति अस्ति। माधवाचार्यः विजयनगर-हिन्दु-साम्राज्यस्य संस्थापकेषु एकः आसीत्। सं. १२९२ च. उपवर्षेषु विजयनगरस्य सिंहासने आचार्य-चाणक्यमिव महाराज-वीर-बुद्धकम् अभिशिक्तं कृत्वा सः तस्य प्रधानमन्त्री अभवत्। सः उच्चकम् असाधारण-प्रतिभा युक्तः आसीत्।

आचार्य-सायणस्य लघु-भ्रातुः नाम भोगनाथः आसीत्। एषः बुद्धकराजस्य भ्रातुः तथा च कम्परायस्य पुत्रस्य संगम-भूपालस्य (द्वितीयस्य) नर्मसचिवः आसीत्। एषः बहु-श्रेष्ठः कविः आसीत्। एतस्य न्यूनतमं षड् काव्यग्रन्थानां उल्लेखः आचार्य-सायणस्य एवम्बु तस्य विवाहः रामरसः नामकः व्यक्तिना सह अभवत्। अनेन दम्पतिना "लक्ष्मीशरदेवः" "अहोबल-पण्डितः" नामकयोः द्वयोः पुत्रयोः उत्पत्तेः उल्लेखः प्राप्यते। अहोबल-पण्डितः तेलुगु-भाषायाः विद्वान् मन्यते। सः संस्कृते तेलुगु-भाषायाः एकं विद्वान्

52% **MATCHING BLOCK 3/217** **SA**

त। सः कृष्णयजुर्वेदीयः तैत्तिरीय-शाखायाः ब्राह्मणः

आसीत्। अस्य त्रयः गुरवः आसन् इति ज्ञायते, किन्तु सर्वाधिक आदरः सः विद्यार्थी प्रति दर्शितवान्। वस्तुतः विद्यार्थीः भारतीयः श्रीकण्ठाचार्यः तस्य समयस्य अत्यन्ताः प्रख्याताः आध्यात्मिक-ज्ञान-सम्प्रदायः महापुरुषाः असन्। एते त्रयः सायणाचार्यस्य विद्यार्थीः परमात्मतत्त्वस्य शिष्यः आसीत्। एते “रुद्रप्रभाषणम्” रचितवन्तः। एते भगवतः शङ्कराचार्यस्य शृङ्गेरी पीठस्य सम्मानिताः आचार्याः आसन्। माधवाचार्यस्य सायणाचार्यस्य च एतस्मिन् महती श्रद्धा-भक्तिः आसीत्। माधवाचार्यस्य जीवनोच्चित्तु “यस्य निश्चितं वेदः यो वेदोऽयं शिल्पं जगत्। निर्ममो तमहं वन्दे विद्यार्थीमहेश्वरम्॥”¹ एवं प्रकारेण “शतपथब्राह्मणम्” इत्यस्य भाष्यस्य अन्ते सायणाचार्यः स्वस्य गुरुवर्य-विद्यार्थी प्रति प्रार्थितवान् यत् ते वेदार्थप्रकाश-गुरोः कृपाया तस्य हृदयस्य अन्धकारं दूरी-कृत्य तथा धर्माधिकमोक्षान् चतुर्विधं पुरुषार्थान् प्रदाय तं परम-सौभाग्यशालीं क्रियत एतेभ्यः उल्लेखेभ्यः ज्ञायते यत् माधव-सायणाचार्यौ स्वामी-विद्यार्थीतयस्य ऋणीनौ अस्ताम्। तस्मात् हिन्दुस्य संस्कृतिं प्रति एतयोः प्रीत्यः य अपार उत्साहः श्रद्धा च आसीत् तत् श्रेयः स्वामी-विद्यार्थीतयस्य एव अस्ति। माधवाचार्यः स्वस्य आचार्य-गुरोः भक्तिं अल्लेखः न प्राप्यते परन्तु माधवाचार्यस्य ग्रन्थेषु अनेकेषु स्थानेषु प्रमाणान् सह उल्लेखः कृतः वर्तते। एषः विद्यार्थीनिन्तरं शृङ्गेरी-पीठस्य आचार्यः अभवत्। एतेभ्यः एव सायनसं सङ्गृह्णाम। माधवाचार्यः विद्यारण्यमुनिः नाम्ना विख्यातो जातः तथा तस्य अनन्तर आचार्य-सायनस्य गुरुः इति तु सर्वविधम्। माधवाचार्यः स्वस्य प्रसिद्धे ग्रन्थे “कालनिर्णयः” इत्यस्मिन् तत् भोगान्तरः “महागणपतितस्तव” इत्यस्मिन् त्रयो प्रति स्वस्य उक्तं श्रद्धाभावं व्यक्तं कुर्वन् तत् सर्वं मत्वा तेभ्यः समानं कृतवान्।

11.2 आदर्श गृहस्थ जीवनम्
सायणाचार्य आदर्शः गृहस्थी आसीत्। तस्य गार्हस्थ्यं जीवनम् अत्यन्तं सुखमयं आसीत्। सः यथा भ्रातॄणां विषये सौभाग्यशाली आसीत् तथैव पुत्राणां सम्बन्धे अपि सौभाग्यशाली आसीत्। तस्य त्रयः पुत्राः आसन् कम्पन्-मायण-शिङ्गाणाश्च। त्रयाणां पुत्राणां गृहगमने सति स्वपुत्राणां प्रेममयं पठनं पाठनं श्रुत्वा अनन्दिता भवनं विस्तैः सौभाग्यशालीभिः व्यक्तिभिः प्राप्यते। अलङ्कार-सुधानिधिः इत्यस्य एषः श्लोकः तस्य त्रयाणां पुत्राणां विषये वर्णयति -

तत् संव्यञ्जय कम्पण! व्यसनिनः संगीतशास्त्रे तव ।
 प्रौढि मायण! गद्यपद्यरचनापांडित्यमुन्मुद्रय ॥”
 “शिक्षा दर्शय शिंशण! क्रमजटाचर्चासु वेदेष्विति ।
 स्वान् पुत्रानुपलालयन् गृहगतः सम्मोदते सायणः ॥”

राजकार्यतः अवकाशं सम्प्राप्य यदा कदापि सायणाचार्यः स्वर्गं गच्छति स्म तदा स्वपुत्रान् प्रेमं प्रदर्श्य बहू-सुखम् अनुभवन् कथयति स्म यत् हे कमण! संगतिशस्त्रे स्वस्य दक्षतां प्रदर्शय। हे मायण! त्वं गद्य-पद्ययोः रचनायां स्वस्य कुशलतां प्रदर्शय। हे संलग्नाः भवन्ति स्म। कमणः सम्भवतः तस्य ज्येष्ठः पुत्र आसीत् तथा सङ्गीतशस्त्री आसीत्। मध्यमः पुत्रः मायणः साहित्यिक-रुचा साहित्य-रचनायां पारङ्गत आसीत्। कनिष्ठः पुत्रः शिङ्गणः वैदिक-विद्वान् आसीत् एवञ्च सः वेदानां जटापाठादीनां अभ्या-

1.13 वेदभाष्य-प्रणयनम्
सायणाचार्यस्य महत्त्वपूर्णकर्म कार्यम् अस्ति वेदभाष्यानां प्रणयनम्। एतत् वेदभाष्यमेव तस्य कमनीय-कीर्तिलतां सर्वदा-आश्रयदाता विशालः वृक्षः यस्य शीतल-छायायां पुष्पितं पल्लवितं भूत्वा तस्य कीर्ति-गरिमा सदैव वृद्धि-समृद्धिं कुर्वन्ती भविष्यति। भविष्यति। भारतीय-संस्कृतेः मूर्धन्य-विदुषः वेद-संप्रदायरहस्य-वेतुः शास्त्र-मर्मज्ञ-पण्डितस्य सायणाचार्यस्य वेदभाष्यमेव वेदानुसंधानस्य एकमात्रं सम्बलम् अस्ति। एतदेव कारणं यत् युरोपीय-विद्वत्सु अपि कश्चित् वृक्षः द्रव्यो वा दारुः संकीर्ण-हृत् प्रमाणेन विना कदापि दृढतत्पूर्वकं स्थातुं नैव शक्नोमि स्म। आधुनिकयुगे वेदानां सम्यक् ज्ञानाय 'सायणं प्रति गच्छन्तु' इत्यस्य सिद्धान्तस्य प्रस्तुतकर्ता वेदोद्धारकः स्वामी-करपात्रिमहाभागः स्वस्य विश्वविख्याते ग्रन्थे 'वेदार्थप्राजितः' इत्यस्मिन् सायणाचार्यस्यैव पथ्यायः यत् आचार्य-सायणस्य वेदभाष्याणां एक एतावत् परिपूर्य उल्लेखं च अस्ति यत् तस्य गहायत्वा विना वेदार्थज्ञानस्य द्यौः प्रवेष्टः कस्यापि कृते सम्भवः नास्ति।

1.1.4 वेदभाष्य-रचनायाः उपक्रमः
महाराजा बुक्करायः स्वस्य आध्यात्मिक-गुरुं तथा च प्रधानमन्त्री-श्रीमाधवाचार्यं यदा एषा प्रार्थना कृता यत् हिन्दुधर्मस्य सर्वेच्चग्रन्थानां वेदानां अर्थस्य सुन्दरेण प्रामाणिकेन च प्रकरणे व्याख्या भवेत् तदा सः राजानं उक्तवान् यत् एतत् महत्कार्यं मम अ-
करोतु। माधवाचार्यात् एतत् श्रुत्वा राजा सायणाचार्यं वेदाद्वैतप्रकाशनस्य कृते नियुक्तम् अकरोत्। एतत् विवरणं तैत्तिरीयसंहितायाः सायणभाष्यस्य प्रारम्भे दत्तम् अस्ति। इत्यनेन ज्ञायते यत् आचार्य-सायणः राज्ञः बुक्कस्य आज्ञया स्वग्रन्थ-माधवाचार्यस्य प्रे-

1.1.5 वेदभाष्य-निरूपणम्
वेदशब्दस्य प्रयोगः संहिताब्राह्मणयोः समुदायस्य कृते क्रीयते। यथा –

100%

MATCHING BLOCK 9/217

SA

मन्त्रब्राह्मणयोर्वेदनामधेयम्

इति अनेन कस्यापि एकस्य ग्रन्थ-विशेषस्य बोधः न भवति। वेदस्य द्वे भागे मन्त्रब्राह्मणे स्तः। एतयोः द्वयोः एव आरण्यकोपनिषदौ अपि स्तः। एतेन प्रकारेण वेदस्य चत्वारः भागाः मन्त्रब्राह्मणारण्यकोपनिषदः। अतः यदा वयं 'वेदभाष्यम्' इत्यस्य शब्दस्य ज्ञानकण्डस्य अन्तर्गतम् अगच्छति। अतः वेदस्य कर्मकण्ड-सम्बन्धी-मन्त्रसंहितायां ब्राह्मणे आरण्यके स्वस्य प्रामाणिकं भाष्यं लिखित्वा आचार्य-शङ्करस्य महत्कार्यम् अग्रे नीतवान् वैदिक-कर्मकण्डस्य मार्गञ्च प्रशस्तं कृतवान्। अत्र तेन कृतं कार्यं वै हिता (कृष्णयजुर्वेदीयः) (२)

35%

MATCHING BLOCK 5/217

SA

ख) कृष्णयजुर्वेदीयब्राह्मणस्य आरण्यकस्य च भाष्यम् (ग) ऋग्वेदीयं ब्राह्मणस्य आरण्यकस्य भाष्यम् (घ) ऐतरेय-ब्राह्मणम् (ङ) ऐतरेय-आरण्यकम् (च) सामवेदीयं ब्राह्मण-भाष्यम् (प) ताण्ड्य (पंचविंश-महा)ब्राह्मणम् (द) षड्विंश-ब्राह्मणम्

44% **MATCHING BLOCK 7/217** SA

राहणम् (७) सामविधान-ब्राह्मणम् (८) आर्ष्य-ब्राह्मणम् (९) देवताध्याय-ब्राह्

मणम् (१०) उपनिषद्-ब्राह्मणम् (११) संहितोपनिषद्-ब्राह्मणम् (१२) वंश-ब्राह्मणम् (६) शक्ययजुर्वेदीयं ब्राह्मणभाष्यम् (१३) शतपथ-ब्राह्मणम् (च) अथर्ववेदीयं ब्राह्मण-भाष्यम् (१४) गोपथब्राह्मणम् 1.1.6. कृष्णयजुर्वेदस

100% MATCHING BLOCK 8/217

नां भाष्यम् सायणाचार्यः बुक्करायस्य निर्देशेन सर्वप्रथमं यस्य वैदिक-संहितायाः भाष्यम् अलिखत् सः कृष्णयजुर्वेदस्य तैत्तिरीय-संहिता अस्ति। यजुर्वेद-द्वारा यज्ञस्य स्वरूप-निष्पत्तिः पश्चादेव स्तोत्र-शस्त्र-नामकायोः अवयवयोः ऋग्सामवेदाभ्यां पूर्तिः क्री

65%	MATCHING BLOCK 11/217	SA
कृष्णयजुर्वेदस्य अनेकाषु शाखासु तैत्तिरीय-शाखा		

एवं भाष्यकारस्य शाखा अस्ति। अतः सः सर्वप्रथमं तैत्तिरीयसंहितायाः भाष्यरचनां अकरोत्। तत्पश्चात् सः वेदस्य तैत्तिरीयब्राह्मणारण्यकयोः भाष्यस्य रचनां कृतवान्। कस्यचित् अन्यवेदस्य संहितायाः भाष्यलेखनपेक्षया एतत् अधिकं युक्ति-सङ्गतं प्रतीतं

50%	MATCHING BLOCK 15/217	W
तैत्तिरीय-संहितानन्तरं तैत्तिरीयब्राह्मणस्य तैत्तिरीया		

रण्यकस्य च भाष्यं अरचयत्। तैत्तिरीयोपनिषदि आचार्य-शङ्करस्य भाष्यं कर्तृत्वात् सः एतस्य भिन्नं भाष्यं न रचितवान्। एवं प्रकारेण सः कृष्णयजुर्वेदीयस्य तैत्तिरीयशाखायाः भाष्यकार्यं सम्पूर्णं कृतवान् । तैत्तिरीयसंहितायाः तस्य एतत् प्रथमं भाष्यम् "अन 1.1.7. ऋग्वेदस्

100%	MATCHING BLOCK 10/217	SA
य संहिताब्राह्मणारण्यका		

नां भाष्यम् यजुर्वेदः अध्वर्योः वेदः मन्यते। अतः तस्य कार्यस्य निरूपणं करणार्थं सर्वप्रथमं कृष्णयजुर्वेदीय-

75%	MATCHING BLOCK 18/217	W
तैत्तिरीयशाखायाः संहिताब्राह्मणा		

रण्यका नां भाष्य-रचनाम् अकरोत्। यज्ञानुष्ठाने होतुः कार्यम् अध्वर्योः पश्चात् महत्वपूर्णं मन्यते। तस्य कृते ऋग्वेदस्य आवश्यकता भवति। होतुः कार्यम् ऋग्वेदस्य मन्त्रैः यज्ञानुष्ठानस्य अवसरे देवतानाम् आवहनं करणं भवति। यदा सः ऋचां सस्वरं वाचनं करोति आरण्यकस्य च भाष्यम् अलिखत् अनन्तरं संहिता भाष्यम् अरचयत्। श्री-सायणस्यास्य वेदभाष्यस्य नाम “माधवीयवेदार्थप्रकाशः” अस्ति यत् तेन स्वस्य पूज्यगुरु विद्यातीर्थं समर्पितम्। साम्प्रतं तिलक-विद्यालय-पूर्नातः प्रकाशितस्य ऋग्वेदस्य श्री-सायणा वेङ्कटमाधवस्य ‘ऋगर्थदीपिका’ नामक भाष्यं सम्प्रति पूर्णं प्रकाशितं नास्ति तथा च अत्यन्त-संक्षिप्त-शैल्या लिखितम् अस्ति। एतस्य पूर्ववर्ती-आचार्य-स्कन्दस्वामिनः ऋग्वेद-भाष्यं पूर्णम् प्रकाशितं नास्ति तस्मात् वेदार्थ-परिज्ञाने पूर्णतः सहायकं नास्ति।। आध्यात्मिकाः बहवः आधिदेविकाः बहवः आधिभौतिकाश्च भावाः निहिताः सन्ति। भाष्यकारः यथास्थानं त्रयाणां प्रकारकाणां भावान् व्यक्तं कर्तुं प्रयासं कृतवान्। ऋग्वेदे बहूनां समाधि-भाषाणां बहूनां परकीय-भाषाणां बहूनां लौकिक-भाषाणां प्रयोगम् अप उद्धृतमस्ति। विदुषाम् अनुसारं तस्य भाष्यस्य निम्नविशेषताः सन्ति। १. आचार्यः सायणः स्वभाष्ये सर्वत्र प्राचीन-गुरुपरम्परातः प्राप्तार्थस्य अनुसरणं कृतम्। सम्पूर्ण-वैदिक-वाङ्मयस्य मन्थनं कृत्वा प्राचीन-परम्परायाः समन्वय-पद्धतेः पालनं कुर्वन् भाष्या भाष्याणां समर्थनं भवति। ४. सः यस्काचार्यस्य विवेचनाम् अपि अङ्गीकृतवान्। अतः तस्य भाष्यम् अधिकं युक्ति-सङ्गतं श्रेष्ठार्थस्य प्रकाशकं च सञ्जातः। ५. वैदिकसंहितानां मुख्य-विषयः यज्ञः आसीत् तस्मात् तस्य भाष्यस्य यज्ञपरकत्वं समीचीनमेव अस्ति अथवा कस्मिंश्चित् मन्त्रार्थे निहिता काचित् अन्तर्कथा अस्ति तर्हि सः तस्यापि सोपपत्तिकं वर्णनं प्रस्तुतं कृत्वा विषयं सरलं स्पष्टं च कृतवान्। ८. तस्य ऋग्वेदभाष्यस्य उपोद्घातः (भाष्य-भूमिका) तु उत्कृष्टः एव तत् तु विविध-ज्ञानवर्धक-रहस्यरत्नानां विशा धर्मेण संस्कृतिना आध्यात्मना संबन्धित-विषयाणां निर्णये श्रीसायण-भाष्यमेव प्रामाणिकं मन्यन्ते। अतः वर्तमान युगस्य महान्-आचार्य-धर्मसम्राट्-स्वामी-करपत्री-महाराजः स्वविश्वविख्याते ग्रन्थे “वेदार्थ-परिज्ञातः” इत्यस्मिन् सिद्धान्त-निर्णयस्य कृते साय सायणनुयायीनः एव। ११. सायणविरोधी-विदुषः अपि वेदार्थ-करणसमये यत्र मार्गः न लब्धः तत्र तैः अपि सायणस्य एव अनुसरणं कृतम्। १२. श्रीसायणभाष्यम् अतिरिच्य ऋग्वेदस्य पूर्णं भाष्यं कस्यापि नास्ति। अतः एतस्य अभावे न तु ऋग्वेदस्य सम्यक् विदुषां कण्ठस्य हाररूपेण स्थितम् अस्ति। अतः विश्वस्य अनेकासु भाषासु एतस्य अनुसरणं कुर्वन् ऋग्वेदस्य अनुवादः कृतः। तेषाम् अनुवादानां सहायतया जनाः ऋग्वेदं ज्ञातुं प्रयत्नं कुर्वन्ति किन्तु एतावता सायणभाष्यस्य पूर्णनिुवादः नास्ति तस्मात् तस्य स्वरेण गायति” इति अख्यायते। सामगानं तस्य कार्यं अेद्वात्रं कथ्यते। एतस्य कार्यस्य कृते सामवेदस्य आवश्यकता भवति। ऋचां सामगानं भवति। अतः ऋग्वेदस्य अनन्तरं सामवेदस्य रचना युक्तियुक्ता अस्ति। यजुर्वेदद्वारा यज्ञस्य स्वरूपस्य निष्पादनं ब्राह्मणानि उपलब्धानि सन्ति। भाष्यकारः अष्टब्राह्मणानां व्याख्याम् अकरोत्। सः सर्वप्रथमं ताण्ड्यब्राह्मणस्य तथा च सर्वेषाम् अन्ते वंशब्राह्मणस्य व्याख्याम् कृतवान्। सामवेदस्य कोपि आरण्यकं न प्राप्यते। अतः सायणाचार्यः एतस्य अपि भाष्यरचनां न अ हिन्दी-अनुवादेन सह प्रकाशितं कृतवान्। 1.1.9. शुक्लयजुर्वेदीय काण्वसंहितायाः भाष्यम् सामवेदस्य अनन्तरं

87%	MATCHING BLOCK 12/217	SA
सायणाचार्यः शुक्लयजुर्वेदस्य		

काण्वसंहितायां स्वविद्वत्ता पूर्णं भाष्यम् अलिखत्। कृष्णयजुर्वेदस्य संहितायाः सः सर्वप्रथमां भाष्य-रचनां अकरोत्।

62%	MATCHING BLOCK 13/217	SA
शुक्लयजुर्वेदस्य द्वयोः संहितयोः माध्यन्दि		

नी संहितायाः भाष्यं सः न लिखितवान् यतः तस्मात् त्रिशत-वर्षेभ्यः पूर्वमेव आचार्यः उज्जटः एतस्याः संहितायाः भाष्यं अलिखत्। अतः तस्य प्रमाणिकतां दृष्ट्वा सः द्वितीयायाः काण्वसंहितायाः एव भाष्यं लिखितवान् किन्तु तस्य भाष्यं संहितायाः अर्ध-भागस्य स्थानम् ऋग्वेदस्य अनन्तरम् अस्ति। भाष्यकारस्य एषा रचना सर्वेषु पृष्ठतमा मन्यते। वेदत्रयी तथा च अन्य-ब्राह्मणानां भाष्याणि महाराजः बुक्कस्य कार्यकाले निर्मितानि। अथर्ववेदस्य शतपथब्राह्मणानां च भाष्याणि हरिहर-द्वितीयस्य राज्यकालीन-रचनाः। हरिस्वामीनः भाष्यं प्रदत्तम् अस्ति। एवं प्रकारेण हरिस्वमीनः सायणस्य च भाष्यं मेलनेन शतपथब्राह्मणस्य सम्पूर्णं भाष्यं मिलति। सायणाचार्यस्य शतपथब्राह्मणभाष्यम् अपि ऋग्वेदभाष्यमिव वैदिक-विदुषाम् आदारस्य पात्रं अस्ति। 1.1.11 - अथर्ववेदसंहि उपलब्धं नास्ति तस्मात् महती विडम्बना अस्ति। एतावता यावन्तानि संस्करणानि मुद्रितानि तानि सर्वाणि अपूर्णाणि। अथर्ववेदस्य विंशति-काण्डेषु द्वादश-काण्डेषु (१.२.३.४.५.६-८.११.१७-२०) एवं सायणस्य भाष्यानि प्राप्यन्ते शेषाणि अष्ट-काण्डानि (५. बृहद्रथ्यावर्णेषु बम्बईतः प्रकाशितम् अभवत्। एतस्य एव आधारे विश्वेश्वरानन्द-वैदिक-शोध-संस्थानं (पञ्जाब)होशिरपुरतः एतस्य वेदस्य सायणभाष्यं पञ्चषु भागेषु प्रकाशितम् अभवत्। अथर्ववेदस्य एकमात्रम् उपलब्धं ब्राह्मणं गोपथम् अस्ति। अतः ए महाराजः तथा च १४३८ विक्रम-संवत्सरतः स्वस्य वैकुण्ठवसरे १४४४ विक्रमसंवत्सरपर्यन्तं अर्थात् षट्-वर्षाणि हरीहर-द्वितीयस्य प्रधानमन्त्री आसीत्। अस्मिन् कालावधौ सः सम्पूर्ण-वेदभाष्यस्य कार्यम् अकरोत्। अतः स्पष्टम् अस्ति यत् अनुमानतः १४४ प्रारम्भं करणं तस्य कृते सज्जता एवञ्च तस्य सुचारु रूपेण समाप्तिकरणं वस्तुतः बहु-साहसस्य अथ्वसायस्य लग्नस्य पण्डितस्य च कार्यम् अस्ति।

द्वितीयाध्यायः – 2.1 आचार्य यास्कः 2.1.1 स्थानम् 2.1.2 कालः 2.1.3 वंशः

(ii) आचार्य यास्कस्य जीवनवृत्तम् आचार्यो यास्कः तस्य निरुक्तं च वैदिक साहित्यक्षेत्रे भाषाविज्ञान क्षेत्रे चातिशयं महत्त्वमादधतः। अत्रैतदस्माभिः अवगन्तव्यमस्ति यद् वैदिक मन्त्रेषु व्याख्यातं तथा ब्राह्मणसाहित्यस्य रचनामकरोत्। उक्तं च – ब्राह्मणं नाम संस्कृतव्याकरणानां च छायायां निरुक्तप्रक्रियां वेदव्याख्यानस्याचार्यो यास्कः प्रणिनाय। ब्राह्मणग्रन्थेषु वैदिकयज्ञविधेः विशदीकराणात् मन्त्राणाञ्च विस्तृतव्याख्यानात् ऋषिभिर्दृष्ट्वाच्चापौरुषेयत्वं साध्यते। उक्तं च यथा- "

100%	MATCHING BLOCK 14/217	SA
मन्त्रब्राह्मणयोर्वेदनामधेयम्" 3		

इति। तत् सर्वमधीय व्यवस्थितरूपेण निर्वचनविधिप्रधानं निरुक्तशास्त्रम् तस्य शास्त्रयस्य रचयिता आचार्यः यास्कः अस्ति । निरुक्ते द्वादशाध्यायाः त्रयोदशाध्यायाः ऋचिचतुर्दशाध्यायाः मन्यन्ते। एष्वध्यायेषु प्रायशः सप्तशतधिकाः (धनराजसुरिणः मताः यदनुसारं आचार्य यास्कः (चतुर्दश निरुक्तकरेषु अन्यतमः) पारस्करदेशस्य वास्तव्य आसीत् इति। " यास्कः" इति शब्दः अपि गोत्रः नाम, उक्तं यथा- यास्कस्य गोत्रापत्यं यास्कः । यास्कदिभ्यो गोत्रे 4 इति सूत्राधारेण अथञ्च यास्कः पाणिनेः पूर्ववर्ती आचार्यः विधेया व्याकरणस्य प्रयोगं कृत्वा वेदव्याख्यातृणां यदृच्छिकमतं अरोधयन्, यास्कस्य वेदव्याख्यापद्धतिः ब्राह्मणसाहित्ये निरूपित पद्धत्यालोके च प्रकाशितवान् तदाधारेण च वैदिक मन्त्राणां व्याख्यां अपि कृतवान्। अस्य श्रीमतो यास्काचार्यस्य वेदव्याख्या बहुज्ञातः भाष्यकारेण गुणाधिकेन प्रमाणज्ञः संयोजयति। 2.2.1 - स्थानम् यास्कस्य निरुक्तस्थाने पारस्कर इति नाम विद्यते। तेन ज्ञायते यत् सः पारस्करदेशीयः इति। अपि तस्य गोत्रनाम यास्कः इति तस्य निजनाम किमिति एतावत्यन्तं न ज्ञायते। यास्कस्य भाष्यमयं निरुक्तमस्ति। 2.2.2 - प्रागः यास्कात् पूर्वं शाकपूणिः औपमन्यवादयः निरुक्तशास्त्रं रचितम्, यद्यपि एते सर्वे आचार्याः समकालीनाः परन्तु महाभारतयुद्धात् पूर्वतः स्व-स्व ग्रन्थस्य प्रणयनमकरोत् यतोहि पितामहः भीष्मः महाभारतयास्कस्यासंस्कृतं तथापि वासुदेव श्रीकृष्णः नारायणपुपाख्यानं शान्तिपर्वणि अर्जुनं कथयति- यास्को मामृषिरव्यग्रो नैकयज्ञेषु गीतवान्। शिपिविष्ट इति हास्माद् गुह्यनामधरो ह्यहम्॥ 6 स्तुत्वा मां शिपिविष्टेति यास्कः ऋषिरुदारशीः। मत्प्रसाददशो नष्टं निरुक्तमधिजग्मिवन्॥ 7 स्थितिः ॥ 10 "The Rishi yashka, with quiet soul, in many a sacrifice invoked me by the name shipivshita it is therefore that I came to bear this secret name. having adored me by the name of shipivshita, am the soul of all creatures hence I pass by the name of aja. I have never uttered anything mean or obscene. The divine Sarasvati who is truth, who is this daughter of brahman and is named rita, me bye the same name." आचार्ययास्कः अनेकेषां राज्यानां मनशिपिविष्ट एषः गुह्यनाम्ना स्तुतिं कृता। तपश्चात् उदारशीः यास्कृषिः मम कृपया नष्ट-प्रायः निरुक्तस्य पुनरुद्धारं कृतवान् । यास्कृषिः कृष्णस्य समकालीनः आसीत्, अस्य पुष्टिः यास्कः मतम्। 2.2.3 - वंशः यास्क इति गोत्रस्य नाम आसीत्। यथा – विशिष्टः , पाराशरः, कौशिकः, कश्यपः एत्यादयः । निरुक्तकार यास्कस्य वास्तविक नामापि अज्ञातः । परन्तु पाणिनेः अष्टाध्यायां यथा- यास्कदिभ्यो गोत्रे 12 इति सूत्रमागच्छति ।अतः यास्कात् जातृकर्ण्यजातृकर्ण्यौ यास्कात् ।" 13 एषः पाराशर्यः प्रायः विद्वान् पाराशर्यं कृष्णद्वैपायनव्यासः ज्ञायते । जातृकर्ण्यः व्यासस्य गुरुरासीत् इदं इतिहासकरः सिद्ध्यति, परन्तु पाराशर्यं जातृकर्ण्यश्चपि गोत्रस्य नाम एव आसीत्। शतपथब्राह्मणस्य विद्यावंशेषु यतोहि निरुक्ते उल्लिखितः अस्ति शाकपूणिः, औपमन्यवः आदि। निरुक्ताचार्यः पाराशर्यं व्यासस्य शिष्यपरम्परायामभवत्, यतोहि शाकपूणिः व्यासपरम्परायां पञ्चम आसीत्। अतः शाकपूणिः उत्तरकालीयः यास्कः पाराशर्यं व्यासस्य गुरुः जातृकर्ण्यस्य वंशपरम्परयामसीदिति निश्चितम् । अतः निरुक्तकारः यास्कस्य समयः महाभारतयुद्धस्य पूर्वमासीत्। एषः एतत् प्रमाणं यास्कस्य विषये सिध्यति। तृतीयाध्यायः - "अग्निर्विव मन्यो विषितः संहस्य सेनानीनः" सुहरे हुत एधि । हत्वायु शत्रून् विभज्स्व वेद औ हृदि दृष्टा। यथा अग्निः दीप्तः सर्वमभिभवति, एवं त्वं हं मन्यो । सहस्य षह मर्षणे अभिभवे छन्दसि , अभिभवाऽऽसच्छत्रून् , तदर्थं सेनानीः सेनापतिर्नाऽस्माकं हे सहुरे । अभिभवनशीला त्वां आहुतवन्तः त्वं सन्नेधि भव , हत्वायु क्लो यक्" 15 शत्रून् विभज्स्व वेदो असीनाः पुनरप्यस्माभिः सह संग्रामं कर्तुं समर्थस्ति एनान् विनुदस्व विविधं प्रेरय इतस्त नपन्येत्यर्थः । मृधः- मृध इति सङ्ग्रामनाम, मृधः करोति 'तत्करोति ' इति गिच् ण्यन्तात् क्तिप् , मृधः – सङ्ग्रामकारकान् मृधो हतशिशून् सङ्ग्रामकर्तारः इत्यर्थः भूत्वा पथं करोतु तथा च अस्माकं धनस्य, अन्नस्य, अलस्य च वृद्धिं करोतु एवञ्च अस्माकं ये शत्रवः सन्ति तेभ्यः दूरी करोतु ।" तुलना- अस्मिन् मन्त्रे यास्काचार्यः अग्नेः कृते तीक्ष्ण तेजसा युक्त इति अर्थं लिखितः । भाषायां लोके इव इति निपातः उपमायां भूतः अस्मिन् पदं अभिनवऽस्मान् शत्रूणां वधं करोतु अस्मिन् अन्त्ये प्रयोगं कृतवान् अस्ति । ओजो मिमान पदस्य संबन्धः विनुदस्व पदं अस्ति , मृधः- मृध इति सङ्ग्रामनाम, मृधः करोति तत्करोति इति गिच् ण्यन्तात् क्तिप् , मृधः – सङ्ग्रामकारकान् मृधो हतशिशून् सङ्ग्रामकर्तारः इत्यर्थः ।अयं मन्त्रः परोक्षकृतवर्गे अगच्छति। मन्त्रेऽस्मिन् यास्कस्य अनुकरणं सायणः कृतवान् इति । "इहैवैधि मापंय्योष्ठः पर्वतं इवाविवाचलिः । इन्द्रं इवेह ध्रुवस्तिष्ठेह रात्रौ धारय ॥" 16 ऋषिः- ध्रुवः, आङ्गिरसः , देवता- इन्द्रः, छन्दः – अनुष्टुप यास्कः- "इहै राजन् इह अस्मिन् एव राज्ये एधि स्वामित्वेन सर्वदा वर्तमानो भव। माप य्योष्ठः अन्त्युतो मा भूः । मापाम् । पर्वतं इव यथा पर्वतो नैक्ष्वेनावातिष्ठते एवम् अविवाचलिः चलनरहितो भव। इन्द्राव यथा स्वर्ग एवम् इह लोके त्वं ध्रुवस्तिष्ठ स्थिरो भव । रात्रौ उपमार्थकं वर्तते इति उभयोर्मताः । उ इत्यस्य निपातस्य प्रयोगः पदपूर्त्यर्थं कृतो वर्तते । इन्द्रस्य राज्यव्यवस्थाः महत्त्वं, इन्द्रस्य सिंहासनं पर्वतं सादृशं अचलं अर्थात् चल रहितो, एवमेव इन्द्रः स्वप्रजापालनं कथं करोति । देवराज इन्द्रस्य शासन व्यवस्था नेन्द्रं देवमन्त्रेऽस्मिन् पदं अभिनवऽस्मान् शत्रूणां वधं करोतु अस्मिन् अन्त्ये प्रयोगं कृतवान् अस्ति । 17 ऋषिः- प्रजापतिः, देवता- इन्द्रः, छन्दः – पेलुक्तिः यास्कः - अस्मिन् मन्त्रे यास्काचार्येण न निपातस्य प्रयोगं नेति प्रतिषेधार्थं भाषायाम् । प्रसिद्ध एव , न पचति न गच्छतीति। प्रसङ्गेन च इदमेव तस्य परयोश्च 'चित् नृ' इत्येतयोश्चान्तरवचनम् । तेषामेतेषां सोमाभिषव कर्तुं वि असूक्ष्म। यागं प्रति मया विशेषतः अनुज्ञाताः स्तोतारो वृषाकपेयैश्चरः । हि इति पूरणः । तत्र देवं द्योतमानम् इन्द्रं मां न अमंसत। मया प्रेरिताः सन्तोऽपि ते स्तोतारो न स्तुतवन्तः। किंतु मम पुत्रं वृषाकपिमेव स्तुतवन्तः। यत्र येषु पृष्ठेषु सोमेन तद्वचनम् इन्द्राप्ये कल्पितं हविः कश्चिन्मूषोऽद्रु दुषदित्पुत्रस्य वृषाकपेविषये वर्तमानः । तत्रेदमिन्द्राणी वदति । तस्मिन्क्षे त्वस्या ऋचोऽयमर्थः। सोतोः सोमाभिषव कर्तुं वि ह्यसूक्ष्म। उपरतसोमाभिषवा आसन् यजमाना इत्यर्थः । किंच मम पतिमिन्द्रं देवं । लोके न इति निपातं प्रतिषेधे प्रसिद्धः । वेदे उभयम् अर्थात् उपामार्थं प्रतिषेधार्थं च न इति निपातः प्रयुक्तः भवति। इन्द्रं देवमात्मनो दीपयितारं तथा च नामंसत नामन्यन्त भाष्यानुसारं अस्मिन् मन्त्रे आदित्यस्य रश्मयः सन्ति तेषां विषये वर्णनं अत्र उपपदस्य पूर्वं अस्ति अतः अत्र न निपातस्य प्रयोगः प्रतिषेधार्थं अस्ति । अस्मिन् मन्त्रे भाष्यकाराणां मतं साम्यं वर्तते । "ह्रस्व पीतासौ युध्यन्ते दुर्मदांसो न सुरांयामि । ऊर्ध्वं नृणां जंरन्ते ॥" 18 ऋषिः - मेधातिथि , देवता - इन्द्रः, छन्दः - गायत्री यास्कः – अत्र च भावेन भावलक्षणम् 19 इत्येषा सातमी, यच्छ्रुतेक्षलक्षणभूतयोपयक्रियापदाध्याहारः सुरायां पीतायामिति तद्वत् । ऊर्ध्वं – ऊध इति त्रिनाम, भौगकालवाद्वात्रो नग्नाः रतिक्रियाप्रवृत्ताः पुमांस एव जरन्ते स्तुवन्ति। कम् ? सामर्थ्यद्वारातः यजमानं दातारमि स्तोतारः । ते च ऊर्ध्वं पयसा पूर्णं गवादेरूध इव सोमण स्तुवन्ति। जरतिः स्तुतिकर्मइति॥ तुलना - अस्मिन् मन्त्रे अनुक्तविनियोगाद्वाच्यः स्तोमे विनियुज्यते । आचार्य यास्कः लिखति यत्र निषेधार्थं प्रयोगः भवति तत्र ' न इति पूर्वं प्रयुज्यते । यथा नेन्द्र देवता सायणः लिखति यथा - अत्र सोम इत्यर्थं अवशाल्कृतं एतेन अस्य उदाहरणं - युद्ध समये ये सैनिकाः सूर्यापानं करोति स तस्य विषये एव अत्र प्रस्तुतं वर्तते। अत्र युद्धेषु सुरायाः पानेन दुर्मदाः ये भवन्ति तेषां कृते हीनोपमायाः प्रयोगः कृतः तथा च "अक्षो न चक्रयौः शूर बृहस्प तं महन्हा रिरिचे रोदस्योः । वृक्षस्य नु तं पुरुहूत वयाः व्यूः तयौ रुरुहुरिन्द्र पूर्वीः ॥" 20 ऋषिः- भारद्वाजः, देवता- वार्हस्पत्य , इन्द्रः, छन्दः – त्रिष्टुप यास्कः – अत्र यास्काचार्येण अथ इति उपामर्थं भवति । हे पुरुहुत बहुभिर्मा तीत्येतस्य स्थाने, विरिरेवेऽतिरिच्यते । रोदस्योः

45%	MATCHING BLOCK 16/217	W
द्यावापृथिव्योः सकाशाद् विनिर्भिद्य द्यावापृथिव्		

यौ तयोः परतोऽप्यस्तीत्यर्थः। सायणः - विक्रान्तेन्द्रं बृहन् महान् ते त्वदीयः महा महिमा रोदस्योः द्यावापृथिव्योः प्ररिचिचे अतिरिच्यते। गामित्यर्थः । अत्र दृष्टान्तः। चक्रयोः चक्रयोः अक्षो न। रथसंबन्धक्ष्यो यथा चक्राभ्यां बहिर्गतस्तद्वत्। हे गत इन्द्र त्वदीयाः पूरु इन्द्र, तत्र रक्षणं वृक्षस्य शाखा इव चतुर्षु दिक्षु व्याप्तम् इति। । वयाःशाखाः । वेतेवतीयाना भवन्ति । शाखाः कस्याः शनोतेर्वा । प्रसङ्गादत्र शाखा इति पदस्य निर्वचनं दर्शयति । वयाः इत्यस्य शाखाः इत्यर्थः । वेतेः 'वी' धातोः निष्पन्नः वायुना चलन्ति इति नाम सम्प्रतम् । अस्मिन् मन्त्रे यास्काचार्येण अक्ष इत्यस्य विषये विशेष रूपेण तस्य महत्वं प्रतिपादितम् । पुरुहुतः शब्द बहुनासु पठितम् । लोकेऽपि पुरुहूः इति प्रयोहं अस्य दृश्यते पुरु भूपृष्ठे स्फारं भूयश्च भूरि ते इति । अत्रापि उत्तरपदे वृक्षस्य वयाः इत्यस्य कृतवान् अस्ति । "अहं च त्वं चं वृत्रहन्स् युंज्याव सुनिभ्य आ अरातीवा चिदद्विबोऽनु नौ शूर मंसते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥" 21 ऋषिः- प्रागृथः, देवता - इन्द्रः, छन्दः - वृत्रहन् यास्कः - अहं च त्वं चं हे वृत्रहन् । वृत्रासुर नामक अथवा मेयो वा तस्य हन्तः । संयुज्याव – संयुज्यावहै, सनिभ्य आ सनिर्लाभार्थः, आलाभेभ्यः, यावन्मया धनानि लब्धानीत्यर्थः । अरातीवा चित् अदानशीलोऽस तावकालम् । नौ संगतोऽथोधावयौहै अदिवः वज्रन्म इन्द्र अरातीवा अदानोऽपि जनस्त्वह्चधनस्य-अनु-मंसते-अनुमतिं-करोति। तुलना - अयं मन्त्रः ऋग्वेदे वर्तते । मन्त्रेऽस्मिन् इन्द्रस्य शौर्यस्य वर्णनं वर्तते । अत्र यास्काचार्येण च निपातस्य उदाहरणप्रसङ्गः प्रार्थनया नियोजनरूपेण अत्र प्रयुक्तः । तथा च वाज शब्दस्य प्रयोगमपि सनिर्दानमस्येति वाजसनिरिति प्रयोगं दृश्यते । अत्र दानेन पूर्विका प्राप्तिः तस्य लक्षणं विषये प्रयोगं यास्काचार्येण कृतम् ।आचार्य सायणः चकारस्य प्रयोगः संगत्यर्थं करोति । इन्द्रस्य पितृव्यक्षेत्वावृत्तः

प्रेतुं हव्यानि वोचितं द्वेवेभ्यश्च पितृभ्य आ ॥" 22 ऋषिः- अनुष्टुप , देवता- पितृ, छन्दः – आग्नी यास्कः- यो अग्निः कव्यस्य पितृस्य हविषो वोढा अर्थात् हविषां वाहकः प्रापकः इति । यस्यामधिकारः कव्यानि वोढव्यानीति सः अग्निः अस्माकं पितृयज्ञे होतृ वदति । सायणः - कव्यवाहनः कव्यस्य हविषो वोढा योऽग्निः पितृन् ऋतावृधः ऋतस्य यज्ञस्योदकस्य वा वर्धयित वृद्धान् वा देवान् । एतत्पितृविशेषणं वास्तु। तान् यश्नत् यजति। यजेलेति सिङङगमः सोऽग्निः हव्यानि वोचतु पितृयज्ञे प्रब्रवीति। युष्मदर्थं मया

44%	MATCHING BLOCK 17/217	SA
त्वा नि धीमहीत्येतां त्रिनवानं ताः सामिधेयः"। 23 तुलना - अस्मिन् मन्त्रे		

अग्नेः कर्मविषये चर्चा वर्तते । आचार्य यास्कः चकार निपातस्य चर्चप्रसङ्गे उदाहरणरूपेण अस्य मन्त्रस्य उल्लेखं करोति । अत्र समुच्चयार्थं च निपातस्य प्रयोगः यास्कचार्येण कृतः । इत् निपातः पादपूर्णाथं प्रयुक्तः । यो अग्निः कव्यवाहनः कव्यं पितृदेवस्य कव्यवाहनः कव्यस्य हविषो वोढा स अग्निः ।अग्नेः कर्म वहनमेव वत्ति ।अत्र निष्कर्ष रूपेण वक्तुं शक्नुमः यत् यास्कस्य भाष्यं संक्षेपेण वर्तते परन्तु सायणस्य भाष्यं विस्तृतं वर्तते ।यास्कस्य अनुकरणं सायणः कृतवानिति । "हन्ताहं पृथिवीमिमां नि दधानी ऐन्द्रोमवस्तस्येयमार्षम् । सायणः - हन्त इति संभावनायामनुज्ञायां वा । संभावयाम्येतददुतुजानामि वा । किं तत्। अहम् इमां पृथिवीम् इह वा अन्तरिक्षे नि दधामि। इह वा द्युलोके इति हस्तेन निर्दिशति। दधानीलोति मेनिः। तुलना - अत्र 'वा' इति निपातः विनियोगः संभावनायाः , अनुज्ञायामपि प्रयोगं कृतं , अस्मिन् मन्त्रे पृथिवी इमां – स्वस्मात् स्थानादुद्ध्यय निदधानीह वेह वा प्रयोगे अत्र यास्कचार्येण लिखितम् । एकेनेह शब्देन अत्र अन्तरिक्षं इति प्रतिपादितं, प्रतिनिर्दिश्यतेऽन्येन वीः, हस्तौ वा सव्यो दक्षिणं च स्कन्धः स्थापयामि 'वा' इति विवरणां प्रयुक्तं विविधा चारणा विचारणा, अथ अपि निपातस्य प्रयोगं समुच्चयार्थं सायणेन कृतम् । उभयोः भाष्यकारयोः मतं समानं दृश्यते तथा यास्कस्य अनुकरणं सायणः कृतवान् । 'वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा गुमर्वाः सप्तविंशतिः । ते अग्रे अक्षमायुंजस्तेऽसिअन जवामादधुः ॥" 25 ऋषिः- प्रजापतिः, देवता – वायुः, छन्दः – त्रिष्टुप यास्कः – अथापि समुच्चयार्थं भवति । वेति अत्र मन्त्रे समुच्चयार्थं भवति । हे । अश्वा । वायुश्च त्वां मनुश्च त्वां गुमर्वा एते सप्तविंशतिपुञ्जन्ति त्वामस्मिन् च अग्रे श्वः जवं वेगमादधुराहितवन्तः । तुलना - अत्र अथापि समुच्चयार्थेऽपि प्रयुक्तः भवति 'वा' इति निपातः । यथा 'वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा' इति । वायुश्च मनुश्च इत्यर्थः । अत्र अह इति च ह इति निपातानां प्रयोगं विनिग्रहार्थं यास्कचार्येण कृतं , " अयमहेदं

त्यत्पुस्तम् पुरस्ताज्ज्योतिस्तमसो वयुनावदस्थात् । नूनं द्विवो दुहितरौ विभातीर्गर्तुं कृणवन्नृषो जनांय ॥" 26 ऋषिः - वामदेवः,गौतमः, देवता- उषा, छन्दः – त्रिष्टुप यास्कः - त्यत् इति पदे पुरस्तम् बहुत्तमं पुरस्तात् पूर्वसां दिशि ज्योतिरुप आख्यम् , कुतः पुरतमम् ? उच्यते – तमसः सकाशाद् वयुनावत् कान्तिम् । अस्थात् स्थितमुदितमित्यर्थः । पदपुरणाय च मन्त्रेऽपि यास्कचार्येण उ इति निपातस्य प्रयोगः वर्णितः । अत्र यक्ष पदस्य अर्थं यास्केन कृतं वर्तते । अस्य कर्म यत् कृतं तदुच्यते - "उपहृरे ह्वरतिरत्तिकर्मा" 27 अत्र हुरो भक्षतस्य समीपे सोमपादं समं इदम् ॥ प्रकृष्टकान्तिम्। अथवा वयुनामिति प्रज्ञानाम् । प्रज्ञोपेतम् । सर्वस्य प्रज्ञापकमित्यर्थः । कीदृक् तेजः ? पुरस्तात् पूर्वसां दिशि तमसः अन्धकारात् अस्थात् उदतिष्ठत। एवं सति ननं सत्यं दिवः अदित्यस्य दुहितरः दुहितृस्थानीयाः विभातीः विभानं कुर्वते उपह्वरः अन्तरिक्षप्रदेशे इन्द्रः सोमपानं करोति इति तात्पर्यं उपर इति मेघनाम इति । सायणः अस्य विषये लिखति अन्धकारात् अस्थात् उदतिष्ठत्। एवं सति ननं सत्यं दिवः आदित्यस्य दुहितरः दुहितृस्थानीयाः विभातीः विभानं कुर्वतीः उषसो जनाय यजम् अपितृव्यसंघर्षसो नृगर्ह श्रतंसः ॥" 28 ऋषिः - गौतमः, देवता- इन्द्रः, छन्दः – त्रिष्टुप यास्कः - उपहृरे ह्वरतिरत्तिकर्मा इति अर्थं वर्णितं । असेचयत् , मध्वर्णसः – अर्ण इति उदकनाम । सायणः - इमस्य दर्शनीयस्य अस्य इन्द्रस्य तद् तदेव कर्म प्रयक्षत कर्म तदन्येन कर्तुमशक्यत्वात् पूज्यमित्यर्थः । तुलना - उपहृरे ह्वरतिरत्तिकर्मा इति अर्थं वर्णितं । असेचयत् , मध्वर्णसः – अर्ण इति उदकनाम । चतस्रः अस्मिन् पदं म्वा, स्थादु, स्वादूदका नद्यो नदनाः शब्दकारिणीश्चतस्रश्चतुः संख्याकाः, अथवा चतस्र इ नूनमस्ति नो श्वः कस्तद्वैद यददभूतम् । अन्यस्य चित्तमभि सञ्चुरण्यमुताधीतं विनश्यति ॥" 29 ऋषिः- आर्यस्यः देवता- इन्द्रः छन्दः – स्वराडनुष्टुप यास्कः - न नूनमस्ति अद्यानम्। नो एव क्षतनम्। अह अर्पात् अस्मिन् द्यौवि। 'दयु' इत्यहो नामधेयम्। उताधीतं विनश्यति इति अर्थात् अपि आध्यातं विनश्यति। आध्यातम् अर्थात् अभिप्रेतम्॥ अथापि पदपूर्णः । सायणः - परिदेवनप्रकारः प्रतिपादयते। इन्द्र आह। अद्यतन पदस्ति तत् नून अद्य न अस्ति। नूनमत्र व अत्र अद्य इति यद्यपि नास्ति तथापि उत्त यददभूत् धाविक यदस्ति तत्की वेद? अण्यथो वा लभ्यते इत्याशी न कार्यर्युक्तं भवति। तदेवह। अभि संचरेष्यं सर्वतः संचार अन्यस्य चित्तं मानसं जानातीति शेषः । उप अपि व आसीत् आध्यात चिन्तितमपि न दृश्यं किमु सकृत् विनश्यति इति । तुलना - अद्यतनं हविः मम नास्ति इति इन्द्रः विचिकित्सति । यास्कः अद्यतनमिति पदस्य अध्याहरणं करोति । न इति प्रतिषेधस्य प्रतिषेधवस्तुनः अकाङ्क्षा वर्तते, अतः परं मन्त्रे श्वः इत्यपि पदं वर्तते । अतः अद्यतनमिति यास्केन अध्याहरणं कृतम् । इन्द्रः विचिकि मरुद्रणानां कृते दत्तम् । इत्येवं प्रकारेण इन्द्रस्य विविधाः वर्णितः । अत्र यास्कः नूनम् निपातस्य उदाहरणं लिखति नूनं निश्चयेन नास्ति । संदेहाय नूनं निपातस्य प्रयोगः वर्तते नो श्वः यतः कस्तद्वेद यददभूतमभूतमिवासीद् ।यस्मात् चित्तं अभिसंचरणस्वभावा दयुरित्यहोहो नामधेयम् , तद्धि रश्मिःसम्बाधद् द्योतते, सत इत्युपात् कारकपरिग्रहार्थम् । चित्तस्य अस्थिरता कारणात् व्रतस्य पालनं न भवति। अस्मिन् मन्त्रे सकल्पबलस्य महत्वं उभावपि भाष्यकारौ प्रदर्शितौ । अतः उभयोः भाष्यकारयोः मतं समानं वर्तते शिखां स्तोतृभ्यो माति धूमर्गोः नो बृहद्वेदेम विदथे" सुवीराः ॥" 30 ऋषिः- गुत्समद् देवता- इन्द्र छन्दः – जगती यास्कः - सा ते प्रतिदुर्थां वरं जरित्रे । वरो वरयितव्यो भवति । जरिता अर्थात् गरिता। दक्षिणा । मघोनी मघवती। मघमिति धननामधेयम्। मंघीना कामना मा अस्मान् अस्तीहदीः । मा अस्मान् अतिहाय दाः भगो नोऽस्तु । बृहद् वदेम स्वे वेदने। भगो भवेत्। बृहत् इति महतो नामधेयम् परिकृदं भवति । वीरवन्तः । कल्याणवीराः वा। वीरो वीरयति अस्मिन्नान् वेतेर्वा स्याद् गतिकर्माश्च । वीरयतेर्वा । सायणः कुक् । हे इन्द्र त्वया कृपया वरं ऐश्वर्यं प्राप्नुमः । अत्र यास्कः अर्थात् अस्माकं पुत्रादि सन्ततिं बलवन् भवतु , स्तोत्रा योषे इन्द्रस्य बृहद् स्तोत्रं वदामः । तुलना - अस्मिन् मन्त्रे दानेन मानसं महत् प्रत्ययितं वर्तते। अस्मिन् मन्त्रे नूनम् इती निपातः पदपूर्णाथं प्रयुक्तः प्रथमम् ऐश्वर्यं मा यच्छतु । अस्माकं सविधे भगः ऐश्वर्यमस्तु । कीदृशमैश्वर्यमिति चेत् खादतां मोदतां दीयतामित्यादि वचनयुक्ताः पुत्रपौत्रादिना भवेम वयं भवेम। दक्षिणा केन प्रकारेण मघमिति धननाम मंहतेर्दानं कर्मणः 31 तद्धि दीयते । समर्द्धयतिकर्मणं प्रदक्षिणागमनां दिशं दक्षिणम् अभिप्रेत्य तत्सम्बन्धाद् दक्षिणः इति । दिक्पुनर्हस्तप्रकृतिः अर्थात् हस्तः प्रकृतिर्यस्यसो हस्तप्रकृतिः, प्रजापतीहै प्रजाः सृष्टा प्रादुर्मुखस्य दक्षिणो हस्तो यतो भवतु सा दक्षिणहस्तसम्बन्धेन सा दक्षिणा इति यास्काचार्येण वर्णितम्। मघेन रायो वेगमाती । किञ्च शिक्ष अर्थात् अस्माकं सम्यक् ज्ञानं सर्वदेव ददतु । अस्मिन् मन्त्रे सायणः लिखति यथा - बृहत् महच्चार्जितं दीयते तस्य फलविषये अत्र वर्णितं भगो नो धनं च ददतु । अस्य यज्ञस्य फल रूपेण अस्माकं सुवीराः सुपुत्राश्च स

45%	MATCHING BLOCK 19/217	W
प्र सीमाद्वियो अंसृजद्विद्धतां ऋतं सिन्धवो वरुणस्य यन्ति ।		

न श्राम्यन्ति न वि मुंचत्येते वयो न पंप्तु रघुया परिंजम्न ॥" 32 ऋषिः- गुत्समदः, देवता- वरुणः, छन्दः – त्रिष्टुप् यास्कः – ‘प्रासृजत् सूर्यो रश्मीन् । प्रसीमादित्यो असृजत् । प्रासृजदिति वा । प्रासृजत् सर्वत इति वा । तत्राद्यस्य प्रासृजत्सूर्यो रश्मीनित्यर्थः सृष्टवान्। तेन वरुणस्य ऋतेन सिन्धवः रुन्दन्शीलानयः यन्ति गच्छन्ति। प्रवहन्ति। एते सिन्धवः न श्राम्यन्ति श्रान्तिं न प्राप्तुवन्ति। न वि मुचन्ति उपरता भावन । अनलसाः सर्वदा ऐकरूप्येण प्रवहन्तीत्यर्थः। एतदेवोच्यते। वयो न। वयः पक्षिणः इव रघुया रघोः उदाहरणं दर्शयति मन्त्रे यास्कः सीम् निपात इत्यस्य उदाहरणं ददाति तथा परिग्रहार्थं अर्थं सीम् निपातस्य स्वभावे प्रयोगं करोति परं सायणः सीम् इति निपातस्य प्रयोगः पदपूर्त्यर्थं करोति । मन्त्रेऽस्मिन् सायणः आचार्य यास्कस्य अनुकरणं कृतवान् । "ब्र स बुध्ना उपमा अंस्य विष्ठाः सुतश्च योनिमसंतश्च विवः ॥" 33 ऋषिः – प्रजापतिः, छन्दः – त्रिष्टुप्, देवता- प्रजापतिः यास्कः – सीम इति परिग्रहार्थंयो वा । पदपूरणो वा। 'प्र सीमादित्यो असृजत्'। प्रासृजत् इति वा। प्रासृजत् सर्वतः इति वा। वि सीम्तः सुरुचो वेन आवः' इति च। व्यावृणोत् सर्वतः आदित्यः। सुरुचः आदित्यरश्मयः सुरोचनात्। अपि वा, 'सीम' इत्येतत् असायणः – ब्रह्म बृहत् रुक्मरूपमादित्याख्यं प्रथममादौ । पुरस्तात् (प्राच्यां दिशि) ज्ञानं जायमानं दृश्यमानं मिति यावत् । जनेः शानचि शपः श्लौ द्वित्वम् । 'गमहने" 34 ल्युपधातोपः । किंच वेनः कमनीयो मेधावी वा स आदित्यः । सुरुचः प्रशस्तरोचनात् र उपमा उप समीपे मान्ति भूतानि वासु ताः सावकाशा अतएवास्य जगतो विष्ठाः विविधं तिष्ठन्ति याच ता विविधस्थानभूता "अम्माप्कगोभूमी" 37 त्यादिना घत्वम् । एवंभूता बुध्ना बुध्मन्तरिक्षं तत्र भवा दिशः विवः व्यवृणोत् । किंच। सतोऽभिव्यक्तस्य स्थूल स परिग्रहार्थंय विशेष अनुपादनात् सर्वत्र पादपूरणार्थं तथा च परिग्रहार्थंय अर्थं यास्काचार्येण अत्र पुत्रो घृणिः प्रासृजत्, अत्र "वि "इत्यस्य अर्थं विसृजति रश्मीन् इति यास्केन कृतं । विधत्ता विधारयिता तेषां अस्मिन् जगते ऋतमुदकरूपेण सिन्धवः रश्मयः ग वरुणेन् उदकस्य उत्पत्तिः कृतः इति वर्णितम् ।

56%	MATCHING BLOCK 20/217	W
ऋचां त्वं पोषमास्ते पुपुष्वान् गांयत्रं त्वो गायति शकरीषु । ब्रह्मा त्वो वदति जातविद्यां यज्ञस्य मात्रां वि मिमीत उ त्वः ॥" 39		

ऋषिः – आङ्गिरसः, देवता – बृहस्पतिः, छन्दः – त्रिष्टुप् यास्कः – ‘ऋत्त्विककर्मणां विनियोगम् आचष्टे । पुपुष्वान् - होता। ऋक् अर्थात् अर्चनी । गायत्रं एको गायति शकरीषु -उद्राता । गायत्रं गायतेः स्तुतिकर्मणः । शक्यः ऋचः शक्नोतेः । ' तद् याभिः

61%	MATCHING BLOCK 21/217	W
ब्रह्म परिवृढं सर्वतः । यज्ञस्य मात्रां विमिमीते		

एकः अध्वर्युः अर्थात् अध्वर्युः । अध्वरं युनक्ति । अध्वरस्य नेता । अध्वरं कामयते इति वा । अपि वा अधीयाने 'युः' उपबन्धः ।

90%	MATCHING BLOCK 23/217	W
अध्वरः इति यज्ञनाम ध्वरतिः हिंसाकर्मा । तत्प्रति		

षेधः । निपात इत्येके । तत्कथम् । अनुदात्तप्रकृति नाम स्यात् ? दृष्टव्यं तु भवति ।" सायणः – “अनया होत्रा दयृत्त्विककर्मणां विनियोगमाचष्टे । त्वः एको होता ऋचां पोषं यथाविधि कर्माणि प्रयोग पुपुष्वान्। एको धातुरनुवादार्थः। बह्वीऋचः पुष्वन् शंसन् आ 'चादिलोपे विभाषा' इति न निपातः । त्वः एकोऽध्वर्युश्च यज्ञस्य मात्रां यज्ञो यथा मीयतेऽभिषवग्रहणादिकया क्रियया तां मात्र यतशरीरं वि मिमीते आत्यर्थं निर्मिमीते। "ऋचामेकः पोषमास्ते पुपुष्वान् होतर्गर्चनी" 40 इत्यादिनिरुक्कानुसारेणार्थोऽप्यथायि। एवं ब्रह्म व्यस्थितक्रमेण पठनं होतुः कार्यं भवति । अन्यः उद्राता नामकः ऋत्त्विक् शक्करी इति ऋचां पाठं गायत्रादिसाम्ना कुर्वन् भवति । एकः ब्रह्मा नामकः ऋत्त्विक् जाते जाते यज्ञकर्माणि सम्भावितानां दोषाणां प्रायश्चित्तं वदन् भवति, अन्यान् वदन् अत्र इदं कुरु, पोषमास्ते अस्मिन् ऋचायां होत्रादयः षोडशर्त्विजो भवन्ति । अस्यां ऋचायां सर्वनाम शब्दानां उदाहरणं अत्र वर्णितम् । सप्तदस्याः सप्तदश, तेषां मध्ये चत्वारः महर्त्विजः । होता, उद्राता, ब्रह्मा, अध्वर्युश्च । तेषां होत्रादीनां ऋत्विजां कर्माणि अस्मिन् ऋचां वा तद् याभिः वृत्रमशकद् हन्तु । तत् शकरीणां शकरीत्वम्- इति विज्ञायते। ब्रह्मा एको जाते जाते विद्यां वदति। ब्रह्मा सर्वविद्यः। सर्व वेदितुम् अर्हति इति । सायणःकथयति यथा – ब्रह्मा परिवृतः श्रुततः।

61%	MATCHING BLOCK 22/217	W
ब्रह्म परिवृढं सर्वतः। यज्ञस्य मात्रां विमिमीते		

एकः अष्ट्युः अर्थात् । अध्वर्युः। अध्वरं युनक्ति। अध्वरस्य नेता अध्वरं कामयते इति वा। अपि वा अधीयाने 'युः' उपबन्धः।

88%	MATCHING BLOCK 24/217	W
अध्वरः इति यज्ञनाम। ध्वरतिः हिंसाकर्मा। तत्		

पतिधेण निपात इत्येके । तत्कथम् । अनुदात्तप्रकृति नाम स्यात् ? दृष्टव्यं तु भवति । मन्त्रेऽस्मिन् सायणः व्याकरणस्य चर्चा कृत्वा स्वभाष्यस्य प्रणयनं करोति तथा यास्कस्य अनुकरणमपि करोति । "उत त्वं सख्ये स्थिरपीतमाहुर्नैनं हिन्वन्त्यपि वाजिनेषु । अतन्वं विसस्त्र इति चतुर्थ्याम् ।" सायणः – "त्वम् उत एकमपि सख्ये विदुषा संसदि । या सत्कथा सा संखिकर्मत्यात्सख्यमित्युच्यते। सा च वाचा क्रियते। अतो वाक्संबन्धाद्वक्सख्ये स्थिरपीतम्। मधु यस्य हृदये स्थिरं भवति। यद्वा स्थिरपीतं स्थिरप्राप्तिम्। आ निपातः भवति इति ये आचार्याः मन्यते तेषां मतस्य निराकरणं करोति तत्कथमित्यादिना । 'त्वः' इति सर्वनाम अस्तीति यास्कमहर्षेः मतमस्ति। अस्य स्वरः अनुदात्तः भवति । यदि निपातः स्यात् तर्हि निपातस्य स्वरः आधुदात्तः भवेत् । परं त्व इति आधुदत्तस्वरूपपरिवर्तनं न भवति । किन्तु 'त्व' इत्यस्य

71%	MATCHING BLOCK 29/217	W
द्वितीयाविभक्ति-एकवचने त्वमिति, चतुर्थी-		

एकवचने त्वस्मै इत्यादिरूपेण स्वरूपपरिवर्तनं दृश्यते एव । यथा 'उतोत्वस्मै' (उत+त्वस्मै) इति 'उत त्वं सख्ये' इत्यादि विभक्तौ विकाराः श्रूयन्ते । अतः 'त्व' इत्यस्य निपातत्वं नास्ति, सर्वनामैव भवति इति यास्कमतम् । अपि एकं वाक्यसख्ये स्थिरपीतम् इति । अफला अस्मै अपुष्पा वाक् भवति इति वा । अत्र सायणाचार्येण अपिशब्दोऽन्वर्थः। केचिदपि नानुगच्छन्ति अयमेवातिशयेन विद्वानित्यर्थः। यद्वा वाजिनेषु सारभूतेषु निरूपणीयेष्वर्थेष्वेनं न हिन्वन्ति न बहिः कुर्वन्ति। एनं पुरस्कृत्यैव सर्वं वेदार्थं विचारय अर्थवर्जिताम्। यद्वा। वाचोयं याज्ञदैवते। यज्ञे भवं ज्ञानं याज्ञं देवतासु भवं ज्ञानं दैवतम्। तद्वर्जितां कर्मादिविषयज्ञानवर्जिता वाचं शुभुवान् केवल पाठमात्रेणैव श्रुतवान् स चरति। यथा वक्ष्या पीना गोः किं द्रोणमात्रं क्षौरं दोर्थाति मायामुत्पादयन्ती चरति यथा ब "उत त्वः पश्यन्न दंदर्श वाचमुत त्वंः शृण्वन्न शृणोत्येनाम् । उतो त्वस्मै त्वं १ वि संसे जायेव पत्यं उशती सुवासः ॥" 43

64% **MATCHING BLOCK 30/217** **W**

षत् ॥" 82 ऋषिः - वसुक्रः छन्दः - त्रिष्टुप् देवता - इन्द्रः यास्कः -

73%	MATCHING BLOCK 31/217	W
वृक्षे वृक्षे धनुषिधनुषि । वृक्षो व्रक्षणात् । वृक्षा क्षां तिष्ठतीति वा । क्षा क्षियतेः निवासकर्मणः । नियता मीमयद् गौःशब्दं करोति । मीमयतिः शब्दकर्मा । ततो वयोः प्रपतयन्ति । पुरुषानदनार्थ । विरिति शकुनिनाम् । पुरुषानदनार्थ । विरिति शकुनिनाम् । वेतेर्गीतिकर्मणः । अथापीषुनामेह भवत्येस्मां बाणाः प्र पतानु शत्रून् प्रति प्रपतन्ति । अथ तदानीम् इन्द्राय इन्द्रार्थं सुन्वत् सोमयागं कुर्वत ऋषये च शिक्षत् कर्मणां द्रष्टु ऋत्विजे च संपूर्णां दक्षिणां दददपि इदम् ईदृशं विश्वं समस्तं भुवनं भूतजातं भयते इन्द्रादिभक्ति । अन्यत्किमुत्तेत्यर्थः ।" तुलना - अयं मनः सोमयागं कथं कर्तव्यम् ? तथा ऋत्विक् दक्षिणा किं भवति अस्मिन् विषये आचार्यसायणः चर्चा करोति । अस्मिन् मन्त्रे आचार्यसायणेन काष्ठ निर्मितं धनुषस्य माध्यमेन इन्द्रस्य पराक्रमं विषये वर्णनं कृतम् । एतस्माच्चोक्ताकारणपरिदं विश्वं सर्वं भुवनं भूतं हिरण्यस्यम् । चैर्यस्यद्वर्धते तमः ।" 83 ऋषिः - ब्रह्मज्ञः वार्हस्पत्यः छन्दः - गाथत्री देवता - पूषा यास्कः- "पर्ववति भास्वतीयौपमन्यवः । अथाप्यस्यैको रश्मिश्चन्द्रमसं प्रति दीप्यते तदेतेनोपेक्षितव्यम् । आदित्योऽस्य दीप्तिर्भवति ।" सायणः - "उत अपि च औपमन्योः नाम्नः उल्लेखं करोति स्वमतं पुष्टयति । गौः इत्यस्य शब्दस्य अर्थः आदित्यः भवति । रश्मिद्वारा चन्द्रमाऽपि दीप्यते । अत्र सायणस्य मतं अस्ति यत् गच्छतीति गौरादित्यः । अर्थात् यः प्रेरकः सूचकः अतिशयेन नेतृत्वमः सः आदित्यः हिरण्यस्य रूपे वा तच्छ्रुतायामहोरात्राभ्यां वा पर्ववति, भास्वरे वा, गवि गन्तारि आदित्यमण्डले स्थित इत्यर्थः । कोऽसौ ? सूरः । धर्ता चक्रम्, चक्राकृतिर्देवादित्यमण्डलम् । हिरण्यस्य उज्ज्वलवर्णत्वात् । हिरण्यमेव वा । चैर्यस्य नियतमुदास्तमयाय प्रेरयत् । रथीतमः प्रेरयति भोमान् सानादत इत्यर्थः । अथा हिरण्यशब्देनौदकमुच्यते "हिरण्यदा तदुद्यन्नमस्य" 84 इति मन्त्रान्तरे दर्शनादुदकात् चक्रमित्यर्थः । अथाप्यस्यैको रश्मिश्चन्द्रमसं प्रति दीप्यते, तदेतेनोपेक्षितव्यम्, आदित्यतोऽस्य दीप्तिर्भवति । अथाप्यस्यापि नाम् । स नऽइदं ब्रह्मं क्ष्वं पांतु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्युः स्वाहा॥" 85 ऋषिः - प्रजापतिः, छन्दः - अनुष्टुप्, देवता - सूर्यः यास्कः - इत्यपि निगमो भवति । सोऽपि गौरुच्यते । सायणः - "यश्चन्द्रमा गन्धर्वः स नोऽस्माकमिदं ब्रह्म क्ष्वं च पातु । कीदृशः । सुषुम्णः शोभनं सुप्तं सुखं यस्मात् । सुयज्ञियः यज्ञद्वारा सुखप्रदः । यज्ञिज्ञः भां कन्ति कुर्वन्तीति भेकुरयः । गुणेदरादिवात् साधुः । " चन्द्रमा ह गन्धर्वो नक्षत्रैरस्योर्भिमिथुनेन सहोच्चक्राम भेकुरयो ह नामैते मां हि नक्षत्राणि कुर्वन्ति" 87 ताम्यो नक्षत्राप्सरोभ्यः स्वाहा॥" तुलना - अस्मिन् मन्त्रे यास्कः सूर्यस्य रश्मि विषये लिखति । एतन्दीप्तिर्भवति न स्वत इति । सुषुम्णः आह्लादकत्वात् सुसुखः । सूर्यरश्मिः सूर्यरश्मिना व्यापत्वात् सूर्यरश्मिरूपश्चन्द्रमा गन्धर्वः भोक्तृत्वात् । तस्य भोग्यत्वसामान्यान्नक्षत्राण्येवाप्सरसः । यथेतेषां गन्धर्वाणां मेनकाद्याः । स नः सोऽस्माकमिदं ब्रह्म क्ष्वं ब्राह्मण		
60%	MATCHING BLOCK 36/217	W
स्वाहाकारेण च पुंसे जुहोति स्वाहाकारेण स्		

यथाः पुमांसमेवेद्वीर्येणाभ्यादधात् ८८ इति। उभयोः भाष्येयः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यत् उभाविष्य भाष्यकारौ आदिव्यविषये वर्णनम् कृतवन्तः। अस्मिन् मन्त्रे भाष्यकाराणां मतं साम्यं वर्तते । “अब्राह्म गौरमेवन्तु नाम तत्पर्युपीयम् । इत्याह चन्द्रमसौ गौरः सन्तानं मतजः । तदादिव्यस्य रश्मयः इत्याह इष्टमेनेन प्रकाशेन अमन्वत अजानन् । उदाचरयोः स्वच्छे चन्द्रबिम्बे प्रतिकल्पितः । तत्र प्रतिकल्पिताः किमोऽस्य दार्ष्टिक्यं संज्ञां लभन्ते तादृशीं चन्द्रेऽपि वर्तमाना लभन्ते मतदुर्वन् भवति । यद्यत्रावन्तार्हित सौते तज्जगत् अत्राश्रयेनेन चन्द्रमसः प्राच्यव्यविक्षया स्यादिति विनियोगोऽयमुपपद्यते। अत्र निरुक्तम् - ‘आश्रयस्यैको रश्मिश्चन्द्रमसः प्रति दीपितः तदेतेनोद्योतितव्यम्। सौर्ष्यं यादृशीति विनियुतः। सायणः सूर्यशिशुमन्नाम गन्धर्वं हृष्यन्ति निमो भवति । योऽपि गौरव्यते, अत्राह । व्याख्यां कुर्वन् यास्कः लिखति यथा - सुषुम्णः अपि रश्मिं कथं सुषुम्णोऽपि यथा गौरव्यते तथेदमुदाहरणम् ‘अब्राह्म इति। सुषुम्णस्याभिधानादन्येभ्यो व्यावृत्तिर्मा विज्ञायीत्यत आह - सर्वेऽपि रश्मयो गाव उच्यन्ते। सामान्येन यदि सर्व गावः उच्यन्ते, सुषुम्णस्यायामपि भाष्ये यास्कः अधिकं किमपि न लिखति परन्तु सायणः वितुस्वरूपेण स्वस्य भाषां लिखति । उभयोः भाष्ययोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यत् आचार्यसायणः यास्कस्य अनुकरणं कृतवान् । अस्मिन् मन्त्रे भाष्यकाराणां मतं साम्यं वर्तते । (क) ‘ता वां वृत्तान्त्यु योऽपि लिखति बहुनो नामथेयम् । प्रभवति इति सतः । भृशं श्रयेतः वा, श्रृणोतः वा, श्रम्रातेः वा, शरणाय उद्वर्तमानः वा। शिरसो निर्गतम् इति वा अयासः अर्थत अयनाः । तत्र तद उच्यमानस्य विष्णोः महातेजः परमं पदं पारध्य्यस्मम् अवभाति भूरि। पादः पद्यतेः । तत्तिष्ठेति पृथिवीनामथेयानि अनुकूलानि तत्र तत्र तिष्ठतिः निरम्णता। ऋच्छतेः कुक्षुरूपतः इतरा। सा पृथिव्या सन्दिहते। तयोः विभाराः । तस्यः एषा भवति।।’ सायणः - ‘हे पत्नीयजमानां वा युष्मदर्थं ता तानि गन्तव्यत्वेन प्रसिद्धानि वास्यन्तु शुचिनवयस्येयानि स्थानानि इत्यर्थः । अब्राह्म अत्र खलु वास्वाचारभूते द्युलोकं उरुगायस्य बहुहिमंहासमभिर्गातव्यस्य स्तुत्यस्य वृषणः कामानां वर्षितुर्विष्णोस्ततादृशं सर्वत्र पुराणादिषु गन्तव्यत्वेन प्रसिद्धं परमं प्रतिशयं पदं स्थानं अतिप्रभूतं अवभाति स्वमहिम्ना स्फुरति।।’ तुलना - मन्त्रोऽरुगायस्य विष्णोः महातेजः परमं पदं पारध्य्यस्मम् अवभाति भूरि । अत्र सायणः यजमाना द्वारा भावतः विष्णोः प्रार्थनां कारयति तथा सप्तत यत्कलं प्राप्यते तस्य फलस्य कृते विष्णुं स्मरति । यथा - हे पत्नीयजमानां वा युष्मदर्थं ता तानि गन्तव्यत्वेन प्रसिद्धं यदुत्पद्योर्गमनाय कामयामहे वयमृत्विजः । यत्र गावो रश्मयः । भूरिश्रद्धाः श्रयणादिक्रियेयोगात् श्रद्धस्यानीयत्वाद्दोदितरत्र भृशमृच्यते, बहुदीपितः, बहुदीपितः । किञ्चान्न अहश्चोदो विनिर्ग्राह्यर्थः । एष्वेव स्थानेषु तदुरुगायस्य रसादानादिक्रियाद्वारेण बहुतेजः वृषणः वितुस्वरूपेण पदं पारध्य्यस्मिम्याह । पुनः यास्को यात्र - प्रसक्तानुप्रसक्तमुक्तम्, सप्तति लाघवात्निर्दिशति । एवमन्येषामपि सत्त्वानां सन्देहा विद्यन्ते, तानि चेत्समन्नामविष्णो समाननिर्वचनाति, नामकमपि क्षेत्राननिर्वचनाति यथार्थं निर्वक्तव्यानीति । अत्र केचिदाह यथा गौरियस्याभिधेयं प्रति सन्देहः , तद्वदनेषामपि म्मादीनां सत्त्वानां गमनसम्बन्धसामान्यादिदृष्टः । सत्त्वाद्यर्थाप्राधान्यान्नामानि सत्त्वानि, यथा धात्वर्थाप्राधान्याद्व तव आख्यातानीति । न केवलं म्मा पृथिवी, किन्तर्हि ? गमनमपि । उभयोः भाष्योः अनुशीलनेन यजमानाभिरुचय इषुप्रशील्यः सन् । तत् त्वान् नरेः प्रथमं वैद्ययन्तो मूढे यो धितपन्तो अनुमं ॥” १५ श्रद्धा - भद्रज्ञः छन्दः - त्रिपुटो देवता - अग्निः सायणः - ‘हे अग्ने यजीयाय निशितयेन यष्टा त्वं होता निष्पादकः सन् स्थाने न्यसीद । निष्पण्वानसीद । अत्र केचिदाह यथा भाष्यं न लिखति केवलं उदाहरणरूपेण अयम् मन्त्रस्य उपायोगं करोति । परन्तु आचार्यसायणः अस्मिन् मन्त्रे अग्नेः प्रार्थनां करोति । हे अग्नेः अतिशयेन यष्टा त्वं होतृरूपेण निशितयकः सन् मङ्गलकारणानां करोतु इति । सायणभाष्यस्य अनुशीलनेन ज्ञानं भवति - अग्निः - अग्निः सायणः - ‘हे अग्ने शिष्यासु अग्नीध्रीयोऽदिधिष्येषु वृषसानः घृताद्याहुतिर्भिर्वर्मानस्त्वं कत् कथं ब्रूयाः । प्रतवसे प्रकृष्टबलाय शुभ्ये शुभस्य प्रापयित्वे परिजम्ने परितो गन्ते नास्यस्य सत्यस्यनेत्रे । यद्वा न विदतेऽस्यस्य यस्य तस्मै । ना वाताय वायवे । यद्वा । न स्वस्य भाष्यं न लिखति केवलं उदाहरणरूपेण अयम् मन्त्रस्य उपायोगं करोति । परन्तु आचार्यसायणः अस्मिन् मन्त्रे सायणः सोमयागेषु आग्नीध्रीयोऽदिधिष्ये लिखति । अत्रापि सायणः अग्नेः स्तुतिं करोति । हे अग्ने ! कत् कदा वाताय । किंविशिष्टाय ? प्रार्थनां हिंसिते शोषयित्वे इत्यर्थः । अस्मिन् मन्त्रे सायणः अत्र यागेषु यजमानः घृताहुति आग्नीध्र नामक ऋत्विजः कथं ददाति अस्मिन् मन्त्रे अयेव चर्चा वर्तते । (घ) - ‘यस्तुस्तम्प संहसा वि जमो अन्ताबृहस्पतिस्त्रिबधुस्थो रवेण। तं प्रतु’

71%	MATCHING BLOCK 33/217	W
नासु ऋषयो दीर्घ्यानाः पुरो विप्रां दधिरे मन्द्रजिह्वम्॥" 97		
ऋषिः – वामदेवः गौतमः छन्दः – त्रिष्टुप् देवता – बृहस्पतिः सायणः – " यः बृहस्पतिः बृहतो देवस्य यज्ञस्य वा पालयिता देवः सहसा बलेन जमः पृथिव्याः अन्तान् । दश दिश इत्यर्थः । तान् वि तस्तम्भ विविधं स्तम्भितवान् नियमितवान् । त्रिपथस्थः त्रिषु स्थानेषु वर्तमानः रवेण एवं तेत्यनेन शब्देन तं देवं प्रत्नासः पुराणः उपयोगं करोति । परन्तु आचार्यसायणः अस्मिन् मन्त्रे पृथिवीस्थानीय देवः बृहस्पतेः स्तुतिः तथा पृथिव्याः गुणविषये चर्चा करोति । यथा - यः बृहस्पतिः बृहतो देवस्य यज्ञस्य वा पालयिता देवः सहसा बलेन जमः पृथिव्याः अन्तान् इति । सहसा बलेन माहात्म्यं		
90%	MATCHING BLOCK 34/217	SA
अन्नाद् भवन्ति भूतानि पर्जन्यादन्नसम्भवः" 98 इति।		

[illegible]

70% **MATCHING BLOCK 35/217** **W**

तस्मादधरं समुद्रमपो दिव्या अंसृजद्वर्ष्या अग्नि ॥" 105 ऋषिः - आर्षिषेणः छन्दः - त्रिष्टुप् देवता - देवाः यास्कः - आर्षिषेणः ऋषिषेणस्य पुत्रः इषितसेनस्येति वा । सेना सेश्वरा समानगति

71%	MATCHING BLOCK 37/217	W
र्वा । पुत्रा पुरु त्रायते । निपरणाद्वा । पुन्नरकं ततस्त्रायत इति वा ।		

होत्रमृषिर्निषीदन्

84%	MATCHING BLOCK 41/217	SA
ऋषिर्दशनात् । स्तोमानन्ददर्शेल्यौपमन्		

यवस्तद्यदे

91%	MATCHING BLOCK 38/217	W
नांस्तिपस्यमानान्-ब्रह्मा-स्वयम्भवभ्यानर्षत्-त-ऋषयो		

ऽभवंस्तदृषीणा-मृषित्वमिति विज्ञायते । देवापिर्देवानामपत्या स्तुत्या च प्रदानेन च देवसुमतिं देवानां कल्याणीं मतिं चिकित्वांश्चेतनवान् । स उत्तरस्मादधरं समुद्रमुत्तर उद्धततरो भवत्यधरोऽधोरः अधो न धावतीत्यूर्ध्वगतिः प्रतिषिद्धा । तस्योत्तरा भुयसे निर्वच समुद्रम् अभि दिव्याः दिवि भवाः वर्षाः वर्षभवाः अपः असृजत् सृजतु । अत्र “आर्हिषेण ऋष्टियोय पुत्रः” 106 इत्यादि निरुक्तं द्रष्टव्यम्।” तुलना – अयं मन्त्रः ऋग्वेदस्य दशममण्डले आगतः । मन्त्रेऽस्मिन् आचार्ययास्कः पुत्रस्य लक्षणं वर्णयति । यथा – अ

70%	MATCHING BLOCK 39/217	W
र्वा पुत्रा पुरु त्रायते निपरणाद्वा पुन्नरकं ततस्त्रायत इति ।		

परन्तु आचार्यसायणः पुत्रस्य किं किं कर्तव्यं भवति तेषां वर्णनं अस्मिन् मन्त्रे कृतवान् । यथा - आर्हिषेणः ऋष्टिषेणस्य पुत्रः देवापिः ऋषिः देवसुमतिं देवानां कल्याणी मतिं स्तुतिं चिकित्वान् जानन् होत्रं होतृकर्म कर्तुं निषीदन् निषण्णो भवति इति । देवापिः समुद्रव्रतिषेणक्लेनोपादनसामर्थ्यात् तदुत्तरोऽपि द्वितीयसमुद्र एवाभिप्रेत इति- गम्यते । तेनाधरं पार्थिवं समुद्रमभि प्रतीत्यर्थः । अपो दिव्याः दिवि भवाः । असृजद् विसृष्टवान् वृष्टिप्रदस्य देवस्य स्तुतिद्वारेण स एव पातितवानित्यर्थः । वर्षां वर्षप्रभवा वर्षलक्ष च राजपुत्री सुकन्या भार्या, तत्सम्बन्धरूपपत्नः सेनया सम्बन्धः । अथवा ऋष्टिः रेषणा हिंसा च कामादीनाम, अन्तःक्षरश्शत्रूणां सेना समुदायः स चेन्द्रियणााम् । एतदुक्तं भवति विषयाभिलाषवैमुखात् कामादिचित्तमलरेषणप्रधाना सेना इन्द्रियग्रामो यस्य, द्वाि गतेरुत्तरपदमित्यर्थः । पुत्रः पुरु त्रायत इत्यविभक्तिको निर्देशः। पुरुणो दृष्टादानुश्रविकाच्च दुःखात् त्रायत इति पुरुषः सन् द्विवर्णलोपेन पुत्रः। नापुत्रस्य लोकोऽस्ति 107 इति श्रुतेः। 'अयं परश्चेति तस्मादनुशिष्टं पुत्रमालोक्यमाहुः' इति च। निपरणाद्वा। निपर

44%	MATCHING BLOCK 40/217	W
पूर्वपदम्, त्रायतेरेवोत्तरपदम् । पुन्नरकं ततस्त्रायत इति। तथा च स्मृतिः पुत्राम्नो नरकाद्यस्मात् पितरं त्रायते सुतः। 108 पुत्र इति पुच्छब्दत् पू		

र्वपदमिति भेदः। ऋषिर्दर्शनात्, देवापिरस्यैव सूक्तस्य । सामान्येनैतन्निर्वचनम्। स्तोमास्तिवृदादीन् ददर्श इति विशिष्टमन्त्रदर्शनादेवेत्यौपमन्यवो मन्यते। ब्राह्मणमप्यस्मिन्नर्थे सामान्येन दर्शयति तद्यदेनान् मधुच्छन्दः प्रभृतीन् तपस्यमानान्, तस्यैव तपसोऽयम् देवानां कल्याणी मतिं कर्तुं जानन्, यथा ते तुष्यन्ति तथा जानानः। उभयोः भाष्ययोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यत् पुत्रस्य कति प्रकाराः तस्य किं किं कर्तव्यम् शास्त्रेषु वर्णितम् । उभयोः भाष्कारयोः मतं अस्मिन् मन्त्रे समानं दृश्यते । अस्मिन् मंत्रे सायणः य अस्त्विति वा । पुरोहितः पुर एनं दधति । होत्राय वृत्ः कृपायमाणोऽन्वध्यायत् । देवश्रुतं देवा एनं श्रूषन्ति वृष्टिर्वनि वृष्टियाचिनम् रराणो रातिरभ्यस्तः । बृहस्पतिर्ब्रह्मासीत् । सोऽस्मै वाचमयच्छत् । बृहदुपव्याख्यातम् ।" सायणः - ‘यत् यदा देवापिः आर्हिषेण अस्य मन्त्रस्य द्रष्टा आर्हिषेणःऋषिः, त्रिष्टुप् छन्दः, विविधदेवा। अस्मिन् मन्त्रे यास्कःचार्येण यागेषु दानमाध्यमेन वृष्ट्या स्तुतिः कृतः । यथा - देवश्रुतं देवा एनं श्रूषन्ति वृष्टिर्वनि वृष्टियाचिनम् रराणो रातिरभ्यस्तः इति । अस्मिन् मन्त्रे सायणाचार्येण कुरुवंश इति रोगिणं कश्चिद् दृष्टा एवमाह, स च तदेवारोगः सम्पद्यते । पुरोहितः पुर एनं शान्त्यर्थं राजानो दधति कुर्वत इत्यर्थः। शान्तिकपौष्टिकाभिचारिकेषु कर्मसु पुर एनं दधति राजानः पुरस्कृवीत्यर्थः । तथा च मन्त्रः स इक्षैति सुधितु ओंक्षिं स्वे 112 इति। पुनः अनुशीलनेन यत् ज्ञानं भवति अत्र यास्कः मेघस्य स्तुतिं कृतवान् । सायणः बृहस्पति द्वारा माध्यमिकां वचम् स्तौति । अस्मिन् मन्त्रे भाष्यकारयोः साम्यं नास्ति । “ता सप्राजां घृतासुंती आदित्या दानुंनृस्पतीं । सर्वैति अनवह्वरम् ।।” 115 ऋषिः – गुत्समदः भ पुत्रो । औद् आत् 116 दानुस्पती दानपती दानानामीशते । तौ यजमानैः सम्यक् स्तुतिभिर्हीविभिंश्च संसेवितौ अनवह्वरम् अकुटिलं यजमानं सचेते प्रतिसेवेते अभिमतैर्दानैः । न कृतघ्नौ शक्तौ च द तुमिल्येवमत्र मित्रावरुणावादित्यपदेन स्तुयेते।” तुलना – वर्तते । यथा - आदित्य प्रवादाः स्तुतयः भवन्ति । ता सम्राजा तौ सन्दीप्तौ घृतासुती तौ हि घृतमुदकमासुवाते वर्षकर्मणा जनयतः । आदित्या आदित्यौ अदितेः पुत्रौ । दानुस्पती दानपती दानानामीशाते इति । एवमनेनप्रकारेणान्यासामपि देवतानामादित्यश्च वृष्टिप्रदानद्वारेण सचेते सर्वान् प्राणिनः इति । उभयोः भाष्ययोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यत् अत्र यास्कः स्वभाष्ये संक्षेपेण मित्रावरुणयोः तथा च आदित्यस्य स्तुतिं करोति । सायणः अत्र स्वभाष्ये विस्तृतरूपेण यागेषु यजमानः मित्रावरुणयोः आदित्यस्य च 117 ऋषिः- विश्वामित्रः छन्दः – त्रिष्टुप् देवता – मित्रः यास्कः – अथापि मित्रस्यैकस्य । इत्यपि निगमो भवति । सायणः - “हे आदित्य व्रतेन यज्ञेन युक्तः यः मनुष्यः ते तुभ्यं शिक्षति हविर्लक्षणमन्नं ददाति हे मित्र सः मर्तः मनुष्यः प्रयस्वान् अन्नवान् प्र अस्तु वृष्टिप्रदानद्वारेण सचेते सर्वान् प्राणिनः इति । उभयोः भाष्ययोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यत् अत्र यास्कः स्वभाष्ये संक्षेपेण मित्रावरुणयोः तथा च आदित्यस्य स्तुतिं करोति । सायणः अत्र स्वभाष्ये विस्तृतरूपेण यागेषु यजमानः मित्रावरुणयोः आदित्यस्य च त्रिष्टुप् छन्दः, मित्रो देवता वर्तते। अस्मिन् मंत्रे यास्कः मित्रस्य विशेषणं दत्त्वा आदित्यस्य स्तुतिं करोति । यथा - अथापि मित्रस्यैकस्य । परन्तु अत्र सायणः यागेषु मित्र पदेन आदित्यं स्तौति तस्य हविर्लक्षणं वर्णयति । यथा - हे आदित्य यज्ञेन युक्तः यः मनुः अनुशीलनेन ज्ञातं भवति यत् अत्र यास्कः स्वभाष्ये संक्षेपेण मित्रस्य विशेषणं दत्त्वा आदित्यस्य स्तुतिं करोति । सायणः स्वभाष्ये विस्तृतरूपेण यागेषु मित्र पदेन आदित्यस्य हविर्लक्षणं ददाति । अस्मिन् मन्त्रे मित्रशब्देन आदित्यस्य स्तुतिं अत्र भाष्यकारौ कृ “उदुम्वरं वरुण पाशंमृसद्वाधंमं वि मध्मंनं श्रंथाय । अथां वयमादित्य व्रते तवानांगसो अर्दितये स्याम ।।” 118 ऋषिः – शूनः शेषः छन्दः – त्रिष्टुप् देवता – वरुणः यास्कः - व्रतमिति कर्मनाम निवृत्तिकर्म वारयतीति सतः । इदमपीतरद्रतमेतस्मादेव वृणा नाभिप्रदेशगतं पाशं वि श्रथाय वियुज्य शिथिलीकुरु । अथ अनन्तरं हे आदित्य अदितेः पुत्र वरुण वयं शूनः शेषाः तव व्रते त्वदीये कर्माणि अदितये खण्डनरहित्याय अनागसः अपराधरहिताः स्याम भवेम ।” तुलना – अयं मन्त्रः ऋग्वेदस्य प्रथममण्डले उद् पाशम् असतः उत श्रथाय उलूक्य शिथिलं कुरु इति । अनन्तरं वयं हे आदित्य ! अदितेः पुत्र । व्रते यगाख्ये कर्माणि, तव त्वत्सम्बन्धिनि त्वद् देव अयापाः, अदितये अदितिरिति वाग्नाम, वाचे त्वस्तुतिलक्षणाये स्याम भवेम त्वां स्तुमो यजेमेत्यर्थः । उत्तमम्, प्रत्यवायं वारयतीति पुरुषं प्रवर्तमानो निवर्तमानश्च प्रकृतेनाभिसम्बन्धः, तेन व्रतेन निवार्यत इति व्रतस्यैव प्राधान्यात् हेतुकर्तृत्वेन विवक्षा। अनयोः भाष्ययोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यत् अत्र यास्कःस्वभाष्ये वरुणस्य स्तुतिः तथा च कर्मणः निरूपणं करोति । देवता – अग्निः यास्कः – स्वरादित्यो भवति - सु अरणः स्वतो रसान्, स्वतो भासं ज्योतिषाम्, स्ववृतो भासेति वा । सायणः - “हे अग्रे ज्योतिः ज्योतिष्मान् स्वर्णं सूर्यं इव तथा विश्वेभिः विश्वैः समस्तैः अनीकैः तेजोभिः सुमनाः शोभनमनस्कस्त्वं नः अभ्यर्तय करोति। यथा - स्वरादित्यो भवति - सु अरणः स्वतो रसान्, स्वतो भासं ज्योतिषाम् इति । परन्तु अत्र सायणः अस्मिन् मन्त्रे आदित्यस्य स्वरूपं वर्णयति । यथा - सूर्य इव तथा विश्वेभिः विश्वैः समस्तैः अनीकैः तेजोभिः सुमनाः शोभनमनः इति । एभिर्नः – उ, तुन्नतोऽयम् । ततश्च “न लोकाव्यय” 120 इति षष्ठीप्रतिषेद् द्वितीयैव, आदाता रसानित्यर्थः । अनयोः भाष्योः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यत् अत्र यास्कः स्वभाष्ये आदित्यशब्दस्य निर्वचनं करोति। । सायणः स्वस्यभाष्ये आदित्यस्य स्वरूपं वर्णयति । अत्र यास्कः - “प्राश्रुत एनं वर्णं नैरुक्ताः, संस्पृष्टा रसान्, संस्पृष्टा भासं ज्योतिषाम्, संस्पृष्टो भासेति वा । अथ द्यौः । संस्पृष्टा ज्योतिर्भिः पुण्यकृन्दिश्च ।” सायणः – “अराइवेत् रथशङ्खव इव अचरमाः अनिकृष्टाः। सर्वसमाः सहैवोत्पन्नाश्चेत्यर्थः। अहेव अहानीवा विवक्षितं । अराइवेत् रथशङ्खव इव अचरमाः अनिकृष्टाः। सर्वसमाः सहैवोत्पन्नाश्चेत्यर्थः इति । अथ द्यौः संस्पृष्टा व्याप्ता ज्योतिर्भिः पुण्यकृन्दिश्च ।।” सुकृतां वा एतानि ज्योतींषि यन्नदत्राणि इति श्रुतेः श्यावाश्वो मरुतः स्तौति। अहा इव अहानीव च संबत्सरस्य सहजातत्वा उपमासः उपमाभूताः सर्वस्य । अथवा उपमासः इत्यन्तिकनाम, दिवः पुत्राः सन्निर्कृष्टाश्चेत्यर्थः । रभिष्टाः अतिशयेन वेगवन्तः, स्वया मत्या प्रज्ञया मरुतः संमिमिक्षुः मिक्षतेर्गौतिकर्मणः । एतद्वृप् सङ्गच्छते। यादृश्येषां योग्या प्रज्ञा परानुग्रहात्मिका तादृश्येषामुत् प्रणाशकः, अन्तर्धतित्यर्थः ।अथ द्यौः। कमिति सुखनाम, तत्ततिषिद्धमर्कं दुःखं, पुनः प्रतिषिध्यते, सुखमेवेत्यर्थः । सुखस्थानत्वाच्च सुखमिलयुच्यते। प्रतिषेधद्वयोपनिपाते प्रकृत एवं गम्यत इति। उभयोः भाष्ययोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यत् यास्कः स्वभाष्ये दीर्घं तम् आशय्यदिन्द्रशत्रुः ।।” 122 ऋषिः - हिरण्यस्तुप्, आङ्गिरसः छन्दः - त्रिष्टुप् देवता - इन्द्रः यास्कः - अतिष्ठन्तीनाम अनिविशमानानाम् इति अस्थावराणां काष्ठानां मध्ये निहितं शरीरं मेघः । शरीरं शृणातिः शम्रातेः वा। वृत्रस्य निष्यं अर्थात् निर्गमिम् उपमार्येन युद्धवर्णा भवन्ति । अहित् वत् खुलु मन्त्रवर्णाः, ब्राह्मणवादाश्च । विवृद्ध्या शरीरस्य सोतांसि निवारयंचकार । तस्मिन् हते प्रसस्यन्दिरे अपः । तदभिवादिनी एषा ऋभवति ।। सायणः - “वृत्रस्य शरीरं अपः विचरन्ति विशेषेण उपरि आक्रम्य प्रवह स्वभावत्वात् । एतासां मनुष्यन्न कापि स्थितिः संभवति । इन्द्रशत्रुः वृत्रः जलमध्ये शरीरं प्रक्षिप्ते सति दीर्घं तमः दीर्घं निद्रामर्कं मरणं यथा भवति तथा आशयत् सर्वतः पतितवान् ।।” तुलना - अस्मन्मन्त्रस्य द्रष्टा ऋषिः हिरण्

66%	MATCHING BLOCK 42/217	W
स्तुपः, त्रिष्टुप छन्दः,इन्द्रो देवता		

वर्तते। मन्त्रेऽस्मिन् आचार्ययास्कः मेघस्य शरीर विषये अत्र वर्णयति । यथा - अतिष्ठन्तीनाम अनिविशमानानाम् इति अस्थावराणां काष्ठानां मध्ये निहितं शरीरं मेघः इति । परन्तु सायणः अस्मिन् मन्त्रे इन्द्रस्य वृत्रवधन्तरं जलमध्ये तस्य शरीरं प्रक्षिप्तवान् अ बहुत्वादनिवेशनानां काष्ठानामपां मध्ये स्थितानामिति शेषः। बहिर्निहितं शरीरं वृत्रस्य मेघस्य निष्यं निर्गामं यतोऽधो नीचेनमति तं बित्तमित्यर्थः। विचरन्ति विजानन्ति, सर्वं गत्यर्थं ज्ञानार्थः, आपः। वृत्रशब्दस्य निगमप्रसक्तस्याभिधेयं प्रति विप्रतिपत्तिः, तन्निर्गम सलिलसंघातमात्रात्मेकेन वृत्रेण सह युद्धप्रवादाः? उच्यते, अपाञ्चेल्यादि। अपां रश्मिभिराहतानां घनीभूतानां वायुनावृष्ट्यानामभिहन्त्यमानानां परस्परसंघर्षं तरुशाखयोरिवान्निरुपजायते, ततस्तेनोपतप्तानां विलयनं भवति । तासां ज्योतिषश्च वैद्युत्सुर्योद्भूत युद्धं कल्पयेत्। तथा च काल्पितरूपा मन्त्रवर्णा मन्त्रलिङ्गाः।‘ऋषं रूपं मुघवां बोभौ

100%	MATCHING BLOCK 43/217	W
ति “ 123 ।।” मायेत्सा ते यानि युद्धान्याहुः” 124 ।।”		

इन्द्रो दिवः” 125 । ‘यद्यावं इन्द्र ते शतम्’ 126 । इति उभयोः भाष्ययोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यत् अत्र यास्कः स्वस्य भाष्ये वृत्रवधस्य वर्णनं करोति । सायणः अस्मिन् मन्त्रे इन्द्रस्य पराक्रमस्य वर्णनं वृत्रयुद्धस्य वर्णनं करोति । अस्मिन् मन्त्रे उभयोः भाष्ययोः साम्यं नास्ति ।

84%	MATCHING BLOCK 44/217	W
मायेत्सा ते यानि युद्धान्याहुर्नाथ शत्रुं ननु पुरा विविसे॥” 127		

[illegible]

76% MATCHING BLOCK 45/217 W
सःत्रिष्टुप छन्दः, रात्रि देवता

करोति। अस्मिन् मन्त्रे याक्काचायैण उषायाः स्तुतिं करोति तस्य चन्द्रमस्यैव प्रतिपाद्यति । यथा - इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिशगमत् चित्रं प्रकेतमम् इति । परन्तु अत्र सायणः अत्र बृह नक्षत्रादीनां मध्ये उषायां महत्वं तमस्य विनाशं कथं भवति इति प्रतिपादयति । अगात् उद्रतम् । आदित्यो हि तापकः प्रकाशकश्च, चन्द्रमस्तु शीतः प्रकाशकश्च । इदं पुनर्नालैषुणं नातिशयोक्तरं प्रकाशकश्चेत्येवमादित्यादीनामिदमेव श्रेष्ठमागच्छतीत्यर्थः । उदिते च तस्मिन् चित्रेः चायनीय पूजनीयो दर्शनीयो वा, प्रकेतः भ्रान्तं प्रकाशाख्यम् । सायण एवा एवं रात्रीः, उषसे उषसोऽर्थाश्च, सावय सवो जन्म तदर्थमित्यर्थः । योनिम् स्थानामेकदेशम्, अपरशयाख्यम् । अरैकं आपचितवती कल्पितवतीत्यर्थः । एतदुक्तं भवति यथा आदित्योऽस्तं गच्छन्नामनस्तिरोभावेन रात्रेखकशं ददाति, एवं रात्रिरस्य प्रहिणोमि स्वां योनिम् । 135 'अयं ते योनिर्ह्रस्वितः । 136 । तदुपप्रवर्धनार्थमेषाया निरुक्तं इति । तस्या लोकावतिभागाया उषस एषाया, अनन्तरा अभवति । उच्योः भाष्योः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यत् अत्र यास्कः उषायाः विषये स्यात् एष्ये लिखितं समुननम् अमृतं अनुची धावा वर्णं चरत आमिन्ने ॥ 137 ऋषिः - कुत्सः, आङ्गिरसः, छन्दः - त्रिष्टुप् देवता - उषाः यास्कः - "अत्र रुशद्वत्सा सूर्यपत्सा । रुशदिति रोचतेर्ज्वलितकर्मणः । सूर्यमस्या वत्समाह साहचर्याद्रिसहरणा । रुशती श्वेत्यागतं श्वेतं चरत इति स्यादमिन्ने अभिन्नेन अयोन्यस्यास्थानं कुवर्ण 138 इति" सायणः - "श्वेत्या इत्युपसो नानर्थक्यम् । रुशती दीप्ता श्वेत्या श्वेतवर्णायाः रुशती दीप्ताः सूर्यो वत्सो यस्याः सा तथोक्ता । यथा मातुः समीपे वत्सः संचरति एवमुषसः समीपे सूर्यस्य नित्यं अरैकं अरचितवती कल्पितवती दत्तवतीत्यर्थः । उ इत्येतत् पादपूर्वमात्रम् । अपि चैतै रात्र्युषसो समननम् समानैकानेन सूर्यध्वजेन बन्धुना सहायुक्ता । यद्वा । सूर्येण सह संबद्धे । यथोषाः उदेत्तथा सूर्येण संबद्धा एवं रात्रिपि अस्तं यथा सूर्येण संबद्धा । अतुते प्रकाशकामकस्यो रूपं रात्र्या । एवमेवै सत्यो धावा द्योतमाने चरतः प्रतिदिद्वसमावर्तते । यद्वा । धावा नभसा अन्तरिक्षागच्छन् चरतः प्रतिदिवसं गच्छतः । तुलना - अयं मन्त्रः ऋग्वेदस्य प्रामुख्येनोद उद्भूतः । अस्मिन् मन्त्रे आचार्यायास्कः उषायाः स्तुतिं तस्य लक्षण विषये लिखति । रुशती दीप्ता श्वेत्या श्वेतवर्णायाः रुशन् दीप्तः सूर्यो वत्सो यस्याः सा तथोक्ता । यथा मातुः समीपे वत्सः संचरति एवमुषसः समीपे सूर्यस्य नित्यम् अवस्थानात्तद्वत्म् इति । सूर्य उषसो वत्स उच्यते, साहचर्याद् रसहरणाद्वा । यथा रुशती दीप्यमाना, श्वेत्या उषसो नामैतत्, उषा अगात् उद्रत । अरैकं अरचितवती, यास्कः अत्र उचि इति पदपूर्णायां लिखितम् । कृष्ण ताम्रः सभन्धात् कृष्णवर्णा रात्रिः सन्धानेन स्थानाति, अस्याः उषसः न हननरहितस्थानायाः समननस्य उदयः उच्यते उचरो अस्मिन् ते प्रियेते । अनुची अजुगते परस्परव्यवर्धनार्थं संबद्धे चेत्यर्थः । कदा दीप्यतेर्घान्तार्थस्येदं स्मरणं, स्वेन तेजसा दीप्ता । अथवा धावति दिवः पृथिव्यस्तुतीत्येकवचनात् । तदुत्थेष्टं तदुत्थापदधायाहः, दिवा सह महत्वादिना स्पर्धमानोऽनुग्रहमापो वा स्वामिने अपि रात्रेः स्वेन जगतीषा । उषाः सभन्धादन्तराग्रहर्हनामिन् वक्तोरित्यादीनि द्वादश । वृत्तरितिदृष्टमेवेदं नाम, न भिन्नकस्यन्तम् । 'दोषा वस्तो हृषीमति' 139 'दोषा वस्तो हृषीमस्यः प्रियते' 140 इति च समस्तस्यापि दर्शनात् । उषायाः भाष्योः अनुशीलनेन सायणः करोति । "अहश्च कृष्णमहूरजुं च वि वर्तते रजसी वेद्याभिः । वैश्वानरो जायमानो न राजावतिरज्योतिषिप्रसमासि ॥ 141 ऋषिः - भद्राज्ञः, बार्हस्पतिः छन्दः - त्रिष्टुप् देवता - वैश्वानरः, अग्निः यास्कः - "अहश्च कृष्णम् अर्थात् रात्रिः । शुक्लं च अहः अर्जुनम् । अवर्तते रजसी । वेद्याभिः अर्थात् वेदितव्यभिः प्रवृत्तिभिः इति । परन्तु अत्र सायणः वेदव्याभिर्नूक्ततया जातव्यभिः स्वरूपतिभिः इति । अद्योऽहः शब्दो रात्रिचक्रः । कृत एतत् । कृष्णमिति विशेषणत्वा । रात्रे तमः समन्धात् कृष्णतमः अहर्जुनञ्चैति अर्जुनशब्दो रूपनाम, कृष्णप्रतिविगितेनोपादानात् । शुक्लमत्र रूपमाह न यत्किं यथाकालं स्वेन तमसा ज्योतिषा च रज्ज्वेकं भूतानाम् । वेद्याभिः स्त्रीलिङ्गनिर्देशात् प्रवृत्तिभिरिति वाक्यशेषः, तृतीयानिर्देशाच्च युक्ते इति । उभयोः भाष्ययोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यास्कः अत्र अहोरात्रयोः निर्वचनं करोति । सायणः स्वस्य भाष्ये विस्तृतरूपेण 'देवानां मनं प्रथमा अहिङ्गन् कृतांशेषामुपरा उदायम् । त्रयस्तपति पृथिवीमनूपा द्वा ब्रह्मं वहतः पुरीषम् ॥ 142 ऋषिः - ऐन्द्रः छन्दः - त्रिष्टुप् देवता - इन्द्रः यास्कः - 'देवानां निर्माणं प्रथमा अतिष्ठन्- माध्यमिका देवाणाः प्रथम इति मुख्याना । प्रथमा एव भूतानां मेघानां कृन्तनात् छेदनात् उपराः मेघनामेतत् । तत्रस्था अप उच्यते । मेघस्था अपः उदायम् उच्यते । वृष्टिभावेन भूमौ निपतिता इत्यर्थः । पातितस्फित्स्वस्त्राज्ञाया पर्जन्यो वायुद्वारा हनते त्रयः देवाः भूमिम् । तत्रस्था आप उच्यते । अन्वाप इति स्यात् । यथा प्राक् इति । तस्य अपः इति स्यात् । यथा प्राचीनम् इति द्वं ब्रह्मं वक्तव्यः पुरीषम् ॥ 142 ऋषिः - ऐन्द्रः छन्दः - त्रिष्टुप् देवता - इन्द्रः यास्कः - 'देवानां निर्माणं प्रथमा अतिष्ठन्- माध्यमिका देवाणाः प्रथम इति मुख्याना । प्रथमा एव भूतानां मेघानां कृन्तनात् छेदनात् उपराः मेघनामेतत् । तत्रस्था अप उच्यते । मेघस्था अपः उदायम् उच्यते । वृष्टिभावेन भूमौ निपतिता इत्यर्थः । पातितस्फित्स्वस्त्राज्ञाया पर्जन्यो वायुद्वारा हनते त्रयः देवाः भूमिम् । तत्रस्था आप उच्यते । अन्वाप इति स्यात् । यथा प्राक् इति । तस्य अपः इति स्यात् । यथा प्राचीनम् इति द्वं ब्रह्मं वक्तव्यः पुरीषम् ॥ 142 ऋषिः - ऐन्द्रः छन्दः - त्रिष्टुप् देवता - इन्द्रः यास्कः - 'देवानां निर्माणं प्रथमा अतिष्ठन्- माध्यमिका देवाणाः प्रथम इति मुख्याना । प्रथमा एव भूतानां मेघानां कृन्तनात् छेदनात् उपराः मेघनामेतत् । तत्रस्था अप उच्यते । मेघस्था अपः उदायम् उच्यते । वृष्टिभावेन भूमौ निपतिता इत्यर्थः । पातितस्फित्स्वस्त्राज्ञाया पर्जन्यो वायुद्वारा हनते त्रयः देवाः भूमिम् । तत्रस्था आप उच्यते । अन्वाप इति स्यात् । यथा प्राक् इति । तस्य अपः इति स्यात् । यथा प्राचीनम् इति द्वं ब्रह्मं वक्तव्यः पुरीषम् ॥ 142 ऋषिः - ऐन्द्रः छन्दः - त्रिष्टुप् देवता - इन्द्रः यास्कः - 'देवानां निर्माणं प्रथमा अतिष्ठन्- माध्यमिका देवाणाः प्रथम इति मुख्याना । प्रथमा एव भूतानां मेघानां कृन्तनात् छेदनात् उपराः मेघनामेतत् । तत्रस्था अप उच्यते । मेघस्था अपः उदायम् उच्यते । वृष्टिभावेन भूमौ निपतिता इत्यर्थः । पातितस्फित्स्वस्त्राज्ञाया पर्जन्यो वायुद्वारा हनते त्रयः देवाः भूमिम् । तत्रस्था आप उच्यते । अन्वाप इति स्यात् । यथा प्राक् इति । तस्य अपः इति स्यात् । यथा प्राचीनम् इति द्वं ब्रह्मं वक्तव्यः पुरीषम् ॥ 142 ऋषिः - ऐन्द्रः छन्दः - त्रिष्टुप् देवता - इन्द्रः यास्कः - 'देवानां निर्माणं प्रथमा अतिष्ठन्- माध्यमिका देवाणाः प्रथम इति मुख्याना । प्रथमा एव भूतानां मेघानां कृन्तनात् छेदनात् उपराः मेघनामेतत् । तत्रस्था अप उच्यते । मेघस्था अपः उदायम् उच्यते । वृष्टिभावेन भूमौ निपतिता इत्यर्थः । पातितस्फित्स्वस्त्राज्ञाया पर्जन्यो वायुद्वारा हनते त्रयः देवाः भूमिम् । तत्रस्था आप उच्यते । अन्वाप इति स्यात् । यथा प्राक् इति । तस्य अपः इति स्यात् । यथा प्राचीनम् इति द्वं ब्रह्मं वक्तव्यः पुरीषम् ॥ 142 ऋषिः - ऐन्द्रः छन्दः - त्रिष्टुप् देवता - इन्द्रः यास्कः - 'देवानां निर्माणं प्रथमा अतिष्ठन्- माध्यमिका देवाणाः प्रथम इति मुख्याना । प्रथमा एव भूतानां मेघानां कृन्तनात् छेदनात् उपराः मेघनामेतत् । तत्रस्था अप उच्यते । मेघस्था अपः उदायम् उच्यते । वृष्टिभावेन भूमौ निपतिता इत्यर्थः । पातितस्फित्स्वस्त्राज्ञाया पर्जन्यो वायुद्वारा हनते त्रयः देवाः भूमिम् । तत्रस्था आप उच्यते । अन्वाप इति स्यात् । यथा प्राक् इति । तस्य अपः इति स्यात् । यथा प्राचीनम् इति द्वं ब्रह्मं वक्तव्यः पुरीषम् ॥ 142 ऋषिः - ऐन्द्रः छन्दः - त्रिष्टुप् देवता - इन्द्रः यास्कः - 'देवानां निर्माणं प्रथमा अतिष्ठन्- माध्यमिका देवाणाः प्रथम इति मुख्याना । प्रथमा एव भूतानां मेघानां कृन्तनात् छेदनात् उपराः मेघनामेतत् । तत्रस्था अप उच्यते । मेघस्था अपः उदायम् उच्यते । वृष्टिभावेन भूमौ निपतिता इत्यर्थः । पातितस्फित्स्वस्त्राज्ञाया पर्जन्यो वायुद्वारा हनते त्रयः देवाः भूमिम् । तत्रस्था आप उच्यते । अन्वाप इति स्यात् । यथा प्राक् इति । तस्य अपः इति स्यात् । यथा प्राचीनम् इति द्वं ब्रह्

88% MATCHING BLOCK 46/217 W

सोम्याय ऋतावर्यरूपं मुहुर्तमिवैः ।

प्रसिन्धुमच्छां बृहती मनीषावस्युरहे कुशिकस्य सूनूः ॥ १४८ ॥ १४८ ऋचः – विश्वामित्रः छन्द – त्रिष्टुप देवता – इन्द्रः यास्कः – “ उपरमध्वं मे वचसे । सोम्याय अर्थात् सोमसंपादिनेऽक्रतावरीः ऋतवस्यः ऋतमिति उदकनाम । प्रसृतं भवति । मूर्हताम् । एवः । अर्ध-मनीषाया अर्थात् मनसः इक्ष्या, सत्या, प्रज्ञया वा । अवनया । कुशिकस्य सूनूः । कुशिको राजा बभूव । क्रोतेतेः शब्दकर्मणः, क्रोतेतेः वा स्यात् प्रकथयति कर्मणः, साधु विक्रोशयिता अर्थात् मनीषा वा नवः प्रसृत्यः इति । सापणः – “ विश्वामित्रो नदीः प्रति ब्रू-शीलग्रमनादुपरता भवत । सामन्येन नदीष्व्यायमाना समीहितं प्रयोजनमकुर्वतीषु परोवर्तिनी शुतुद्री प्रति ब्रूते । कुशिकस्य राजर्षेः सूनूः कुशिकस्य प्रोहः इह बृहती महत्या मनीषा सत्या अवस्युः आत्मनो रक्षणमिच्छन् सन् सिन्धुं शुतुद्रौ त्वां अच्छ आभिगमय कुशिकस्य सूनूः कुशिको राजा बभूव १४८ ’ इति । तुलना - अयं मनः ऋग्वेदस्य पुत्रीगण्डले उद्बभूव । मन्वेऽस्मिन् आचार्यार्षस्यः नदीनां निर्वर्तनं करोति । यथा - उपरमध्वं मे वचसे । सोम्याय अर्थात् सोमसंपादिनेऽक्रतावरीः ऋतवस्यः ऋतमिति उदकनाम । सोमसम्पादिनेः स्तुतिमुख्यवचसे क्षणं यावत्प्रवाहं न्यूनी कुरुत । अहं कुशिकस्य पुतः स्तावको विश्वामित्रः रक्षणका - मनया विशेषरूपेण शुतुद्रौ - नद्योऽभिमुखमगत्यात्यन्तमेवातिशयस्तुत्या शुतुद्रौ विपशाञ्चपि । अत्रा आह्वयामि । ऋतावरीः आमन्त्रितवः

88%

MATCHING BLOCK 47/217

W

न्दाप्रशंसासु नित्योगेऽतिशायने।

हे बहदकाल इत्यर्थः कियन्तं कालम् ? मूर्तमेव अनेकार्थस्यैव सारार्थस्य देव रूपम्, एवैः मदीयेभिर्नमैः शङ्खेर्वा निमित्तभूतैः, मम गमनार्थं देवतयैः । सामान्येन नदीपूजमानासु समीहितं प्रयोजनमुकुर्वतीषु प्राधान्याद् विशेषेण सिन्धुमाह – प्राह, अहम् अहम् ।
पालकानाम्ः कुशिक्षस्य सुनुः पितृपुत्रौ गौरवान्मताः गुरुमेताः कुसुरितः अहं विश्वामित्रः । पुनः यासकः लिखितः – ऋतमियुक्तमिदमात्रं, प्रत्युतं भवति । निम्नं प्रदशं प्रशस्तं भवति । मुहूर्तवर्तमानविवक्षयाः, मुहूर्तकुर्यात् प्रविभाज्यां विग्रहदशशम्, उभाशेण ऋतुः उभाशेण ऋतुः अभिभूतं भवति शब्दसमाहः । कुशिको राजा- इत्यभिप्रेत्यवगन्तुम् । क्रोशतेः शब्दार्थस्यैव निचयनम् । विहितं कुरुत प्रविष्टिद्वयं मार्कां इत्येवं सर्वदा शब्दं करेत्यनुशासति । इत्थं प्रधानसूतिर्नदीनाम् । तां पम्बुतां चरन्तं प्रत्युतः । उभयोः भाषणयोः ।
“इन्द्रो अस्मां अरुदद् वज्रबाहुर्ग्राहणं वृत्रं परिधिं नदीनाम् । देवोऽनयत् सविता सुपाण्णस्तस्यैव वयं प्रसवे याम उतयोः ॥” 152 ऋषिः – विश्वामित्रः छन्द – त्रिष्टुप देवता – इन्द्रः यासकः – इन्द्रो अस्मान् अरदत् वज्रबाहुः । रदतिः खनतिकर्मा । अपाहन् वृत्तं पा- सायणः – नवः प्रत्युतः । हे विश्वामित्र वज्रबाहुः । वज्रयुक्तो बाहुर्यस्यैव वज्रबाहुः । तदशो बलवान् इन्द्रः नदी, अस्मान् अरदत् । रक्षतिः खनतिकर्मा । अखनत् । कथमखनत् । उच्यते । नदीनां शब्दकारिणीनामप्यं परिधिं परितो निहितमुदकमन्तः कृत्वा पा- हस्तः उत्पत्तिरिति कर्तृवतादाशः देवः द्योतमानः इन्द्रः अस्मान् अनयत् । मेघधेनेन क्लीदोदकप्रेरणेन समुद्रमपूरयत । तस्य तादृशसामर्थ्येपितस्य इन्द्रस्य प्रसवे अभ्यनुज्ञायां वर्तमानाः रवितः उदैकैः प्रभूताः वयं यमः गच्छामः । न तव वचनादुपरममाह ।
इति । तुलना – अयं यमः ऋग्वेदेयं प्रमाणमुल्लेख आगतः । मन्वेः सिसृग्मन् मन्वे यासकः नदीनां स्तुतिं करोति तत् च इन्द्रस्य प्रार्थनम् वर्णयति । यथा – इन्द्रो अस्मान् अरदत् वज्रबाहुः । रदतिः खनतिकर्मा । अपाहन् वृत्तं परिधिं नदीनाम् इति । परन्तु सायणः ।
नदीनां शब्दकारिणीनामप्यं परिधिं परितो निहितमुदकमन्तः कृत्वा परितो वर्तमानमित्यर्थः इति । इन्द्रोऽस्मान् रदत् अखनत् । वज्रबाहुः बाहुनात्र हस्तो लक्ष्यते, वज्रहस्तः । कथमखनत् ? उच्यते, अपाहन् वृत्रं हतवान् मेघम् । परिधिं नदीनाम् सर्वतो निहितं श- र्मा, अत उत्पत्तेः स्थित्यैव कर्तृवत् तस्य वयं प्रसवेदभ्यनुज्ञायां वर्तमाना इति शेषः तेषां नृणां दाश इत्यर्थः । उत्तिरित्याद् शब्दनवर्चनम् । वृत्तोपरि ति धातयन्त्यम् । छादनार्थत्वं च विश्वामित्रः । उच्यतेः भाषणयोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति वृत्तं अत्र यासकः नदीनां भाष्यकारो अत्र इन्द्रस्य प्रार्थनं कर्तव्यता । “ओ भू स्वसां सः कर्तव्यं भृगोत ययौ वयं दूरादसन् राधेन । नि भू नमध्वं भवतां सुपारां अथो अक्षाः सिन्धवः सोऽयिमाः ॥” 154 ऋषिः – विश्वामित्रः, छन्दः – त्रिष्टुप, देवता – नद्यः सायणः । भवति नदीः प्रत्युतः ।
तीतीरं सुसैन्यवरोहणारोहणे यथा स्यात् तथा शोभनोर्धस्य शब्दः । यत् च यत् सौम्याभिः सवर्णशीलाभिः शिष्टैः अथोअक्षाः शङ्खस्युष्णयथास्तद्वद्वत् । वदपोऽक्षस्यस्तद्वद्वन्ति तदा रथानीनं नेतुं शक्यन्ते । रत्नात् तत्तदयमोदकः भवति नदीः अथोअक्षः ।

50%

MATCHING BLOCK 48/217

W

विश्वामित्र नदीसंवादस्य वर्णनं करोति । यथा - विश्वामित्रो

विश्वामित्र नदीसंवादस्य वर्णनं करोति । यथा - विश्वामित्रो

नदीः प्रस्युवाच। स्वसारः भगिन्यः सिन्धवः हे नद्यः कारवे स्तोत्रं कुर्वाणस्य मम वचनं सु सुष्ठु ओ शृणोत शृणुतैव अनसा शकटेन रथेन च सह दूरात् विप्रकृष्टदेशात् वः युष्मान् ययौ प्राप्नोऽस्मि। अत्र यास्कः ओ सु इति पदपूर्णाण्य लिखति । हे स्वसारः ! भगिन्यः अत्र यास्कः अस्यामन्त्स्य स्वभाष्यं न लिखति केवलं उदाहरणं ददाति । सायणः अत्र स्वस्यभाष्ये विश्वामित्रनदीसंवादस्य वर्णनं करोति । " आ तै कारो श्रुणुवाम्। वचांसि युयाथ दूरादनंसु रथेन । नि तै नंसं पीयूयान्व युषो। मयांयैव कुर्यां शश्वचै तै ॥" 155' बहवत् । अक्षः कस्मात् । अश्रुतेऽश्वान्मम महानाशो भवतीति वा । तत्र दधिका इत्येतद् दधत् क्रामतीति वा ,दधत् क्रन्दतीति वा, दधदकारी भवतीति वा तस्याश्रवदेवतवच्च निगमा भवन्ति । तद् यद् देवतवदुपरिष्ठात्तद् व्याख्यास्यामः । अथेतदश्ववत् इति अगतोऽस्ति। वयं च ते त्वदर्धं नि नंसै नीचैर्नमाम । प्रत्येकविवक्षया अत्रैकवचनम्। रथेन गन्तुं गाधीदका भवामेत्यर्थः। तत्र दृष्टान्तः। पीष्यमेव घोषा । पीयाया पुत्रं स्तनं पागयन्ती घोषा माता यथा प्रह्वीभवति। दृष्टान्तान्तरम्। यथा कन्या युवति मययिव मनुष्ये निगमा इति चां 156 इति।। तुलना – अस्य मन्त्स्य द्रष्टा विश्वामित्रः, त्रिष्टुप छन्दः, इन्द्रो देवता वर्तते। अस्मिन् मन्त्रे आचार्ययास्कः रथस्य अश्वस्य च स्तुतिं करोति । यथा – आश्रणवाम ते कारो वचनांस्ति याहि दूरादनसा च रथेन च निन्नाम ते पाययमानोऽश्वश्रुणुमः । तव समीहितं प्रयोजनं कुर्म इत्यर्थः। अनया शकटेन रथेन च सह यगाथ इति । हे कारो ! स्तोतवः, ते तव वचांसि। ययाथ, दूरात् आगतोऽसि, यतो दूरं वा यावद्गृहमित्यर्थः। यद्वा दूरं निनमतेति सम्बन्धात् सुनमध्वम् । अवियुक्तेनैव अनसा शकटेन । दधदाकारी भवति अशिष्टित ईश्वरवत्तमध्वमग्नः, उद्धवकन्धरः, कुञ्जितघोणः, स्मितचक्षुः, कर्णशक्तिश्चकारो भवति। उभयोः भाष्ययोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यत् अत्र यास्कः रथस्य स्तुतिं करोति तथा उदाहरणरूपेण मातृपुत्रयोः विशेषणं ददाति। स कृक्ष आसिन् । क्रतुं दधिक्रा अनु संतवीत्वयुधामङ्ग्यस्त्वान्पनीफणत् ॥" 157 ऋषिः – वामदेवः छन्दः – त्रिष्टुप देवता – सूर्यः यास्कः – अपि स वाजी वेजनवान् । क्षेपणमनु तूर्णमश्रुतेऽध्वानम् । ग्रीवायां बद्धः ।

76%	MATCHING BLOCK 50/217	W
ग्रीवा गिस्तेर्व। गृणातेर्व। गृहातेर्व।		

अपि कक्ष असनीति व्याख्यातम् । क्रतुं दधिक्रा कर्म वा प्रज्ञां वा । अनुसंतवीत्वत् । तनोतेः पूर्वया प्रकृत्या निगमः । पथामङ्ग्यासि पथां कुटिलानि । पन्थाः पततेर्वा । पद्यतेर्वा ।पन्थतेर्वा । अङ्गोऽङ्गुतेः-आपनीफणदिति-फणतेश्चक्रीरतवृत्तम्-फणतेश्चक्रीरतवृत्तम्-अपिकक्षे कक्षप्रदेशे आसनि आस्ये च बद्धः। बद्धपत्यङ्गस्योक्तेषु स्थानेषु पाशबन्धाः संभवन्ति। एवं बद्धः सन् क्षिपिणं क्षेपणं अनु तुरण्यति त्वरयति गन्तुम्। किंचायं दधिक्राः देवः क्रतुं कर्म प्रज्ञा वा अनु अनुसृत्य संतवीत्वत् प्रवृद्धबलवान् सन् पथां मार्गाणां वेजनवान् । क्षेपणमनु तूर्णमश्रुतेऽध्वानम् । ग्रीवायां बद्धः । ग्रीवा गिस्तेर्व।। गृहातेर्व इति । परन्तु सायणः अत्र अश्वस्य लक्षणं वर्णयति । यथा – उत अपि च स्यः सः वाजी वेजनवानश्वरूपो देवः ग्रीवायां गरणसाधनायां कण्ठे बद्धः अपिकक्षे कक्षप्रदेशे आसन् कक्षस्याः । आसनि आस्ये च खलीनेन। क्रतुं कर्म आत्मयं जातिलक्षणम्, प्रज्ञां वाश्वरोहस्य । उभयोः भाष्ययोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यास्कः स्वस्य भाष्ये अश्वनामस्य निर्वचनं करोति । सायणः अत्र स्वभाष्ये विस्तृतरूपेण अश्वस्य वर्णनं करोति तस्य शरीरस्य पञ्चमाध्यायः । अत्र स्वभाष्ये आगतानां मन्त्राणां यास्क सायणभाष्योः तुलना – “परिषद्यं हारंणस्य रेवणो नित्यस्य रायः पतयः स्याम । न शेषौ अग्रे अन्यजातमस्ययैतानस्य मा पृथो वि दुंक्षः ॥” 159 ऋषिः – वशिष्ठः देवता – अग्निः छन्दः- त्रिष्टुप यास्कः – भवति । मा नः पथो विद्वदुर्ध्व इति ।" सायणः- “अरणस्य अन्तुस्य रेवणः धनं परिषद्यं पर्याप्तं भवति हि । अतः नित्यस्य अफुनदैयस्य रायः धनस्य पतयः स्याम । यद्वा अरणस्य रेवणो धनं परिषद्यं परिहर्तव्यं भवति । अतो नित्यस्य औरसस्य रायः पुत्राख्यस्य रेवणोऽरणोऽपाणी भवति रेवण इति धननाम रिच्यते प्रयतः । नित्यस्य रायः पतयः स्याम। न शेषो अग्रे अन्यजतमस्ति। शेष इत्यपत्यनाम शिष्यते प्रयतोऽचेतयमानस्य तत्प्रमत्तस्य भवति मा नः पथो विद्वद्रुषः 160 ’ इति । तुलना – अस्मिन् मन्त्रे यास्कः और हिश्बद्धो यस्मादर्थः । परिषद्यम् सर्वतः सादनीयं नापत्यत्वेनाङ्गीकर्तव्यम् । किं तत् ? उच्यते-अरणस्य अरण सम्बन्ध उच्यते, स ह्यपाणी भवति अगतो ऋणादित्यर्थः । “पुत्रो हि ऋणमस्मिन् संनयति ” 161 इति श्रुतेः। पितृयद् ऋणं तस्य प्रतिगृहीता जायमाना अथैकपदनिरूपणं करोति । अत्र यास्कः अथैकपदनित्यर्थवचनम् । न शब्दननिर्वचनम् । न च परेर्वर्जनाथता, कर्मप्रवचनीयत्वप्रसङ्गात्। उभयोः भाष्ययोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यास्कः अत्र औरस पुत्रस्य उदाहरणं दत्त्वा धनस्य वर्णनं करोति , सायणः अत्र अन्तुस्य उद मन्तवा उं । अथां विदोक्ः पुनरित एस्या नो वाज्यंभीषाज्यैतु नव्यः ॥” 162 ऋषिः – वशिष्ठः छन्दः – त्रिष्टुप देवता – अग्निः यास्कः – न हि ग्रहीतव्योऽरणः सुसुखतोमोऽपि अन्योदर्यः । मनसाऽपि न मन्तव्यः “ ममयाम्” इति । अथ स ओकः पुनरेव तदैव सन् ग्रभाय पुत्रत्वेन ग्रहणाय मनसा मन्तवा उ मनसापि मन्तव्यः न भवति हि । अथ चित् अपि च सः अन्योदर्यः ओकः इत् संस्थानमेव पुनः एति प्राप्नोति । अतः वाजी अत्रवान् अभीषाट् शूत्रणामभिभविता नव्यः नवजातः पुत्रः नः अस्मान् आ एतु आगच्छतु परिचर्यादिना सुसुखोऽपि । “अन्योदर्यः ऋ गतो” 163 , उद्रम्यमानत्वादुदुरसामीप्याद्वा। रेतोऽनोदरसमुच्यते, अन्यरेतसो जातो मनसा मन्तवै मनसापि न मन्तव्यो ममायं पुत्र इति शेषः । अथां चित् यतो यदस्य ओकः स्थानं स्वगोत्राश्रमम्, तदेव पुनः पिण्डदानं वयमाप्सामहे । अत्र यास्कः अथैकपदनित्यर्थवचनम् । “ओक इति निवसानाम”, उच्यतेरिति पठान्तरम्। आह च “ओक उचः के ” 164 इति। तदेतदग्रेरभिधानमधिष्ठानमिष्टान्त्रमिष्टायम् । अथवा कर्माङ्गत्वेन समुत्पत्त्यै मन्त्रे प्रावददभिधानं कर्मात्मन एव भवितुं दर्शनादपत्यकार्याणाम्, अपत्यपरिविविकितस्या कार्य विचारविषयत आपादपरिसमाप्तेः। अथैनां दुहितुदायाद्य उदाहरन्ति। दायः पैतृकं रिक्म्, दायमादत इति दायदः, तद्वावो दायाराम्। एतां वक्ष्यमाणमूर्धं दुहितुर्दयादत्व उदाहरन्ति कैचिदचार्याः। अस्वकुप्राप्तिरन्तरमेव सुखस्य अनुभूति भवति , सायणः स्वभाष्ये अन्नप्राप्तिहेतोः शत्रूजयार्थं नवजतं स्वपुत्रस्य अपेक्षा अस्ति इति वर्णयति । अत्र भाष्यकारयोः साम्यं वर्तते मन्त्रेस्मिन् यास्कस्य अनुकरोणं सायणः करोति । “शासुद्

85%	MATCHING BLOCK 49/217	W
वह्निदुहितुर्नृप्यं गादुिर्वां ऋतस्य दीर्घिति		

सपर्यन् । पिता यत्र दुहितुः सेकंमञ्जस्तं शम्येन् मनसा दधन्वे ॥” 165 ऋषिः – विश्वमित्र छन्दः – त्रिष्टुप देवता – इन्द्रः । यास्कः – प्रशास्ति वोढा सन्तानकर्मणे दुहितुः पुत्रभावम् । दुहिता दुर्हिता, दूरे हिता, दोषेर्वा । नपतारमुपागमत् दौहित्रं पौत्रमिति दुहितर इत्येके । “तस्मात्स्मान् दायदः अदयादा स्त्री” 167 इति विज्ञायते । तस्मात् स्त्रियं जाता परास्थिति न पुमांसम् इति च । स्त्रीणां दानविक्रयातिमार्गः विद्यते न पुंसः पुंसोऽपीलपेकः,शोनः शेषे र्शनात् आभ्रातृमतीवादः इत्यपरम्। सायणः – “ कुशिर अस्यां यो जायते पुत्रः स मे पुत्रो भवेदिति 168 ’ स्मृत्युक्तं अनुशासनं कुर्वन् दुहितुः पुत्रिकायाः नप्यं नदृत्तम् पिण्डदानदिके कर्तव्यतया गात् गच्छति । किं कुर्वन्? विद्वान् अस्यां दुहितरि जातः पुत्रो मम स्वधकारो भविष्यतीति जानन् ऋतस्य सत्यस्य पुत्रं दधन्वे संधते । न तु पुत्रनिमित्तेन मनसा। एतमर्थं यास्कोऽयह- “प्रशस्ति वोढा सन्तानकर्मणे दुहितुः पुत्रभावम् । दुहिता दुर्हिता दूरे हिता दोषेर्वा । नपतारमुपागमदौहित्रं पौत्रमिति। विद्वान्प्रजननपञ्चस्य रेतसो वाङ्मादङ्गास्संभृतस्य हृदयादधिजतस्य मातरि विस्तृतरूपेण वर्णयति । ‘न जायते’ 170 इति च। शासत् शास्ति आचष्ट इत्यर्थः । वह्निः पतिता जातमात्रया उत्सङ्गेन दानकाले च जामातरं प्रति वोढृत्वात् वह्निरुच्यते। स दुहितुः पुत्रमिति शेषः किम् ? साम्ययत् पुत्रं दौहित्रमित्यर्थः । आत्मैव पुत्रनामासि सायणः अत्र स्वभाष्ये विस्तृतं वर्णयति कस्यि यदा अन्तकुलं प्राप्तयति तस्य वह्निः इति अर्थः कृतः । स्तुतिप्रश्रयस्य नियमानुसरणं सायणः लिखति पुत्रिकायां पुत्रः पिण्डदानस्य अधिकारी अस्ति। अस्मिन् मन्त्रे भाष्यकरो स्त्रीणां दायद्यभागे अधिकारः अस्ति सन्तानकर्मणे पिण्डदानाय हतवस्मान् । इत्यभ्रातृकाया अनिर्वाह औपमिकः । तस्योत्तरा भूपसे निर्वचनाय ॥ सायणः – “योषितं स्त्रियाः अमूः एताः पुरतो दृश्यमानाःलोहितवाससः लोहितवर्णवस्त्राः । लोहितवर्णा इत्यर्थः । यद्वा लोहितस्य रुधिरस्य निवासः अभ्रातरः । यथा अभ्रातृकां जायमः भगिन्यः । न जायये भगिन्ये जामिर-येयां जनयन्ति जाम् अपत्यम्। 172 ता यत् उत्पन्नस्तत्रैव पितृकुले संतानकर्मणे पिण्डदानाय च तिष्ठति।" तुलना – अयमाथर्वी वेदे मन्त्रः । अस्मिन् मन्त्रे यास्कः स्त्रीणां दायद्ये अधि यन्ति अति सुष्ठु वह्नौतीत्यर्थः । जायमः भगिन्यः, एकस्मात् स्त्रीयोन्निप्रदेशाज्जातत्वात् ताः सर्वा लोहितवाससः लोहितस्य वर्णस्य वासयिष्यः, लोहितवर्णा इत्यर्थः। यथा अभ्रातृका योषाः, या उत्पन्नस्तत्रैव पितृकुले सन्तानकर्मणे पिण्डदानाय च तिष्ठन्ति, तद्वद् “अभ्रातेर् पुंस एति

60%	MATCHING BLOCK 51/217	W
प्रतीची गतृरुगिव सनये धर्मानाम् । जायेव पत्यं सुवासं उषा हस्तेव नि रिणीते अर्सः ॥” 173		

ऋषिः – कक्षीवत देवता – छन्दः यास्कः – “ अभ्रातृकेव पुंसः पितृन् एति अभिमुखी सन्तानकर्मणे पिण्डदानाय, न पतिम्। गतरिहिणी इव धनलाभाय दाक्षिणाजी। गर्तः सभास्थाणुः। गृणातेः। सत्यसंगरो भवति । ते तत्र या अपुत्रा, या अपतिका, सा आरोह गतैश्चः स्यात् प्रमायुक्तो यजमानः इत्यपि निगमो भवति । रथोऽपि गर्तः उच्यते । गणातेः स्तुतिकर्मणः स्तुतयाम् यानम्। ‘आ रोहयो वरुण मित्र गर्तम् इत्यपि निगमो भवति । जायेव पत्ये कामयमाना सुवासाः ऋतुकालेषु उषाः हसनेव दन्तान् विवृणुते रूपाणि ज्येष्ठं पुत्रिकायाः इत्येके।” सायणः- “अभ्रातेवभातरहितेव पुंसः पित्रादीन् प्रति प्रतीचीं स्वकीयस्थानात् प्रतिनिवृत्तमुखी स्त्री एति गच्छति। यथा ता योषित् स्वचितवासोऽलंकारादिलाभाय पितृन् एति। सति भ्रातरि स एव उचितप्रदानादिना सम्यक् तोषयति धनानां सनये गतृरुगिव इत्यपररो दृष्टान्तः। “गर्त इति गृहनाम्” 174 इति तन्नामसु पाठात्। अत्रौचिलेन राजपुरुषैः न्ययनिर्णेतुमिष्ट अधिष्ठितं स्थानमुच्यते । यथा लोके कचित् गतभर्तृका योषित् धनानां स्वकीयरिक्त्यानां सनये लाभाय गतमागच्छति। तां तु स दृष्टान्तः। यथा च लोके सुवासा दुकूलादिशोभनवसना स्वलंकृता दर्शनसमये मलिनवस्त्रा सती स्नानानन्तरं शोभनवस्त्राभरणादिना शोभमाना विशेषेण पति भोगाय कांक्षन्ती तेन सह संक्रीडते तथा इयम् उषाः अतिनेशेन अन्धकारेणावृतत्वात् मलिनवसनापि मर्णया योषित् स्मितयाजेन दन्तान् विवृणुते तथेवमपि सर्वाणि रूपाणि प्रकाशयतीत्यर्थः। अयं मन्त्रो निरुक्ते स्पष्टं व्याख्यातः- “अभ्रातृकेव पुंसः पितृनेत्यभिमुखी संतानकर्मणे पिण्डदानाय न पतिं गतरिहिणीव धनलाभाय दाक्षिणाजी। गर्तः सभास्थाणुर्गृणाते गतृरुगिव यथा अत्र भ्रातरहित स्त्रीणां दाय्याध्ये अधिकारस्य वर्णनं करोति । अभ्रातृका स्त्री येभ्य उत्पन्ना, तानेव पुंसः पितृन्, एति गच्छति, सन्तानकर्मणे पिण्डदानाय च। एवमुषा यत उत्पन्ना तमेवादित्यं गच्छति, तत्रैव प्रलीयत इत्यर्थः। प्रतीची प्रत्यग्यामिनी, गतरुगिव यथ गच्छति तद्वत् । किञ्च हस्तेव यथा हसनशीला स्वदन्तान् निरिणीते रिणातिगैतिकर्मा, निः प्रकर्षे, अन्तर्नीतपन्थश्रायम्, प्रकर्षेण गमयति । गतरिहिणीति भाष्ये ताच्छीलिकेनार्थप्रदर्शनात्। दाक्षिणाजी दाक्षिणां दिशं देशं वा अजितां गता जाता वा तत्र दाक्षिणां श्मशानस्य गर्तवाच्यत्वे निगमः।नोपरस्याविष्कुर्याद् यदुपरस्याविष्कुर्याद् गर्तेषाः स्यात्।प्रमायुक्तो यजमानः 176 इत्यपि निगमो भवति। यूपस्यातदप्रदेश उपर उच्यते। तमेव प्रदेशं पांसभिश्छादयन्नास्य किञ्चित् प्रकटं कुर्यात् । यदि कुर्याद् गर्तेषाः श्मशानं यास्कः अत्र भातृहीनस्य कन्याः दायारद्यभागे अधिकारः अस्ति लिखति सायणः अत्र भातृहीन कन्यायः दायारद्ये अधिकारस्य विषये विस्तृतरूपेण लिखति । मन्त्रेऽस्मिन् यास्कस्य अनुकरणं सायणः करोति । अत्र भाष्यकारयोः साम्यं वर्तते । उदाहरणम् – “ नि ऋतुकालेषूषा हसनेव दन्तान्विवृणुते रूपाणीति । चतस्त्रः उपमाः ।” सायणः – “उषसो व्यूष्टी।प्रातः काल इत्यर्थः। सूर्यस्य उदिता उदितावुदये स एव कालः प्रकरान्तरेणोक्तः । तस्मिन् काले हिरण्यरूपं अयःशृणं अयोमयशकुं गर्तं रथं हे वरुण हे मित्र । सायणः अत्र उषाकाले सूर्यस्य स्वरूपं वर्णयति । हिरण्यरूपमुषसो व्यूष्टौ व्युच्छन्वेलायाम्, अयः शृणाम् अयोमयी शृणा अतिस्थूला वा यस्य तम् । उदिता उदयेवेलायाम् । सूर्यस्य आरोहो युवां हे वरुण। हे मित्र । गर्तं रथमातीयम्। अतश्चानन्तरमिति च उपमाः। अभ्रातृकाविषयस्य द्रष्टव्यः कारणमहानाभ्रात्रीमुपयच्छत गृह्णीयात्, यस्मात् तोकमपत्यमस्याः पितुरेव तद् भवति न गन्तुर्भर्तुः। अथवा नाभ्रात्रीमपयच्छेत, अपत्यलिप्स्या। उक्तकारणत्वाद् दृष्टार्थत्वेन प्रतिषिध्यते। एवं प्रतिषेधः प्रत्यक्षः। पितृक्ष पुत्रं शास्ति नपतारं चावगच्छति तस्याः पुत्र उच्यते। पिता यत्र यस्मिन् काले, दुहितुः सेकम् सेक्तारं रतसः, ऋङ्गन् अर्जैरिदं रूपम्, प्राजयति जामातरं प्रतिगृह्णातीत्यर्थः । प्रथमकृतायां तु पुत्रिकायां यद्यौरस उपपद्येत, तदा तत्रापि ज्येष्ठशभगित्वं पुत्रिकाया इत्येव भाष्यकारयोः साम्यं नास्ति । ‘न जायये तान्वौ रिक्थमरिक्वकारु गर्भं सनिनुत्थिनाम । यदीं मातरौ जनयन्तु वह्निमस्यः कृतां सुकृतांरुय ऋन्त्यन् ॥” 181 ऋषिः – कुशिकः , छन्द – त्रिष्टुप देवता – इन्द्रः यास्कः – “ न जायये भगिन्यै । जामिः -अन्येऽस्यां पं संस्कार्या भ्रातृभिः पूर्वसंकृतेः। भगिन्यश्च निजदं शदृत्वांश्च तु तुरीयकम्” 182 इति याज्ञवल्क्यस्मरणात्। स्त्रीपुंसलक्षणस्यापत्यस्यैकीयाद्यत्वाविशेषात् पुत्रमपत्यस्य केविशेष इत्याशङ्क्यविशेषो दर्शयति। यदि यद्यपि मातरः मातापितरौ वह्निम् । अवह्निः स्तृश्वेः स्तृश्वेः पितृकुलं पिण्डदानादिनादिकर्तृत्वात् पुत्रो दायार्हः दुहितुस्तथात्वं नेति न दायार्हां सा तु केवलं परस्मैदीयते । तथा च निरुक्त्- ‘न जायये भगिन्यै । जामिर-येऽस्यां जनयन्ति जामपत्यं जयतेर्वा स्याद्व्रतिकर्मणे निगमिन-प्रया भवति । तत्त्व आत्मजः पुत्रोरिक्थं प्रािरिचत्वा तनुभूवः औरसः पुत्र इत्यर्थः। रिक्थं पित्यं धनम्, औरेक् प्ररिचत् प्रादात् ददातीत्यर्थः। किन्तिर्ह ? चकार करोत्येवम्। गर्भम् षष्ठयै द्वितीया। गर्भस्य निधानं स्थानं सनिनुः संभवतु, तस्या एव स्वभूतस्य भर्तुरित्यर्थः। कुतः? उच्यते, यदि शुद्धोऽप्ययमविषब्धः स्त्रिययस्मिति तथाप्यन्यः। कथां सन्तानकर्मणः, तयोः सुकृतोः शोभनस्य कर्मणः कर्त्रोः । कतरः? पुमान्, तद्वक्ष स दायार्हः। अन्यः परस्तु, ऋन्त्यन् वस्त्राङ्गङ्कारादिदनेनाश्रयते च, न च केवलं दीयते परस्मै । कतरः ? स्त्री। तद्वक्ष स न दायार्हः । अतोऽस्या उभयोः भाष्ययोः अनुशीलनेन यत् ज्ञानं भवति यास्कः अत्र कन्यायाः ज्येष्ठ पुत्रस्य अधिकारः दायारद्ये अस्ति , सायणः दायारद्ये अभ्रातृका कन्यायाः ज्येष्ठपुत्रस्य अधिकारः अस्ति । मन्त्रेऽस्मिन् सायणः यास्कस्य अनुकरणं करोति। “तदद्य वाचः प्रथमं मसीयं यै यैः स्थानेभ्यः इति वा अपि वा, असुः इति प्राणनाम। अस्तः शरीरं भवति, तेन तद्वन्तः।सौदैवानसृजत तत्सुराणां सुरत्वम्। असौरसुरानसृजत तत्सुराणामसुरत्वम्” इति विज्ञायते । ऊर्जाद उत यज्ञियासः अन्नाद्यद्य यज्ञियास्या उ इति अन्ननाम, ऊर्जयति इति सः । पञ्चजनीया विशा। पञ्च पवता संख्या. स्त्रीपुंनपुंसकेषु अविशिष्ट। “बाहुनामानि उत्तराणि द्वादश” 186 बाहु कस्मात्? प्रबाधते आया कर्माणि। “अलिनामानि उत्तराणि द्वाविंशतिः” 187 । अङ्ग यः कस्मात्? अग्रगामिन्यो भवन्ति इति वा, अग्रगालिन्यो भ मसीयं मसीय उच्चारयामि । येन वक्सा अहं देवाः च वयम् असुरान् अभि असाम अभिभवेम । किं तत् प्रथम वचनमिति उच्यते । हे ऊर्जादः अन्नादः उत अपि च यज्ञियासः यज्ञार्हा हे पञ्च जनाः, देवमनुष्यादयः यूयं मम होत्रं सेवध्यमिति। एवं बह्वयमानोऽस्य आचार्य औपमन्युः निषाद जातिविशेषः पञ्चमः देवः स्वीकरोति परन्तु सायणः अत्र वाक् रूपेण अग्नेः स्तुति कृतः । सौचीकस्याग्नेर्विक्षेपां देवानां संवादः। होतृपञ्चमयम् । तदद्य अस्मिन् कर्माणि, वाचो मध्ये, प्रथमपुनःकृष्टं स्वरसोष्ठवासतत्वदेवतादिविशिष्टमन्त्रं निषादनां पञ्चसम्पादित्वमस्ति। शूद्रस्याप्योदनसवे आयुस्सि 189 इति शूद्राय प्रयच्छति, तद्यच्छामि 190 इति शूद्रः प्रतिगृह्णातीत्येवमादि । तथा ‘दासीं निनष्टि पत्नी वा इतिव्यापारादस्येव यज्ञित्वम् । एकौपमतेन पञ्चयज्ञाङ्गभूता देवाम्बवदियः साधनम्। व्यापारेण सेवध्वमिति । “ते देवा असुरान् प्राणुदन्त” 191 इति श्रुतेः। अस्पन्त इत्यसुराः ‘असेरुरन् 192 औणादिककर्मसाधनः । अपि वा असुरिति प्राण उच्यते, स ह्वास्तः शरीरं, रो मत्वर्थीयः, भूमि चायम् । अत अह तेन तद्वन्त इति। सम्पति ब्राह्मणोक्तं विं पटितमपि निर्विबक्ष्याह-ऊर्जयति बलं करोतीति, सतः कर्तारि पकमिति वा पकारलोपं कृत्वा शब्दं व्यत्ययस्य वकारस्योडित कृते रूपागमे च ऊर्गिति भवति। निषादः कस्मात्? निषद्य हन्तीति निषादः, प्राणिवधजीवकः, प्रतिलोमजन्मा कश्चित्। निषण्णम् , नि मन्त्रे यास्कः वाचः स्तुतिं करोति , निषाद जातिविशेषस्य परिगणना चतुर्वर्णेषु करोति सायणः अत्र स्वभाष्ये निषाद जाति विशेषस्य वर्णनं न कृतम् । सायणः अत्र वाक् रूपेण अग्नेः स्तुतिं करोति ।

80% **MATCHING BLOCK 53/217** W

तद्बृहतोः करपत्योश्चौरदेवतयोः सुडागपस्तलोपश्च" 234

[illegible]

95%	MATCHING BLOCK 56/217	W
तमग्निरुवाच विश्वाश्रु देवान् स्तुह्यश्रु त्वोत्सक्षयाम इति, स विश्वान्देवान्स्तुष्टाव नमो महद्दयो नमो अभिक्रिय इत्ये		

तच्यर्चा' 286 इति। महान्तो गुणैराधिकाः। अर्भका गुणैर्न्यूनाः । युवानः तरुणाः । आश्विनाः वयसा व्याप्ता वृद्धाः । यथोक्तवर्तुर्विधदेहयुक्तेभ्यो देवेभ्यो नमोस्तु । यदि शक्नवाम कथंचित् धनादिसंपत्त्या शक्ताश्चेत् तदानीं देवान् यजाम । हे देवाः ज्यायसः ज्ये अभिर्कमहत्तं भवति इति । परन्तु अत्र आचार्यसायणः प्रथममन्त्रे स्त्रीयोन्याः स्वरूप विषये लिखति । यथा - मे मम गोपनीयमङ्गम् उपगो परा मृश अत्यन्तमान्तरं स्पृश। परामशी-भवशङ्कां निवारयति । मे मदङ्गानि रोमाणि दक्षाणि मा मन्यथाः अल्पानि मा इति उत्तराण्ये कचिद् देशभिधानम्। अतो गम्धारीणां सम्बन्धिनीति तत्र जाता अविका, उरणिक्का । सा ह्यतिशयसूक्ष्मदीर्घघनमृदुरोमा, सेव। अथा पुंसः सकाशात् स्त्रियाभिगम्यमानत्वाद् गमिति गर्भ उच्यते, गं धारयतीति गर्भिणी स्त्री। अविका इत्यवतेः विश्वान् देवान् अनया तुष्टाव । तथा च आप्लापयते- '

87%	MATCHING BLOCK 57/217	W
तमग्निरुवाच विश्वाश्रु देवान् स्तुह्यश्रु त्वोत्सक्षयाम इति, स विश्वान्देवान् स्तौति इति । नमो महद्		

भयः दुष्टेभ्यो युष्मभ्यं नमः, अर्मकन्य; बालेभ्यो नमः युवभ्यः तरुणेभ्यो नमः, आश्विनेभ्यः वृद्धत्वलक्षणयोर्द्रयोरेपि वयसोप्तृत्वादाशिनो आसन्नपलिता मध्यमवयोऽवस्था उच्यन्ते । कत एतत् ? वयोऽधिकारात् । मध्यमस्य वयसोऽविशिष्टत्वात् । उभयोः भाष्ये वि वैन्तम् । तिरिश्वेदर्यया परि वर्तिर्थातमदाभ्या माध्वी ममं श्रुतं हवम् ॥" 287 ऋषिः – अवस्युः छन्दः – पङ्क्तिः देवता – आश्विनौ (ख)- “इन्द्रौ यातूनामभवत्पराशरो हविर्भर्मीनामभ्या ३ विवांसताम् । अभीर्दुं शुक्रः परंशूर्यथा वनं पात्रेव भिन्दन्स्त् एति रुक्षं भवतम् ।” हे अदाभ्या अहिंस्यो पूज्यो अर्यया अर्चो स्वामिनौ युवाम् । तिरिश्वित् अन्तर्हितात् पियवां वर्तिः अस्मदङ्गगृहं परि यातं आगच्छतम्” (ख)- सायणः – “यातूनां हिंसकानां रक्षसामयम् इन्द्रः पराशरः पराशातयिता हिंसिता अभवत् । कौटशानाम् । हरिः रक्षसः राक्षसान् भिन्दन् हिंसन् अभि एति अभिगच्छति । इदू पूजौ॥।” तुलना – अस्मिन् मन्त्रे आचार्ययास्कः प्राप्ताविषये तिरः,सतः निपातानां चर्चा अत्र करोति उदाररणेन द्वौ मन्त्रौ दत्तवन्तौ । यथा - तिरः सत इति प्राप्तस्य । तिरस्तीर्णं भवति । सतः संवृतं शत्रूणां वर्ध कथं करोति तस्य चर्चा करोति । यथा- इन्द्रः पराशरः पराशातयिता हिंसिता अभवत्। कौटशानाम् । हविर्भर्मीना हवान ममन्तमभिमुखम् आविवासताम् आगच्छताम् इति। उभयोः भाष्ययोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यत् यास्कः अत्र स्वभाष्ये सं उच्यते – त्रिष्टुप् देवता - अग्निः (ख) - “नेमै देवा नेमैऽसुराः देवाश्च वा असुराश्चास्पर्थन्त नेमे देवा आसन्नेमैऽसुराः ।” 291 यास्कः – “त्वो नेम इत्यर्थस्य , त्वोऽपततः ,नेमोऽपनीतः ,अधः हरतेर्विपरीतात् , धारयते वां स्यात् । उद्धृतं भवति , ऋध्नोते वां स्यात् उक्त लक्षणं वचः बोध बुध्यस्व स्तुतो भवेत्यर्थः । हे अग्ने लोके त्वः ।... एको जनः पीयति।... हिनस्ति। यज्ञादिना न पूजयतीत्यर्थः । त्वः एकः अनु गुणाति अनुकूलं उच्चारयति स्तौति। तयोर्मध्ये हे अग्ने वन्दारुः वन्दनशीलोऽहं ते तव तन्वं तनुं तव मूर्ति वन्दे स्तं यथा -- हे यविष्ठ युवतमे हे स्वधावः हविर्लक्षणत्वेन तद्वज्रे मे मदीयस्य मंहिष्ठस्य अतिशयेन पूजनीयस्य प्रभृतस्य प्रकर्षेण संपादितस्य अस्य इदानीं क्रियमाणस्य वचसः स्तुतिरूपस्य वचनस्या। उक्त लक्षणं वचः बोध बुध्यस्व स्तुतो भवति इति। उभयोः विवाकेश्चन्द्रम्नामन्वर्तमेति ॥" 292 ऋषिः – शुनः शेषः अजीमर्तिः छन्दः – त्रिष्टुप् देवता – वरुणः (ख)- “ऋतावानं विचेतसं पश्यन्तो द्यामिव स्तुभिः । विश्वेषामध्वराणां हस्कुर्तारि दमैदमे ॥" 293 ऋषिः – वामदेवः गौतमः , छन्दः – जगती देवता – अ आमनन्ति- ‘ऋक्षा इति ह स्म वै पुरा सप्त ऋषीनाचक्षते’ इति। यद्वा। ऋक्षाः सर्वेऽपि नक्षत्रविशेषाः । ‘ऋक्षाः स्तुभिरिति नक्षत्राणाम्” 294 इति यास्कन उक्तत्वात्। उच्चा उच्चैः उपरि द्युप्रदेशे निहितासः स्थापिताः ये सन्ति ते ऋक्षाः नक्तं रात्रौ ददश्रे सर्वैर (ख)- सायणः – “ऋतावानं अमायिनं विचेतसं विशिष्टज्ञानं स्तुभिः नक्षत्रैः परिवृतं द्यामिव विस्फुलिङ्गैः समेतं विश्वेषां सर्वेषां अध्वराणां यज्ञानां हस्कर्तारि प्रभासकं वृद्धः कर्तारि वा अग्नि पश्यन्तः ऋत्विगादयः दन्दमे सर्वस्मिन् यज्ञगृहे। जगृधरे इति पूर्वेषां संब वै पुरा सप्त ऋषीनाचक्षते’ इति। यद्वा। ऋक्षाः सर्वेऽपि नक्षत्रविशेषाःइति। द्वितीयमन्त्रे सायणः यागेषु ऋत्विजः आकाशे नक्षत्राणां स्तुतिं करोति । यथा - ऋतावानं अमायिनं विचेतसं विशिष्टज्ञानं स्तुभिः नक्षत्रैः परिवृतं द्यामिव विस्फुलिङ्गैः समेतं विश्वेषां सर्वेष यास्कस्य अनुकरणं सायणः करोति । (क)- ‘वर्ध्माभिः पुत्रमुयुर्वो अदानं निवेशानद्धरिव् आ जर्भर्थ । व्यरन्धो अंख्यदहिमाददानो निर्भृदुखच्छित्सर्मन्तु पर्व ॥" 295 ऋषिः – वामदेवः . गौतमः छन्दः – त्रिष्टुप् – इन्द्रः (ख)- “यदत्सुपुजिह्विका यदग्नौ अतिष्ठ हरिवः हरिसंज्ञकाश्वोपेतन्द्र त्वं वनीभिः उपजिह्विकाभिः अदानं अदमानं अगुवः । अग्नू नाम कचित् । तस्याः पुत्रं निवेशनात् वल्मीकाख्यात् स्थानात् आ जर्भर्थ आहृतवानसि। आददानः इन्द्रेणाहियमाणोऽयुवः पुत्रः अन्धः पूर्वमन्धः सन् अहिं सर्प वि अख्यत् । उर्द्वरमदीर्घा भवति, ऊर्ज दीर्ण वा इति । परन्तु सायणः अत्र यागेषु अध्वर्युः धनस्य यः राजा इन्द्रः अस्ति तस्य कृते सोमं यच्छति । यथा - हे अध्वर्यवः यः इन्द्रः दिव्यस्य द्युलोकार्हस्य वसुनः राजा भवति। इन्द्रं सोमेभिः सोमः पूरयत इति । उभयोः भाष्ये अत्रपात्रस्य उदाहरणञ्च दत्तवन्तौ। “समिद्धोऽञ्जन्नृकृदरम्भतीनाडघृतमग्ने मधुमत्पिच्रंमानः । व्वाजी वह्नं व्वाजिनं ज्ञातवेदो देवानां व्वक्वि ष्ठियमा सुधस्थम् ॥” 298 ऋषिः – प्रजापतिः, छन्दः – त्रिष्टुभः , देवता – आदिदेवताः यास्कः – “तमूर्द्वरमिव पूरय । समिद्धः दीपः मतीनां कृदरं बुद्धीनामुदरं गर्भःव्जन्न व्यक्तीकुर्वन् । बुद्धिरहस्यं प्रकाशयन्नैत्यर्थः । मधुमत् स्वादु घृतं पिन्वमानःदेवेषु सिञ्चन् । वाजी वजतीति वाजी चलनवान् । वाजिनं हविः वहन् देवान्प्रापयेन्न प्रीणय ।” तुलना – अयं मन्त्रः शुक्लयजुर्जातप्रमाणः त्वं देवानां सधस्ये सह तिष्ठन्ति यवेति सहस्थानं प्रति प्रियं प्रीतिमानक्षि आवह देवाम्प्रीणयेत्यर्थःइति। उभयोः भाष्यकारयोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यत् अत्र यास्कः कृदरं इति शब्दस्यार्थं अत्रपात्रं करोति । सायणः अत्र कृदरं शब्दास्यार्थं बुद्धीन । इत्यपि निगमो भवति । सायणः - “हे शवसस्यते बलस्य पते त्वा त्वां वयं जित्रयः क्षीणा वृद्धाः रम्भं न दण्डमिन यास्कः- आरभामहे त्वा जीर्णा इव दण्डम्” 300 इति । अपि च त्वा त्वां सधस्ये ।सिव ररम्म रमामहे। तथा च । स्ये यज्ञे ठश्मसि कामयामहे करोति । यथा - हे शवसस्यते बलस्य पते त्वा त्वां वयं जित्रयः क्षीणा वृद्धाः रम्भं न दण्डमिन इति । उभयोः भाष्ययोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति अत्र यास्कः रम्भः शब्दस्यार्थः दण्डः करोति । सायणः स्वस्यभाष्ये यास्कस्य अनुकरणं कृतवान् । उभौ भाष्यकार पिनाकं प्रतिपिणष्टेपेन । इत्यपि निगमो भवति । सायणः - “हे रुद्र एतते तव अवसं हविः शेषाख्यं भोज्यं तेन सहितस्त्वं सृजवतः पर्वतात्परः परभागवतां सन्नतीहि अतिक्रम्य गच्छ । कीहस्वम् । अवततधन्वा अवरोपितधनुष्कः । अस्मद्विरोधिनां त्वया नि कृतिवासा उन्नते वृक्षदो भूतद्वयेऽवस्यस्य प्रत्यावर्तमाना भूतद्वयस्येवक्षणमकृत्वा वैदिस्मीपे सभागत्योदकं स्पृशेयि

80%	MATCHING BLOCK 58/217	SA
ति सूत्रार्थः । मन्त्रावस्तु हे रुद्र		

र ,त्वं कृत्तिवासाः चर्मभिबरो नोस्मान्हिंसन् हिंसामकुर्वन् शिवोऽस्मदीयपूजया संतुष्टः कोपरहितो भूत्वा अतीहि पर्वतमतिक्रम्य गच्छति ।" तुलना - अयं मन्त्रः

71%	MATCHING BLOCK 59/217	SA
शुक्लयजुर्वेदस्य तृतीयाध्याये वर्णितः । अत्र या		

स्कः पिनाकः इति शब्दस्यार्थः दण्डः करोति । यथा - आरभामहे त्वा जीर्णा इव दण्डम् । पिनाकं प्रतिपिणष्टेपेन इति । परन्तु अत्र सायणः रूद्रस्त स्तुतिं करोति । यथा - हे रुद्र एतते तव अवसं हविः शेषाख्यं भोज्यं तेन सहितस्त्वं सृजवतः पर्वतात्परः प इति वर्णयति । अत्र भाष्यकारयोः मतं समानं नास्ति । मंत्रः - “आ प्र द्रव हरिवो मा वि वैनुः पिशङ्गराते अभि नः सचस्व । न्हि त्वदिन्द्र वस्यो अन्यदस्यैमेनांश्चिञ्जनिवतश्चकर्थ ॥” 302 ऋषिः – अवस्यु , आग्नेय छन्दः – त्रिष्टुप् देवता - इन्द्रः यास्कः – “मे बहुरुपधनेन्द्र नः अस्मान अभिनय हे इन्द्र वस्यः वसीयः श्रेयस्करं तत् त्वतः अन्यत् नहि अस्ति अन्यद्वस्तजातं ना स्ववाची। अपगतस्त्रीकांश्चित् जनितः जायावतः चकर्थ करोषि।” तुलना – अयं मन्त्रः ऋग्वेदस्य पञ्चममण्डले उद्धृतः । मन्त्रेऽस्मिन् यास्क द्रव प्रकर्षणं गच्छ । कितर अस्मासु विगतकमो मा भूः इति । उभयोः भाष्ययोः अनुशीलनेन ज्ञानं भवति यत् अत्र यास्कः स्त्रीवाचक पदानां अत्र वर्णनं स्वस्य भाष्ये करोति । सायणः स्वस्य भाष्ये इन्द्रस्य स्तुतिं करोति अत्र “अमेनांश्चित् ” पदं स्त्रीवाचकः अ विश्रयति यस्यामुशन्तः प्रहराम् शेषम् ॥” 303 ऋषिः – सावित्री सूर्या छन्दः- त्रिष्टुप् देवता – सूर्या सावित्री (ख)- ‘त्रिः स्मः माह्नः श्रनयो वैतुसेनोत स्म मेऽव्यंये पूर्णासि । पुरुंरुवोऽनु ते केतमायं राजां मे वीर तनवश्स्तदासीः ॥” 304 ऋषिः – ऐल, ऊर्वश्य आ ईर्य सर्वतः प्रेरया यस्याम् करी बौज रेतोलक्षणं मनुष्या वपन्ति आदधते। या नः अस्माकम् उरू उशती कामयमाना विश्रयते । बस्याम कामयमाना क्यं शेषं स्पशन्नयोग्यं पुंस्त्रजननं प्रहराम ऊरौ व्यञ्जनसंबन्धं करवामेत्यर्थः ।” (ख)- सायणः - “अनेन पूर्णाः । अव्यत् । सपत्नीभिः सह पययिण पितामगच्छति सा व्यती। न तादृश्यव्यती। तस्यै मे मां पूर्णासि पूर्यसि। एवं बुद्ध्या हे पुरुरवः ते तव केतं गृहम् अनु आयम् अन्वामं पूर्वम्। हे वीर राजा त्वं च मे मम तन्वः शरीरस्य तत् तदा आसीः अभवः । सुरा स्पृशतिकर्मणः इति । परन्तु अत्र प्रथममन्त्रे पुषा देवतायाः स्तुतिं करोति । यथा - हे पृषन् पोषकेतराम्क देव शिवत्तमाम् अत्यन्तमङ्गलभूतां ताम् एरयस्व आ ईरय सर्वतः प्रेरया यस्याम् करी बौज रेतोलक्षणं मनुष्या वपन्ति आदधते इति । द्वितीयमन्त्रे साय उदारणं स्वभाष्ये लिखति । परन्तु सायणः स्वस्य भाष्ये विस्तृतरूपेण लिखति , अत्र यास्कस्य अनुकरणं सायणं करोति । उभौ भाष्यकारौ अत्र पुरुषलिङ्गवाचक पदानां चर्चा करोति । (क)- “अया तै अग्ने समिधां विधेम प्रति स्तोमं शस्यमानं गृभाय। दहाशसौ रक्षसः पाह्वा १ स्मान्दुहो निदो मित्रमहो अवद्यात् ॥” 307 ऋषिः – वामदेवः छन्दः – त्रिष्टुप् देवता - रक्षोहा अग्निः (ख) - “एना वो अग्निं नमंसोजो नपात्मा हुवे । प्रियं वेतिष्ठमस्ति छन्दः – जगती देवता - आशीः प्रायाः यास्कः – अथैन्येलुपदेशस्य । इत्यपि निगमो भवतः । (क) - सायणः - “हे अग्ने अया अनया समिधा दीप्या स्तुत्या ते त्वां विधेम परिचरेम। अस्माभिः शस्यमानं इमं स्तोमं स्तोत्रं प्रति गृभाय प्रतिगृहाण। अशसः। शंस इत्यपत्यनामसु पाठात्। प्रियं प्रियमस्माकं चेतिष्ठम् अतिशयेन ज्ञातारं प्रज्ञापकं वा अरति गन्तारं स्वामिनं वा स्वध्वरं सुयज्ञं विश्वस्य सर्वस्य यजमानस्य द्रुतम् अमूर्तं नित्यम् अग्निम् एना एनेन नमसा स्तोत्रेण। यद्यप्यत्रान्वादेशो नास्ति तथापि छान्दसत्वादिरदंश जागृति बुध्यस्व। एना अनेन पत्या सह तयं स्वीयं शरीरं सें सृजस्व। संसृष्टा भव। अथ अथ जिब्रो जोर्णो जायापती युवा विदयं गृहम् आ वदायः आभिमुख्येन बदतम्।” तुलना – मन्त्रेऽस्मिन् यास्कः अया , एना शब्दस्यार्थं उपदेशस्य प्रत्यक्षनिर्देशने अत्र उव । द्वितीयमन्त्रे सायणः यागेषु यजमानः वलस्य पुत्रस्य आह्वानं करोति । यथा - ऊर्जः वलस्य नपात् पुत्रम्। ‘सूनुः नपात् इत्यपत्यनामसु पाठात्। प्रियं प्रियमस्माकं चेतिष्ठम् अतिशयेन ज्ञातारं इति। तृतीयमन्त्रे सायणः – नूनन वधुं गृहेषु किं किं कार्यकर्तव्यम ददाति । सायणः अत्र स्वस्य भाष्ये प्रत्यक्षनिर्देशित पदानां प्रयोगं करोति । अत्र भाष्यकारयोः मतं समानं वर्तते। (क) - “

100%	MATCHING BLOCK 60/217	W
यो रेवान्यो अमीवुहा वंसुवित् पुंष्टिर्वधनः । स नः सिषक्तु यस्तुरः॥।" 310		

ऋषिः - मेधातिथिः , काण्वः छन्दः – गायत्री देवता - ब्रह्मणस्पतिः (ख)- “

100%	MATCHING BLOCK 61/217	SA
स नः पितेवं सूनवेऽग्ने स्या		

युनो भवं । सचंस्वा नः स्वस्त्यै ॥।" 311 ऋषिः – मधुच्छन्दाः छन्दः – गायत्री देवता - अग्निः यास्कः – “सिषक्तु सचत इति सेवमानस्य । स्वस्तीत्यविनाशनाम। अस्तिरभिपूजितः । सू अस्तीतिथ्यसते रेजत इति भयवेपनयोः ।” (क) सायणः – “यः ब्रह्मणस्य

92%	MATCHING BLOCK 62/217	SA
हे अग्ने सः त्वं नः अस्मदर्थं सूपायनः शोभनप्राप्तियुक्तः भव । तथा नः अस्माकं स्वस्तये विनाशराहिला सचस्व समवेतो भव।		

पृ. २२० 24 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा ,डॉ.भीष्मदत्तशर्मा,चौखम्बाविद्याभवनप्रकाशनम् , वाराणसी , १०/११९/९ पृ. ४४१० 25 तैत्तिरीयसंहिता, चौखम्बाविद्याभवनप्रकाशनम् , वाराणसी ०१/०७/०७ 26 ऋग्वेद संहिता शाकल शाखा ,डॉ.भीष्मदत्तशर्मा, वाराणसी ०१/६२/६ पृ. १२० 29 ऋग्वेद संहिता शाकल शाखा ,डॉ.भीष्मदत्तशर्मा,चौखम्बाविद्याभवनप्रकाशनम् , वाराणसी ०१/१७०/०१ पृ. ३०० 30 ऋग्वेद संहिता शाकल शाखा ,डॉ.भीष्मदत्तशर्मा,चौखम्बाविद्याभवनप्रकाशनम् , वाराणसी ०२/१६/०९ चौखम्बाविद्याभवनप्रकाशनम् , वाराणसी १३ / ०२ पृ. २५० 34 अष्टाध्यायी,स्वामी प्रह्लादगिरि, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् वाराणसी. ६. ४-९८ 35 अष्टाध्यायी,स्वामी प्रह्लादगिरि, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् वाराणसी १-४-८२ 36 अष्टाध्यायी,स्वामी प्रह्लाद ,डॉ.भीष्मदत्तशर्मा,चौखम्बाविद्याभवनप्रकाशनम् , वाराणसी , १०/७१/११ पृ.४४५० 40 निरुक्तम्. प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद, १.८ पृ. १३० 41 ऋग्वेद संहिता शाकल शाखा ,डॉ.भीष्मदत्तशर्मा,चौखम्बाविद्याभवनप्रकाशनम् , वाराणसी - १०/७१/०७ पृ. ४२५९ 44 निरुक्तम्. प्रो. ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद - १.१८ पृ. १३२ 45 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्मा,चौखम्बाविद्याभवनप्रकाशनम् , वाराणसी - १०/७१/०७ पृ. ४२५९ 46 अष्टाध्यायीपाणिनीयसूत्रम् - १.०९ 49 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%	MATCHING BLOCK 72/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्. वाराणसी १०/७१/११ पृ.४४७२ 50 निरुक्तम्. प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ३ – २४ 51 अष्टाध्यायीपाणिनीयसूत्रम्,स्वामी प्रह्लादगिरि, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् वाराणसी 52 निरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाश

100%	MATCHING BLOCK 73/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्. वाराणसी ०१/०९/०२ पृ. २२० 54 अष्टाध्यायी,स्वामी प्रह्लादगिरि, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् वाराणसी 3 – २ १८१ 55 आपश्चैतसूत्रम् , डॉ जमुनापाठक, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् , वाराणसी १२.२३.४ पृ. ४५० 56 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाख

100%	MATCHING BLOCK 74/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्. वाराणसी ०९/६१/१४ पृ.४०१० 57 निरुक्तम्. प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ३ -१४ पृ. २२० 58 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%	MATCHING BLOCK 75/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्, वाराणसी ०१-३०- ०४ 59 अष्टाध्यायीपाणिनीयसूत्रम्,स्वामी प्रह्लादगिरि, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् वाराणसी १ – ६२ 60 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%	MATCHING BLOCK 76/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्. वाराणसी १०- १०६ – ०९ पृ. ४४१० 61 निघण्टु , यास्कचार्य; चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् , वाराणसी ०२ – १४ पृ. २२० 62 निघण्टु , यास्कचार्य; चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् , वाराणसी ०१ – ११ पृ. १२० 63 निघण्टु , यास्कचार्य; चौखम्बा

100%	MATCHING BLOCK 77/217	SA
मा, चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्, वाराणसी ०१/२४/११ पृ. ९० 65 ऐतरेयब्राह्मणम्, डॉ. जमुना पाठक

71%	MATCHING BLOCK 78/217	SA
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ३३.३		

पृ. २३० 66 अष्टाध्यायीसूत्रपाठः ,
ब्रह्मशङ्करमिश्र

68%	MATCHING BLOCK 79/217	SA
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी १२.५९ 67 यास्		

ककृतनिरुक्तम्, प्रो. ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद - ३.१९ पृ. २२० 68 धातुपाठः ०२.४० 69 धातुपाठः ८ .१ 70 अष्टाध्यायीसूत्रपाठः ,
ब्रह्मशङ्करमिश्र

73%	MATCHING BLOCK 80/217	SA
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ६.४.३७ 71		

अष्टाध्यायीसूत्रपाठः ,
ब्रह्मशङ्करमिश्र

73%	MATCHING BLOCK 81/217	SA
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०७.०२.५६ 72		

ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%	MATCHING BLOCK 82/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्. वाराणसी ०९/४६/०४ पृ. ४१२० 73 अष्टाध्यायीसूत्रपाठः; वार्तिक ,
ब्रह्मशङ्करमिश्र

73%	MATCHING BLOCK 83/217	SA
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०५ – ०२ – २२ 74		

अष्टाध्यायी,स्वामी प्रह्लादगिरि, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् वाराणसी ०२ - ०४ - ३७ 75 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%	MATCHING BLOCK 84/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी १०/९४/०९ पृ. ४३२० 76 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 85/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०६/४७/२६ पृ. १६१० 77 यास्ककृतनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०९ – १२ पृ. ३०० 78 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 86/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०६/७५/११ पृ. २४७० 79 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 87/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१.२७.२२ 80 यास्ककृतनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०२ – ०६ 81 यास्ककृतनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ९-१९ 82 ऋग्वेदसंहि		
100%	MATCHING BLOCK 88/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी १०/२७/२२ पृ. ४०२० 83 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 89/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०६/५६/०३ पृ. २३९७ 84 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 90/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०२-३५ – १० 85 शुक्लयजुर्वेदसं		
76%	MATCHING BLOCK 91/217	SA
हिता माध्न्दिनशाखा , प्रो. विद्या		
धरशर्मा, चौखम्बाविद्याभवनप्रकाशनम्, वाराणसी १८ – ४० पृ.३०० 86 शतपथब्राह्मणम् , सायणभाष्यम् , डॉ सुन्दरनारायण झा		
71%	MATCHING BLOCK 92/217	SA
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी, ०९ – ०४ – ०९ – ०९		
पृ. ४०० 87 शतपथब्राह्मणम् , सायणभाष्यम् , प्रो. युगलकिशोरमिश्र ,संपूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालय प्रकाशनम्, वाराणसी ०९ – ०४ – ०९ – ०९ 88 शतपथब्राह्मणम् , सायणभाष्यम् , डॉ सुन्दरनारायण झा		
66%	MATCHING BLOCK 93/217	SA
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी 89 ऋवे		
दसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 94/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१ – ८४ – १५ पृ. ३७० 90 यास्ककृतनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०२ . ०६ पृ. २१० 91 यास्ककृतनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०		
100%	MATCHING BLOCK 95/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१/१५/०३ पृ. ३८० 93 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 96/217	SA
मा, चौखम्बाकृष्णादास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१ – १६४ – १२ 94 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 97/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०६/०१/०२ पृ.२२१८ 95 - ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		

100%	MATCHING BLOCK 98/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०४ – ०३ – ०६ पृ. १५२९ 96 धातुपाठः ०५ – ३० 97 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 99/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०४ – ५० – ०९ पृ. २१९० 98 श्रीमद्भगवद्गीता, गीताप्रेसगोरखपुर , गोरखपुर ०३ – १४ 99 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 100/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१/१६४/३२ पृ. ८८२ 100 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 101/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी १० – १८४ – ०१ पृ. ४०२० 101 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 102/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१ – १६४ – २९ पृ. ८७८ 102 यास्ककृतनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०२ – ०८ पृ. २२० 103 ऋग्वेदअनुक्रमणिका ०१ – १३९ 104 अथर्ववेदसंहिता शौनकशाखा, चौखम्बाविद्या		
100%	MATCHING BLOCK 103/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी १० – ९८ – ०५ पृ. ४४४४ 106 यास्ककृतनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद २.११ पृ. २१० 107 ऐतरेयब्राह्मणम्, डॉ जमुनापाठक;चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् , वाराणसी ३३.१ 108 मनु		
100%	MATCHING BLOCK 104/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी - १० – ९८ -०७ पृ. ४४४५ 112 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 105/217	SA
मा, चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०४.५०.८ पृ.१७३७ 113 यास्ककृतनिरुक्तम्, प्रो. ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद २.१६ पृ. २०५.114 यास्ककृतनिरुक्तम्, प्रो. ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद २.१९		
100%	MATCHING BLOCK 106/217	SA
मा, चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०२ – ४१ – ०६ पृ. १२१० 116 अष्टाध्यायी,स्वामी प्रह्लादगिरि, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् वाराणसी ७ . १. ३९ 117 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 107/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०३/५९/०२ पृ. १५२७ 118 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 108/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१ – २४ – १५ पृ. ९३ 119 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 109/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०४– १० – ०३ पृ. १५२२ 120 अष्टाध्यायी ०२ – ०३ – ६९ 121 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 110/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०५ – ५८ – ०५ पृ. २२५० 122 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 111/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम् , वाराणसी ०१ – ३२ – १० पृ.१३० 123 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 112/217	SA
मा, चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम् ,वाराणसी ३.५३.८ पृ. १४३० 124 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 113/217	SA
मा, चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम् ,वाराणसी १०.५४.२पृ. ४३२० 125 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 114/217	SA
मा, चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम् ,वाराणसी १०.८९.१० पृ. ४४३० 126 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 115/217	SA
मा, चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम् ,वाराणसी ०८.७०.५ पृ. ३६२० 127 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 116/217	SA
मा, चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम् ,वाराणसी १०.५४.०२ पृ. ४४२० 128 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 117/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम् , वाराणसी०९.३२.१पृ. १३० 129 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 118/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम् , वाराणसी ६.१६.३४ पृ. २४३३ 130 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 119/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम् , वाराणसी ०१ – ३२ – ११ पृ. १४० 131 यास्ककृतनिरुक्तम्, प्रो. ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०२ – २० पृ. २१० 132 धातुपाठः ०५ – ०८ 133 धातुपाठः ०१ – ७९६ 134 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ.		
100%	MATCHING BLOCK 120/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम् , वाराणसी ०१ – ११३ – ०१ पृ. १४० 135 अथर्ववेदसंहिता शौनकशाखा चौखम्बाविद्याभवनप्रकाशनम् , वाराणसी १०.०५.२३136 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 121/217	SA
मा, चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम् , वाराणसी ०३.२९.१० पृ. १५६० 137 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 122/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम् , वाराणसी ०१ – ११३ – ०२ पृ. १४० 138 यास्ककृतनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०२ – २० पृ. २२० 139 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 123/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम् , वाराणसी ०७.१.६ पृ.३२१० 140 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 124/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम् , वाराणसी १.१०४.१पृ. १४० 141 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 125/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम् , वाराणसी ०६/०९/०१ पृ. ३२५० 142 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		

100%	MATCHING BLOCK 126/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी १०/२७/२३ पृ. ४२१० 143 यास्कृतनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद २.२२ पृ. २१३ 144 यास्कृतनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद २.२२		
100%	MATCHING BLOCK 127/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०६/६१/०२ पृ. २३४० 147 यास्कृतनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद २.२४ पृ. २१४ 148 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 128/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०३/ ३३/ ०५ पृ. १६७० 149 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद २.१५ पृ. २१३ 150 अष्टाध्यायीसूत्रपाठः , ब्रह्मशङ्करमिश्र		
73%	MATCHING BLOCK 129/217	SA
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०५.२.९४ 151		
अष्टाध्यायीसूत्रपाठः , ब्रह्मशङ्करमिश्र		
73%	MATCHING BLOCK 130/217	SA
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०३.०२.१७० 152		
ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 131/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०३/३३/०६ पृ. १४५० 153 यास्कृतनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद २.२६ पृ. २१४ 154 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 132/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०३/३३/०९ पृ. १५६० 155 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 133/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०३/३३/१० पृ. १५६१ 156 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद २.२७ पृ. २१० 157 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 134/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०४/४०/०४ पृ. २४६० 158 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०२.२८ पृ. २१० 159 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 135/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०७/०४/०७ 160 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०३.०२ 161 ऐतरेयब्राह्मणम् , डॉ जमुनापाठक , चौखंबाविद्याभवनप्रकाशनम्, वाराणसी ३३.०१ 162 ऋग्वेदसंहिता शाकलशा		
100%	MATCHING BLOCK 136/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०७/०४/०८ 163 धातुपाठः (पाणिनीयः) गोस्वामी प्रह्लादगि		
73%	MATCHING BLOCK 137/217	SA
री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी १.९८३.३.१६ 164		
अष्टाध्यायीसूत्रपाठः , ब्रह्मशङ्करमिश्र		
73%	MATCHING BLOCK 138/217	SA
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०७.३.६४ 165		
ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		

100%	MATCHING BLOCK 139/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०३/३१/०१ 166 गोभिल गृहसूत्रम् चौखम्बाविद्याभवन प्रकाशनम्, वाराणसी ०२.०८ .२१ 167 मैत्रायणी संहिता चौखम्बाविद्याभवन प्रकाशनम्, वाराणसी 168 वशिष्ठस्मृति चौखम्बाविद्याभवन प्रकाशनम्, वाराणसी १७.०७ 169 य प्रकाशनम्, वाराणसी ०१ - १७ - ०१ 172 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०३ . ०६ 173 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 140/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१ - १२४ - ०७ 174 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद - ०३ - ४.३ 175 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०३ - ०५ 176 काठ		
100%	MATCHING BLOCK 141/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०६.४७.२६ 178 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 142/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०५ - ६२ - ०८ 179 धातुपाठः (पाणिनीयः) गोस्वामी प्रह्लादगि		
64%	MATCHING BLOCK 143/217	SA
री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०४ - २६ 180 मनुस्मृति,		
चौखम्बाविद्याभवनप्रकाशनम्, वाराणसी ९.१३४ 181 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 144/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०३/३१/०२ 182 याज्ञवल्क्यस्मृतिः ०२ - १२४ 183 अष्टाध्यायीसूत्रपाठः , ब्रह्मशङ्करमिश्र		
100%	MATCHING BLOCK 145/217	SA
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज		
प्रकाशनम्, ०१ - ०२ - ७० 184 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 146/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी १०/५३/०४ 185 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 147/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०८.६.३७ 186 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद २.४ 187 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद २.५ 188 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञान चौखम्बाविद्याभवन प्रकाशनम्, वाराणसी ०९.२.११ 192 उणादि कोष चौखम्बाविद्याभवन प्रकाशनम्, वाराणसी ०१.४३ 193 तैत्तिरीय ब्राह्मणम् चौखम्बाविद्याभवन प्रकाशनम्, वाराणसी २.२.९.७ 194 ताज्यब्राह्मणम् चौखम्बाविद्याभवन प्रकाशनम्, वा		
100%	MATCHING BLOCK 148/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१.११.०.४ 198 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 149/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०८/६३/०७ 199 धातुपाठः (पाणिनीयः) गोस्वामी प्रह्लादगि		
73%	MATCHING BLOCK 150/217	SA
री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०७.२१ 200		
ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 151/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्, वाराणसी १०/१४/०७ 2011 निघण्टु, यास्काचार्यः, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम्, वाराणसी २.०६ 202 निघण्टु, यास्काचार्यः, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम्, वाराणसी २.०७ 203 निघण्टु, यास्काचार्यः, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम्, वाराणसी २.०८ चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम्, वाराणसी २.१२ 208 निघण्टु, यास्काचार्यः, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम्, वाराणसी २.१३ 209 निघण्टु, यास्काचार्यः, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम्, वाराणसी २.१४ 210 निघण्टु, यास्काचार्यः, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम्, वाराणसी २.१५ 214 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100% MATCHING BLOCK 152/217 SA

मा.चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

प्रकाशनम्, वाराणसी १०/४/७७ 215 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०३ - १० 216 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद १.१० 217 यास्कनिरुक्तम्, नवदेहली,अहमदाबाद ०४.२६ 220 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीमदत्तशर्

100% MATCHING BLOCK 153/217 SA

मा.चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

प्रकाशनम्, वाराणसी - ०८.१७.१२ 221 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०२ - ०१ 222 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100% MATCHING BLOCK 154/217 SA

मा.चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

प्रकाशनम्, वाराणसी ०२/२३/०९ २२३ यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०३ - ११२२४ ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%

MATCHING BLOCK 155/217

SA

मा.चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

प्रकाशनम्, वाराणसी ०१.१४.०७ 225 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री, परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली, अहमदाबाद ३.११ 226 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री, परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली, अहमदाबाद ०३.११ 227 ऋग्वेदसंहिता शाक

100% MATCHING BLOCK 156/217 SA

मा.चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

प्रकाशनम्, वाराणसी ०४.१६.११ 228 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100% MATCHING BLOCK 157/217 SA

मा.चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

प्रकाशनम्, वाराणसी ०१/१६४/२१ 229 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री, परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली, अहमदाबाद ०३ - १२ 230 अष्टाध्यायी, स्वामी प्रह्लादगिरि, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् वाराणसी ०२.१.०६ 231 छान्दोग्योपनिषद् चौखम्बावि

100% MATCHING BLOCK 158/217 SA

मा.चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

प्रकाशनम्, वाराणसी १०/०४/०६ 233 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०३ - १४ 234 अष्टाध्यायीसूत्रपाठः
ब्रह्मशङ्करमिश्र

100% MATCHING BLOCK 159/217 SA

रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज

प्रकाशनम्, ०६.१.५७ 235 धातुपाठः (पाणिनीयः) गोस्वामी प्रह्लादगि

73% MATCHING BLOCK 160/217 SA

री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०८.०१ 236

ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100% MATCHING BLOCK 161/217 SA

मा.चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

प्रकाशनम्, वाराणसी १०/४०/०२ २३७ यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०३ . १५ २३८ धातुपाठः (पाणिनीयः) गोस्वामी प्रह्लादगि

68% MATCHING BLOCK 162/217 SA

री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०५.०९ 239 यास्

कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०३.१३ 240 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100% MATCHING BLOCK 163/217 SA

मा.चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

प्रकाशनम्, वाराणसी ०५/७८/०८ 241 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्मा

100% MATCHING BLOCK 164/217 SA

मा.चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

प्रकाशनम्, वाराणसी ०१/५०/०३ 242 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%	MATCHING BLOCK 165/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्, वाराणसी १०/९७/११ 243 धातुपाठः (पाणिनीयः) गोस्वामी प्रह्लादगि

73%	MATCHING BLOCK 166/217	SA
री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०१.३८ 244		

धातुपाठः (पाणिनीयः) गोस्वामी प्रह्लादगि

64%	MATCHING BLOCK 167/217	SA
री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०२.१ 245 मनुस्मृतिः		

चौखंबाविद्याभवन १२.१३ 246 अष्टाध्यायीसूत्रपाठः ,
ब्रह्मशङ्करमिश्

73%	MATCHING BLOCK 168/217	SA
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०२.१.०८ 247		

श्रीमद्द्वीता , गीताप्रेसगोरखपुर , प्रकाशनम् १५.१७ 248 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%	MATCHING BLOCK 169/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्, वाराणसी १०.१२९.१ 249 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%	MATCHING BLOCK 170/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्, वाराणसी ०८.२.१२ 250 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%	MATCHING BLOCK 171/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्, वाराणसी १०/७८/०२ 251 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%	MATCHING BLOCK 172/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्, वाराणसी ०१/४१/०९ 252 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०३ - १६ 253 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%	MATCHING BLOCK 173/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्, वाराणसी ०७.१०३.०१ 254 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०९.०६ 255 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%	MATCHING BLOCK 174/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्, वाराणसी १०.११.६ / यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ३.१६ 256 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०१.०३ 257 अष्टाध्यायीसूत्रपाठः ,
ब्रह्मशङ्करमिश्

73%	MATCHING BLOCK 175/217	SA
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०१.०४.५९ 258		

ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%	MATCHING BLOCK 176/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्, वाराणसी १०/११/०६ 259 ऋग्वेदसंहिता शकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%	MATCHING BLOCK 177/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		

प्रकाशनम्, वाराणसी ०६/५५/०५ 260 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्

100%	MATCHING BLOCK 178/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०६.५५ 261 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 179/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०८/०२/४० 262 तैत्तरीयारण्यकम्, डॉ. जमुना पाठक		
71%	MATCHING BLOCK 180/217	SA
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी १. १२.३ 263		
षडविंश ब्राह्मणम् चौखम्बाविद्याभवनप्रकाशनम्, वाराणसी १.१ 264 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 181/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०२.३५.१० 265 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 182/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०२/३५/१० 266 धातुपाठः (पाणिनीयः) गोस्वामी प्रह्लादगि		
73%	MATCHING BLOCK 183/217	SA
री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०३ -०९ 267		
व्याकरणमहाभाष्यम्, प्रो. जयशंकरलाल		
58%	MATCHING BLOCK 184/217	SA
त्रिपाठी, चौखंबाविद्याभवनप्रकाशनम्, वाराणसी ०२.२.२४ 268 ऋग्वे		
दसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 185/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०५/४४/०१ 269 ऐतरेयब्राह्मणम्, डॉ. जमुना पाठक ,		
71%	MATCHING BLOCK 186/217	SA
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०३ . ०१ 270		
शतपथब्राह्मणम्, डॉ सुन्दरनारायण झा		
66%	MATCHING BLOCK 187/217	SA
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०४-०२.०१.२३ 271 आश्वा		
लयनश्रौतसूत्रम्, डॉ जमुना पाठक		
66%	MATCHING BLOCK 188/217	SA
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०५ . ०५ 272 आश्वा		
लयनश्रौतसूत्रम्, डॉ जमुना पाठक		
66%	MATCHING BLOCK 189/217	SA
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०५ . ०५ 273 ऋग्वे		
दसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 190/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१/४५/०३ 274 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०३ - १७ 275 अष्टाध्यायीसूत्रपाठः , ब्रह्मशङ्करमिश्र		

73%	MATCHING BLOCK 191/217	SA
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०५ .०४.१२३ 276		
शौनकीय बृहदेवता डॉ. पाण्डेयः, चौखम्बाविद्याभवनप्रकाशनम् वाराणसी ५.९९ 277 शौनकीय बृहदेवता डॉ. पाण्डेयः, चौखम्बाविद्याभवनप्रकाशनम् वाराणसी ५.९०१ 278 शौनकीय बृहदेवता डॉ. पाण्डेयः, चौखम्बाविद्याभवनप्रकाशनम् वाराणसी ४.१		
100%	MATCHING BLOCK 192/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०८/०४/०३ 280 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 193/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी १०/१३३/०९ 281 अष्टाध्यायी स्वामी प्रह्लादगिरि, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् वाराणसी ३२. ४८ 282 अष्टाध्यायी स्वामी प्रह्लादगिरि, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् वाराणसी ०३.०२.४८ 283 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 194/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१/१२६/०७ 284 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 195/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१/२७/१३ 285 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ०३ -२० 286 ऐतरेयब्राह्मणम्, डॉ. जमुनापाठक, चौखंबासंस्कृतप्रकाशनम् वाराणसी ०७ . १६ 287 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाख		
100%	MATCHING BLOCK 196/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०५/७५/०७ 288 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 197/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०७/१०४/२१ 289 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ३.२० 290 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 198/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१/१४७/०२ 291 मैत्रायणीब्राह्मणम् , उदयनारायणसिंह, चौखंबासंस्कृतसीरीजप्रकाशनम् वाराणसी १०/७८/०२) 292 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 199/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१/२४/१० 293 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 200/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०४/०७/०३ 294 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स, नवदेहली,अहमदाबाद ३.२० 295 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 201/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०४/१९/०९ 296 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 202/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०८/१०२/२१ 297 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 203/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०२/१४/११ 298 शुक्लयजुर्वेदसंहिता माध्वन्दिनशाखा , चौखंबाविद्याभवनप्रकाशनम् वाराणसी २९ / ०१ 299 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		

100%	MATCHING BLOCK 204/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०८/४५/२० 300 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स्, नवदेहली,अहमदाबाद ३.२१ 301 शुक्लयजुर्वेदसंहिता माध्यन्दिनशाखा , चौखंबाविद्याभवनप्रकाशनम् वाराणसी ०३/६२ 302 ऋग्वेदसंहिता शाकलश		
100%	MATCHING BLOCK 205/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०५/३१/०२ 303 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 206/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी १०/८५/३७ 304 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 207/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी १०/९५/०५ 305 अष्टाध्यायी,स्वामी प्रह्लादगिरि, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् वाराणसी ०५.०४.१८ 306 अष्टाध्यायी,स्वामी प्रह्लादगिरि, चौखम्बासंस्कृतप्रकाशनम् वाराणसी ०२.०३.६४ 307 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मद		
100%	MATCHING BLOCK 208/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०४/०४/१५ 308 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 209/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०७/१६/०१ 309 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 210/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी १०/८५/२७ 310 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 211/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१.१८ . ०२ 311 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 212/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१/०१/०९ 312 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 213/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०२/१२/०१ 313 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 214/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०६.६६.९ 314 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 215/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१.८०.११ 315 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स्, नवदेहली,अहमदाबाद १०.१० 316 ऋग्वेदसंहिता शाकलशाखा, डॉ. भीष्मदत्तशर्		
100%	MATCHING BLOCK 216/217	SA
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
प्रकाशनम्, वाराणसी ०१.१८.५.०१ 317 यास्कनिरुक्तम्, प्रो.ज्ञानप्रकाशशास्त्री,परिमलपब्लिकेशन्स्, नवदेहली,अहमदाबाद ०३.२२ 318 अष्टाध्यायीसूत्रपाठः , ब्रह्मशङ्करमिश्र		

73%	MATCHING BLOCK 217/217	SA
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०७.०९.३१		

Hit and source - focused comparison, Side by Side

Submitted text	As student entered the text in the submitted document.	
Matching text	As the text appears in the source.	
1/217	SUBMITTED TEXT	22 WORDS
यावारिधिः इत्युपाधये समर्पमाणः शोधसारः मार्गनिर्देशकः अनुसन्धाता प्रो. देनेन्द्रनाथपाण्डेयः		
SA	RAMESH SENAPATI_Mphil Dessiertion_A CRITICAL STUDY OF THE ALANKARA OF ATHARVAVEDA_04-03-2022 Guid ... (D129388547)	
2/217	SUBMITTED TEXT	22 WORDS
श्रीसोमनाथसंस्कृतपुनिवर्सिटी, वेरावलम्		
SA	Water Elements in Shukla Yajurveda A Study _Vipul Jadav_ Ph.D Thesis_Guide by Dr Satrughna Panigr ... (D110307162)	
3/217	SUBMITTED TEXT	6 WORDS
त्। सः कृष्णयजुर्वेदीयः तैत्तिरीय-शाखायाः ब्राह्मणः		
SA	RAMESH SENAPATI_Mphil Dessiertion_A CRITICAL STUDY OF THE ALANKARA OF ATHARVAVEDA_04-03-2022 Guid ... (D129388547)	
4/217	SUBMITTED TEXT	2 WORDS
य संहिताब्राह्मणारण्यका		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
5/217	SUBMITTED TEXT	5 WORDS
ऋग्वेद-संहिता (३) सामवेद-संहिता (४) काण्वसंहिता (शुक्लयजुर्वेदीयः) (५) अथर्ववेद-संहिता (		
SA	Water Elements in Shukla Yajurveda A Study _Vipul Jadav_ Ph.D Thesis_Guide by Dr Satrughna Panigr ... (D110307162)	
6/217	SUBMITTED TEXT	2 WORDS
य संहिताब्राह्मणारण्यका		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
7/217	SUBMITTED TEXT	4 WORDS
राह्मणम् (७) सामविधान-ब्राह्मणम् (८) आर्षेय-ब्राह्मणम् (९) देवताध्याय-ब्राह्		
SA	RAMESH SENAPATI_Mphil Dessiertion_A CRITICAL STUDY OF THE ALANKARA OF ATHARVAVEDA_04-03-2022 Guid ... (D129388547)	
8/217	SUBMITTED TEXT	2 WORDS
य संहिताब्राह्मणारण्यका		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
9/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मन्त्रब्राह्मणयोर्वेदनामथेयम्		
SA	2nd Time_Revised_Rajasmita padhai_MPhil Dissertation SYUDY OF THE LAW OF NATUROPATHY IN ATHARVAVE ... (D125689371)	
10/217	SUBMITTED TEXT	2 WORDS
य संहिताब्राह्मणारण्यका		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	

11/217	SUBMITTED TEXT	5 WORDS
कृष्णयजुर्वेदस्य अनेकाषु शाखासु तैत्तिरीय-शाखा SA 2nd Time_Revised_Rajasmita padhai_MPhil Dissertation SYUDY OF THE LAW OF NATUROPATHY IN ATHARVAVE ... (D125689371)		
12/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
सायणाचार्यः शुक्लयजुर्वेदस्य SA Water Elements in Shukla Yajurveda A Study _Vipul Jadav_ Ph.D Thesis_Guide by Dr Satrughna Panigr ... (D110307162)		
13/217	SUBMITTED TEXT	4 WORDS
शुक्लयजुर्वेदस्य द्वयोः संहितयोः माध्यन्दि SA 2nd Time_Revised_Rajasmita padhai_MPhil Dissertation SYUDY OF THE LAW OF NATUROPATHY IN ATHARVAVE ... (D125689371)		
14/217	SUBMITTED TEXT	4 WORDS
मन्त्रब्राह्मणयोर्वेदनामधेयम्" 3 SA 2nd Time_Revised_Rajasmita padhai_MPhil Dissertation SYUDY OF THE LAW OF NATUROPATHY IN ATHARVAVE ... (D125689371)		
15/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
तैत्तिरीय-संहितानन्तरं तैत्तिरीयब्राह्मणस्य तैत्तिरीया W https://5cabeab707782.site123.me/		
16/217	SUBMITTED TEXT	4 WORDS
द्यावापृथिव्योः सकाशाद् विनिर्भिद्य द्यावापृथिव् W https://5cabeab707782.site123.me/		
17/217	SUBMITTED TEXT	12 WORDS
त्वा नि धीमहीत्येतां त्रिरनवानं ताः सामिधेन्यः"। 23 तुलना - अस्मिन् मन्त्रे SA Water Elements in Shukla Yajurveda A Study _Vipul Jadav_ Ph.D Thesis_Guide by Dr Satrughna Panigr ... (D110307162)		
18/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
तैत्तिरीयशाखायाः संहिताब्राह्मणा W https://5cabeab707782.site123.me/		
19/217	SUBMITTED TEXT	9 WORDS
प्र सौमिदित्यो अंसृजद्विधृतां ऋतं सिन्ध्वो वरुणस्य यन्ति । W https://5cabeab707782.site123.me/		
20/217	SUBMITTED TEXT	42 WORDS
ऋचां त्वं पोषमास्ते पुपुष्वान् गांयुत्रं त्वौ गायति शर्करीषु । ब्रह्मा त्वो वदति जातविद्यां यज्ञस्य मात्रां वि विमिमीत उ त्वः ॥" 39 W https://5cabeab707782.site123.me/		
21/217	SUBMITTED TEXT	8 WORDS
ब्रह्म परिवृढं सर्वतः । यज्ञस्य मात्रां विमिमीते W https://5cabeab707782.site123.me/		

22/217	SUBMITTED TEXT	7 WORDS
ब्रह्म परिवृढं सर्वतः। यज्ञस्य मात्रां विमिमीते		
W	https://5cabeab707782.site123.me/	
23/217	SUBMITTED TEXT	7 WORDS
अध्वरः इति यज्ञनाम। ध्वरतिः हिंसाकर्मा। तत्प्रति		
W	https://sa.wikisource.org/wiki/%E0%A4%85%E0%A4%A5%E0%A4%B0%E0%A5%8D%E0%A4%B5%E0%A4%B5%E0%A5%87%E0...	
24/217	SUBMITTED TEXT	6 WORDS
अध्वरः इति यज्ञनाम। ध्वरतिः हिंसाकर्मा। तत्		
W	https://sa.wikisource.org/wiki/%E0%A4%85%E0%A4%A5%E0%A4%B0%E0%A5%8D%E0%A4%B5%E0%A4%B5%E0%A5%87%E0...	
25/217	SUBMITTED TEXT	5 WORDS
तत्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमान इत्		
W	https://5cabeab707782.site123.me/	
26/217	SUBMITTED TEXT	18 WORDS
ज्यापि गौरुच्यते। गव्या चेत् तद्धितम्। अथ चेन्न। गव्या गमयतीषूनिति। सायणः – "अस्याम्		
W	https://sa.wikisource.org/wiki/%E0%A4%85%E0%A4%A5%E0%A4%B0%E0%A5%8D%E0%A4%B5%E0%A4%B5%E0%A5%87%E0...	
27/217	SUBMITTED TEXT	6 WORDS
वृक्षेवृक्षे धनुषि धनुषि। वृक्षो व्रश्चनात्		
W	https://sa.wikisource.org/wiki/%E0%A4%85%E0%A4%A5%E0%A4%B0%E0%A5%8D%E0%A4%B5%E0%A4%B5%E0%A5%87%E0...	
28/217	SUBMITTED TEXT	10 WORDS
ज्यापि गौरुच्यते गव्या चेत्तद्धितम्, अथ चेन्न गव्या गमयतीषूनिति। ज्या		
W	https://sa.wikisource.org/wiki/%E0%A4%85%E0%A4%A5%E0%A4%B0%E0%A5%8D%E0%A4%B5%E0%A4%B5%E0%A5%87%E0...	
29/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
द्वितीयाविभक्ति-एकवचने त्वमिति, चतुर्थी-		
W	https://archive.org/stream/in.ernet.dli.2015.407972/2015.407972.Sanskrit-Vyakaranam_cjvu.txt	
30/217	SUBMITTED TEXT	37 WORDS
वृक्षेवृक्षे निर्यता मीमयुद्रौस्ततो वयुः प्र पतान्पूरुषादः। अथेदं विश्वं भुवर्नं भयात् इन्द्राय सुन्वद ऋषये च शिक्		
W	https://5cabeab707782.site123.me/	
31/217	SUBMITTED TEXT	8 WORDS
वृक्षे वृक्षे धनुषिधनुषि। वृक्षो व्रश्चनात् {		
W	https://sa.wikisource.org/wiki/%E0%A4%85%E0%A4%A5%E0%A4%B0%E0%A5%8D%E0%A4%B5%E0%A4%B5%E0%A5%87%E0...	
32/217	SUBMITTED TEXT	7 WORDS
दात्तोपदेशवनतितथेत्यादीनाम् ' 70 इत्यनुनासिकलोपः।		
W	https://archive.org/stream/in.ernet.dli.2015.407972/2015.407972.Sanskrit-Vyakaranam_cjvu.txt	

33/217	SUBMITTED TEXT	29 WORDS
नासु ऋषयो दीर्घानाः पुरो विप्रां दधिरे मुन्द्रजिह्वम्॥” 97 W https://5cabeab707782.site123.me/		
34/217	SUBMITTED TEXT	10 WORDS
अन्नाद् भवन्ति भूतानि पर्जन्यादन्नसम्भवः” 98 इति। SA Water Elements in Shukla Yajurveda A Study _Vipul Jadav_ Ph.D Thesis_Guide by Dr Satrughna Panigr ... (D110307162)		
35/217	SUBMITTED TEXT	26 WORDS
ऋषेणो होत्रमर्षिर्निषीदन् देवार्पिर्देवसुमतिं चिकित्वान् । स उत् W https://5cabeab707782.site123.me/		
36/217	SUBMITTED TEXT	6 WORDS
स्वाहाकारेण च पुंसे जुहोति स्वाहाकारेण स् W https://archive.org/stream/ZFTz_mimanasa-shabar-bhashya-part-6-yudhishithir-mimanasak/Mimanasak%20...		
37/217	SUBMITTED TEXT	14 WORDS
र्वा । पुत्रा पुरु त्रायते । निपरणाद्वा । पुन्नरकं ततस्त्रायत इति वा । W https://sa.wikisource.org/wiki/%E0%A4%85%E0%A4%A5%E0%A4%B0%E0%A5%8D%E0%A4%B5%E0%A4%B5%E0%A5%87%E0...		
38/217	SUBMITTED TEXT	1 WORDS
नांस्तपस्यमानान्-ब्रह्मा-स्वयम्भवभ्यानर्षत्-त-ऋषयो W https://5cabeab707782.site123.me/		
39/217	SUBMITTED TEXT	12 WORDS
र्वा पुत्रा पुरु त्रायते निपरणाद्वा पुन्नरकं ततस्त्रायत इति । W https://sa.wikisource.org/wiki/%E0%A4%85%E0%A4%A5%E0%A4%B0%E0%A5%8D%E0%A4%B5%E0%A4%B5%E0%A5%87%E0...		
40/217	SUBMITTED TEXT	20 WORDS
पूर्वपदम् त्रायतेरेवौत्तरपदम् । पुन्नरकं ततस्त्रायत इति। तथा च स्मृतिः पुत्राग्नौ नरकाद्यस्मात् पितरं त्रायते सुतः। 108 पुत्र इति पुच्छब्दात् पू W https://sa.wikisource.org/wiki/%E0%A4%85%E0%A4%A5%E0%A4%B0%E0%A5%8D%E0%A4%B5%E0%A4%B5%E0%A5%87%E0...		
41/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
ऋषिर्दशनात् । स्तोमान्ददर्शेत्यौपमन् SA Ashish Arya Thesis for Plagarism Check.doc (D120300170)		
42/217	SUBMITTED TEXT	5 WORDS
स्तुपः, त्रिष्टुप छन्दः, इन्द्रो देवता W https://5cabeab707782.site123.me/		
43/217	SUBMITTED TEXT	13 WORDS
ति “ 123 । ” मृष्येत्सा ते यानि युद्धान्याहुः” 124 ।” W https://5cabeab707782.site123.me/		

44/217	SUBMITTED TEXT	32 WORDS
मृयेत्सा ते यानि युद्धान्युहर्नाद्य शत्रुं ननु पुरा विविस्ते॥" 127		
W https://5cabeab707782.site123.me/		
45/217	SUBMITTED TEXT	6 WORDS
सःत्रिष्टुप छन्दः , रात्रि देवता		
W https://5cabeab707782.site123.me/		
46/217	SUBMITTED TEXT	24 WORDS
सोम्यायु ऋतांवरीरुपं मुहुर्तमिवैः ।		
W https://5cabeab707782.site123.me/		
47/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
न्दाप्रशंसासु नित्योरोऽतिशायने।		
W https://sa.wikisource.org/wiki/%E0%A4%85%E0%A4%A5%E0%A4%B0%E0%A5%8D%E0%A4%B5%E0%A4%B5%E0%A5%87%E0 ...		
48/217	SUBMITTED TEXT	10 WORDS
विश्वामित्र नदीसंवादस्य वर्णनं करोति । यथा - विश्वामित्रो		
W https://5cabeab707782.site123.me/		
49/217	SUBMITTED TEXT	5 WORDS
वर्हिर्दुहितुर्नार्यं गाद्विद्वौ ऋतस्य दीर्घिति		
W https://5cabeab707782.site123.me/		
50/217	SUBMITTED TEXT	7 WORDS
ग्रीवा गिरतेर्वाः। गृणातेर्वा । गृहातेर्वा ।		
W https://sa.wikisource.org/wiki/%E0%A4%8B%E0%A4%97%E0%A5%8D%E0%A4%B5%E0%A5%87%E0%A4%A6%E0%A4%AD%E0 ...		
51/217	SUBMITTED TEXT	56 WORDS
प्रतीची गंतुंरिगिव सुनये धर्नानाम् । जायेव पत्यं सुवासां उषा हस्तेव नि रिणीते अप्सः ॥" 173		
W https://sa.wikipedia.org/wiki/%E0%A4%96%E0%A4%A3%E0%A5%8D%E0%A4%A1%E0%A4%95%E0%A4%BE%E0%A4%B5%E0 ...		
52/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
प्राप्तिर्द्विविधा प्राप्तप्राप्तिः अप्राप्		
W https://archive.org/stream/in.ernet.dli.2015.407972/2015.407972.Sanskrit-Vyakaranam_cjvu.txt		
53/217	SUBMITTED TEXT	6 WORDS
तद्बृहतोः करपत्योश्चोरदेवतयोः सुडागपस्तलोपश्च" 234		
W https://sa.wikisource.org/wiki/%E0%A4%8B%E0%A4%97%E0%A5%8D%E0%A4%B5%E0%A5%87%E0%A4%A6%E0%A4%AD%E0 ...		
54/217	SUBMITTED TEXT	8 WORDS
ऋतारो न ज्येष्ठाः सुनीतयः सुशर्माणो न सोमां		
W https://5cabeab707782.site123.me/		
55/217	SUBMITTED TEXT	7 WORDS
ज्याः सुनीतयः सुनयनाः सुशर्माणो न सोमाः		
W https://5cabeab707782.site123.me/		

56/217	SUBMITTED TEXT	13 WORDS
तमग्निरुवाच विश्वानु देवान् स्तुह्यथ त्वोत्सक्ष्याम इति, स विश्वान्देवांस्तुष्टाव नमो महद्दयो नमो अभिक्थ्य इत्ये		
W	https://5cabeab707782.site123.me/	
57/217	SUBMITTED TEXT	13 WORDS
तमग्निरुवाच विश्वानु देवान् स्तुह्यथ त्वोत्सक्ष्याम इति, स विश्वान्देवान् स्तौति इति । नमो महद्		
W	https://5cabeab707782.site123.me/	
58/217	SUBMITTED TEXT	5 WORDS
ति सूत्रार्थः। मन्तार्वस्तु हे रूद्		
SA	Water Elements in Shukla Yajurveda A Study _Vipul Jadav_ Ph.D Thesis_Guide by Dr Satrugghna Panigr ... (D110307162)	
59/217	SUBMITTED TEXT	6 WORDS
शुक्लयजुर्वेदस्य तृतीयाध्याये वर्णितः । अत्र या		
SA	Water Elements in Shukla Yajurveda A Study _Vipul Jadav_ Ph.D Thesis_Guide by Dr Satrugghna Panigr ... (D110307162)	
60/217	SUBMITTED TEXT	31 WORDS
यो रेवान्यो अमीवहा वंसुवित् पुष्टिर्वर्धनः। स नः सिषक्तु यस्तुरः॥" 310		
W	https://sa.wikisource.org/wiki/%E0%A4%B8%E0%A4%97%E0%A5%8D%E0%A4%B5%E0%A5%87%E0%A4%A6%E0%A4%AD%E0 ...	
61/217	SUBMITTED TEXT	5 WORDS
स नः पितेर्व सूनवेऽग्रे सृपा		
SA	Water Elements in Shukla Yajurveda A Study _Vipul Jadav_ Ph.D Thesis_Guide by Dr Satrugghna Panigr ... (D110307162)	
62/217	SUBMITTED TEXT	18 WORDS
हे अग्ने सः त्वं नः अस्मदर्थं सूपायनः शोभनप्राप्तियुक्तः भव । तथा नः अस्माकं स्वस्तये विनाशराहिला सचस्व समवेतो भव।		
SA	Water Elements in Shukla Yajurveda A Study _Vipul Jadav_ Ph.D Thesis_Guide by Dr Satrugghna Panigr ... (D110307162)	
63/217	SUBMITTED TEXT	20 WORDS
हे अग्ने सः त्वं नः अस्मदर्थं सूपायनः शोभनप्राप्तियुक्तः भव । तथा नः अस्माकं स्वस्तये विनाशराहिला सचस्व समवेतो भव इति ।		
SA	Water Elements in Shukla Yajurveda A Study _Vipul Jadav_ Ph.D Thesis_Guide by Dr Satrugghna Panigr ... (D110307162)	
64/217	SUBMITTED TEXT	12 WORDS
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम् , वाराणसी २.४.६३ 5		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यपकाशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
65/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
दयुलोक, पृथिवीलोक वि		
SA	Ashish Arya Thesis for Plagarism Check.doc (D120300170)	
66/217	SUBMITTED TEXT	12 WORDS
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम् , वाराणसी- २/४/६३ 13		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यपकाशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	

67/217	SUBMITTED TEXT	10 WORDS
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी 14 ऋग्वे		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
68/217	SUBMITTED TEXT	10 WORDS
रः, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी. ०७.०१.४७		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
69/217	SUBMITTED TEXT	4 WORDS
द्युलोक, पृथिवीलोक वि		
SA	Ashish Arya Thesis for Plagarism Check.doc (D120300170)	
70/217	SUBMITTED TEXT	10 WORDS
रः, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी, २.३.३७		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
71/217	SUBMITTED TEXT	8 WORDS
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी, २.१९		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
72/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
73/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
74/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
75/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
76/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
77/217	SUBMITTED TEXT	4 WORDS
मा, चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	

78/217	SUBMITTED TEXT	8 WORDS
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ३३.३		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
79/217	SUBMITTED TEXT	13 WORDS
रः, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी १२.५९ 67 यास्		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
80/217	SUBMITTED TEXT	13 WORDS
रः, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ६.४.३७ 71		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
81/217	SUBMITTED TEXT	13 WORDS
रः, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०७.०२.५६ 72		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
82/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
83/217	SUBMITTED TEXT	17 WORDS
रः, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०५ – ०२ – २२ 74		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
84/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
85/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
86/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
87/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
88/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	

89/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
90/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
91/217	SUBMITTED TEXT	5 WORDS
हिता माधन्दिनशाखा , प्रो, विद्या		
SA	RAMESH SENAPATI_Mphil Dessiertion_A CRITICAL STUDY OF THE ALANKARA OF ATHARVAVEDA_04-03-2022 Guid ... (D129388547)	
92/217	SUBMITTED TEXT	14 WORDS
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम् , वाराणसी, ०९ – ०४ – ०९ – ०९		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
93/217	SUBMITTED TEXT	9 WORDS
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम् , वाराणसी 89 ऋग्वे		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
94/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
95/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
96/217	SUBMITTED TEXT	4 WORDS
मा, चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
97/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
98/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
99/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
100/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	

[illegible]

[illegible]

123/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
124/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
125/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
126/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
127/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
128/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
129/217	SUBMITTED TEXT	12 WORDS
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम् , वाराणसी ०५.२.९४ 151		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
130/217	SUBMITTED TEXT	13 WORDS
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम् , वाराणसी ०३.०२.१७० 152		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
131/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
132/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
133/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	

134/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
135/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
136/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
137/217	SUBMITTED TEXT	11 WORDS
री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम् , वाराणसी १.९८३.३.१६ 164		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
138/217	SUBMITTED TEXT	12 WORDS
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम् , वाराणसी ०७.३.६४ 165		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
139/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
140/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
141/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
142/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
143/217	SUBMITTED TEXT	14 WORDS
री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम् , वाराणसी ०४ - २६ 180 मनुस्मृति		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
144/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
145/217	SUBMITTED TEXT	6 WORDS
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	

146/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
147/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
148/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
149/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
150/217	SUBMITTED TEXT	11 WORDS
री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम् , वाराणसी ०७.२१ 200		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
151/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
152/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
153/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
154/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
155/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
156/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	

157/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
158/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
159/217	SUBMITTED TEXT	6 WORDS
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
160/217	SUBMITTED TEXT	11 WORDS
री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम् , वाराणसी ०८.०१ 236		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
161/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
162/217	SUBMITTED TEXT	12 WORDS
री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम् , वाराणसी ०५.०९ 239 यास्		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
163/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
164/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
165/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
166/217	SUBMITTED TEXT	12 WORDS
री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम् , वाराणसी ०१.३८ 244		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
167/217	SUBMITTED TEXT	12 WORDS
री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम् , वाराणसी ०२.१ 245 मनुस्मृतिः		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	

168/217	SUBMITTED TEXT	14 WORDS
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०२.१.०८ 247		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
169/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
170/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
171/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
172/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
173/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
174/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
175/217	SUBMITTED TEXT	13 WORDS
रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०१.०४.५९ 258		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
176/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
177/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
178/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	

179/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
180/217	SUBMITTED TEXT	13 WORDS
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी १. १२.३ 263		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
181/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
182/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
183/217	SUBMITTED TEXT	14 WORDS
री, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०३ -०९ 267		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
184/217	SUBMITTED TEXT	8 WORDS
त्रिपाठी, चौखंबाविद्याभवनप्रकाशनम्, वाराणसी ०२.२.२४ 268 ऋग्वे		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
185/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
186/217	SUBMITTED TEXT	12 WORDS
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०३ . ०१ 270		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
187/217	SUBMITTED TEXT	11 WORDS
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०४-०२.०१.२३ 271 आश्व		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
188/217	SUBMITTED TEXT	13 WORDS
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०५ . ०५ 272 आश्व		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
189/217	SUBMITTED TEXT	13 WORDS
चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०५ . ०५ 273 ऋग्वे		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
190/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	

191/217

SUBMITTED TEXT

13 WORDS

रः , चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०५ .०४.१२३ 276

SA Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यपकाशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)

192/217

SUBMITTED TEXT

3 WORDS

मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

SA Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यपकाशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)

193/217

SUBMITTED TEXT

3 WORDS

मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

SA Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यपकाशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)

194/217

SUBMITTED TEXT

3 WORDS

मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

SA Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यपकाशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)

195/217

SUBMITTED TEXT

3 WORDS

मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

SA Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यपकाशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)

196/217

SUBMITTED TEXT

3 WORDS

मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

SA Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यपकाशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)

197/217

SUBMITTED TEXT

3 WORDS

मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

SA Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यपकाशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)

198/217

SUBMITTED TEXT

3 WORDS

मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

SA Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यपकाशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)

199/217

SUBMITTED TEXT

3 WORDS

मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

SA Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यपकाशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)

200/217

SUBMITTED TEXT

3 WORDS

मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

SA Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यपकाशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)

201/217

SUBMITTED TEXT

3 WORDS

मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी

SA Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यपकाशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)

[illegible]

213/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
214/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
215/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
216/217	SUBMITTED TEXT	3 WORDS
मा,चौखम्बाकृष्णदास अकादमी		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	
217/217	SUBMITTED TEXT	9 WORDS
रः, चौखम्बा संस्कृत सीरीज प्रकाशनम्, वाराणसी ०७.०९.३१		
SA	Kaman Kaushik S_PhD Thesis_काव्यप्रकाशस्य सिद्गणिकृतकाव्यप्काशखण्डनटीका नरपितानां काव्यग ... (D116424945)	